Ingestre Hall.

B 4. — 6 *

PERKINS LIBRARY

Duke University

Rare Books

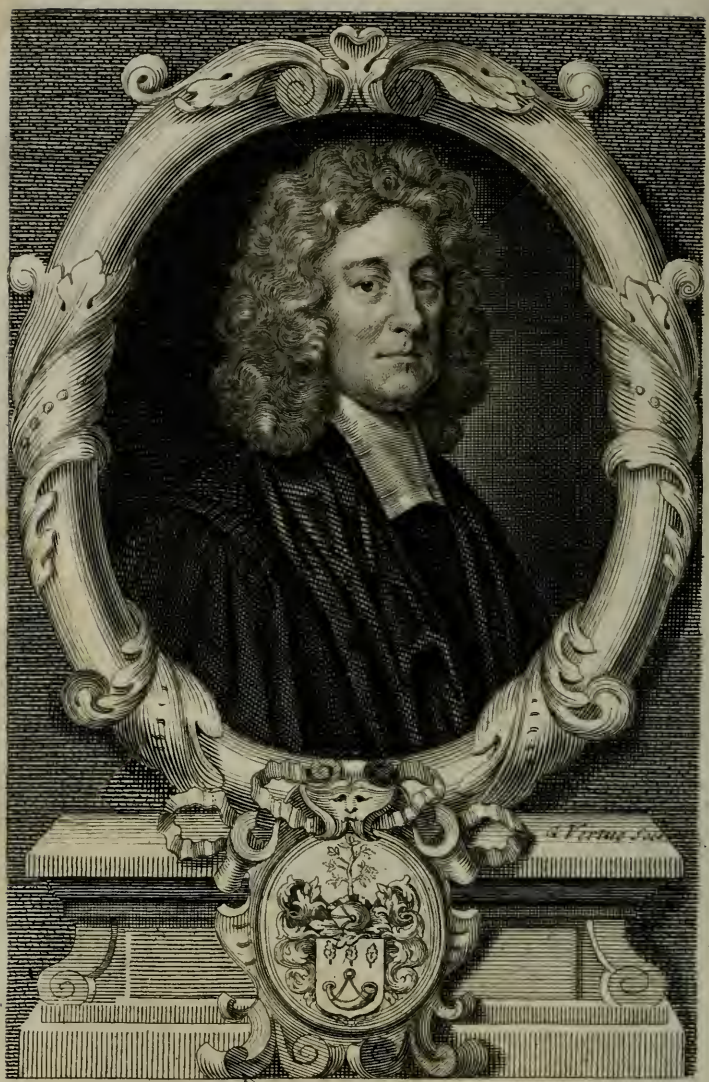

Effigies Authoris.

DE

Fide & Officiis CHRISTIANORUM

LIBER Posthumus.

Authore THOMA BURNETIO, S. T. P.

LONDINI:

Typis S. A. Impensis J. HOOKE, ad Insigne Iridis-Auratæ, in vico vulgò dicto *Fleet-Street*. M.DCC.XXVII.

E
RBR
B964F

LECTORI

Humano & erudito

EDITOR

SALUTEM, *&c.*

NUPER literatis se obtrusit editio furtiva & clanculùm surrepta hujus libri, quem nunc damus; necnon alterius ei gemelli *de statu mortuorum & resurgentium* inscripti. Uterque Autorem habuit Virum clarissimum, *Thomam Burnetium*, S. T. P. quo quidem primùm *Collegium Christi* apud *Cantabrigienses* socio, deinceps vero *ÆDES CARTHUSIANA* in hâc urbe (duodecim ferme abhinc annos) suo gloriata est *PRÆFECTO*. Sed de ipso non opus est pluribus; cum is ex scriptis immortalibus jamdudum literato orbi satis innotuerit. De *gemino* hoc ejus fœtu, ut aiunt, *posthumo*, deque

opellæ noſtræ ratione paucula ſunt præfanda, ne cui mirum videatur, quod Liber, adeo recens vulgatus, nunc denuo, opera noſtrâ, tam citò typis renovetur.

APPARUIT, adhibito Autoris archetypo (quod jamdiu *Editorem* penes eſt) eos qui Editionem iſtam fraudulentam comparârunt, multa & gravia errâſſe: cujus adeò facti notitiam aliquam tibi, lector benevole, faciendam duximus.

REM igitur totam ſic habeto. Horum librorum non niſi unum alterumve ab ipſo Autore extitiſſe exemplar, ipſius juſſu, dum in vivis erat, impreſſum, idque propriis tantùm uſibus deſtinatum. Hic enim Autori mos fuit, in iis quæ Latinè ſcripſerat, ut cogitata ſua, antequam in publicum emittere ſtatueret, prius typis privatim mandaret: eáque in codice uno aut altero (neque enim plura è prelo exire patiebatur) ſic impreſſo domi apud ſe ſervaret: eo nimirum conſilio, ut quæ antè currente, ut aiunt calamo commentatus fuerat, eadem poſtea otioſus ipſe ſecum recoleret, vel etiam (ſi opus videretur) cum amicis facilius communicaret. Libro autem impreſſo, quam primum è prelo exierat ſingulis foliis folium purum intexere conſuevit; quò ſcilicet, ſiquid ipſi poſtea accuratius, vel ſiquid fortè ex aliis novum & inobſervatum legenti occurreret; id commodiùs

vacante

vacante paginâ ex adverſo annotaret. Hinc Autor librum ſuum paſſim auxit, multáque ad marginem ſunt adſcripta; quæ magnâ ex parte editores nuperi, nullo adhibito diſcrimine in ipſum textum, locis etiam interdum alienis, minus congruè intruſerunt. Hæc ita ſe habere, de propriâ notitiâ ex ipſius autographi chartarumque originalium fide, teſtari poteſt *Editor*, cui cum doctiſſimo autore diuturna interceſſit amicitia, cuique poſt obitum ipſius, omnium quæ in ſcriptis reliquerat cura & cuſtodia à fratre & hærede defuncti fuerat demandata.

EQUIDEM perſuaſum habeo Autori neutiquam in animo fuiſſe, ut hoſce libros publici juris faceret. Ejus rei conjecturam probabilem ex multis indiciis capere licet. Neque enim aut in ipſo autographo, aut in Schedis quas *ſpeciminis* causâ prelum primas fudit, *nomen* ejus inſcriptum eſt: Nec capitum *indicem* (id quod in reliquis conſueverat) appoſuit. Quare hunc quidem nos, in gratiam tuam, Lector, de noſtro adjicere in Calce libri non ſumus gravati. Quid, quòd ipſe, poſtquam caſu inaudierat hujuſce libri exemplar quoddam ſurreptitium foris emanaſſe, continuò bibliopolæ ſuo in mandatis dedit, ut quovis pretio redimeret? Quod & factum eſt. Libro autem allato ſtatim comparuit è chartulis, quas vocant, *probatoriis*

eſſe confectum: Ipſum vero Autographum ſemper apud Autorem remanſerat: è cujus ſcriniis, poſt mortem ejus, *utrumque* ad nos devenit.

QUIBUS vero rationibus impulſus Autor libros iſtos apud ſe preſſerit, nec evulgandos cenſuerit, nobis non adeo liquet. Fortaſſis in eâ erat ſententiâ ſe *ſatis multa* jam antea vulgâſſe, & (quemadmodum ipſe Editori ſemel, datâ occaſione, dixit) " *plura quàm ipſi expedi-* " *erat.* "

ILLUD certè nobis, ex diutinâ quam cum illo habuimus conſuetudine, ſatis exploratum & cognitum, eum in iſtis quæ præſenti libro complexus eſt, nuſquam *mutâſſe ſententiam;* nè quis forte ſuſpicetur, ideo non edidiſſe, quia alia poſtea ſenſerit.

CASU accidit, ut alter ille, cujus ſupra meminimus, *de ſtatu mortuorum & reſurgentium* libellus eâdem, quâ hic, uſus fuerit fortunâ, & ſimilem ſortitus exitum. Nam ejus quoque exemplar quoddam ex eo, quod in uſum ſuum excuderat Autor, clam in alienas manus pervenerat: Unde poſt ejus exequias, factum eſt, ut inter libros quoſdam publicè venales, *hic* quoque proſtaret. Hinc vir doctus, librariæ ſupellectilis imprimis ſtudioſus, & in arte ſuâ planè Coriphæus, pretio mercatus, ſibimet ipſi paravit.

ravit. Eo autem perlecto tantopere delectatus eſt, ut aliquot ejuſdem exemplaria *in uſum pauciſſimorum* (quod profitetur ipſe) ſuis ſumtibus, pulchrè ac luculenter in formâ, quæ dicitur, quartâ procudi fecerit: interpoſitâ tamen certâ obteſtatione, quæ cautionis vicem obtineat, quò ſcilicet obſtringatur fides ejus, cuicunque liber concredatur, nè in vulgus exire, aut ulterius manare ſinat. Hæc cautio initio libri præfixa eſt: Et *hanc* etiam homines iſti, qui eandem tam apertè nuper violârunt libro recudendo, in editione ſuâ exhibere non erubuerunt.

POST hæc vir quidam nobilis, nec minus ingenio clarus, cum comperiſſet horum librorum utrumque apud me eſſe, commodato accipere voluit. Acceptis autem, tantam ex eorum lectione percepit voluptatem, ut à me petere dignatus ſit, uti ipſi quoque liceret paucula hujuſce libri *De Fide & Officiis Chriſtianorum* exemplaria in amicorum uſum procudere, eodem modo, atque iiſdem conditionibus, cum quibus vir modo memoratus alterum illum *de ſtatu mortuorum & reſurgentium* libellum imprimi fecerat.

DEIN cum eodem ornatiſſimo viro, poſtea ſermonem conferens dictus vir nobilis, impertivit ei librum *de ſtatu mortuorum & reſurgentium* ex ipſo archetypo *Burnetiano*, quod à me acceperat; in quo (uti

jam

jam antè expoſuimus) erant complura ab ipſo Autore, tam in Chartulis unicuique paginæ interpoſitis, quàm ad libri impreſſi marginem, manu addita & notata.

Hæc cùm viro ſagaciſſimo ac literarum amanti non levia viderentur; laudabili etiam Autoris memoriæ honeſtatique famæ conſulendi ſtudio, aliquot inſuper exemplaria (præter ea quæ modo memoravimus) dicti libri *de ſtatu mortuorum & reſurgentium* denuo typis refingi juſſit; in quibus complexus eſt & ea, quæ dixi ab Autore poſtremùm profluxiſſe. Veruntamen ita res tulit, ut quem hiſce exſcribendis vir doctus præfecerat, is officio ſuo malè functus ſit. Nam cùm ex iſtis quædam, ut videtur, memoriæ tantùm inſervirent, & loca apud alios Autores conſimilis argumenti, vel aliquo modo huc pertinentia indicarent, nonnulla etiam compendioſè eſſent ſcripta; hæc non ſemper rectè aſſequens aut ſecernens exſcriptor ille, omnia ſimul textui ingerebat, nonnunquam etiam loco non ſuo, quippe cùm nulla inductionis nota præiret, quæ illum manu duceret: unde orationis *Burnetianæ* filum ac ſeriem non ſemel conturbavit. Idem quoque præſenti libro quem nunc edimus, (tametſi huic quidem minùs frequenter) acciderat: Adeo per omnia fato conſimili, & quaſi pari paſſu ambo proceſſêre.

ATQUE

ATQUE hactenus quidem *gemini* hujuſce ſcripti hiſtoriolam quandam contexere conati ſumus.

SED hæc utcunque ita ſe haberent, tamen quamdiu intra privatos parietes conſtiterunt, & pauculorum doctorum virorum in ſcriniis aſſervata, etiam ſacramento honoris impoſito, remansêre; *Editor* nihil ſibi laborandum putavit, nec Autoris nomen aut exiſtimationem in grave aliquod diſcrimen adduci cenſebat. Verum enimvero, ſic tandem res cecidit, ut ex pauculis iſtis, quæ in privatos uſus impreſſa fuerant, horum librorum exemplaribus, unum aut alterum ad rei libriariæ mangones poſtremum delatum fuerit; qui, quæſtui ſuo unicè ſtudentes, cujus uberrimam jam occaſionem ſe nactos eſſe arbitrabantur, digniſſimi autem Autoris famæ, quam ſcriptis meritò acquiſierat, celeberrimæ nullâ ratione habitâ, editionem iſthanc quam antè dixi, furtivam ac ſurreptitiam contra jus faſque procurârunt: *Editionem*, non minùs fœde, quam inique confectam, quippe innumeris ſcatentem mendis, & in quâ vitia omnia, ſuperiùs memorata, non retenta modo, verum etiam aucta atque in pejus detorta.

HÆC editio cum nullo modo revocari jam poſſet, quo minùs fieret publica, ſed libri ſic indignis tractati modis ad cujuſcunque

cunque generis lectores essent perventuri; visum est *præsenti Editori* (eò etiam impellentibus & cohortantibus amicis) celeberrimi Autoris famæ sic melius consultum iri, si utriusque operis nova, & accurata, & juxta ipsius exemplar, integra editio refingeretur.

Itaque quod ad *præsentem* librum attinet, id pro certo habeat lector hunc ad ipsum *Burnetii* archetypum ad amussim esse expressum. *Alter* autem *de statu mortuorum & resurgentium* (in quo etiam plura depravata sunt quam in hoc) propediem (annuente Deo) sequetur, simili restitutus curâ. Quò vero certiùs constet quo quidque modo (neque enim omnia quis pari elaborat studio) ab Autore relictum fuerit, istis, quæ codici primitùs impresso postea adscripsit manu, certum indicium seu distinctionis notula apponitur hoc modo, (") Hujusmodi autem additamenta omnia (nisi sicubi fortassis aliud sententia postulet) è textu in marginem inferiorem amovemus; quò magis ad exemplar Autoris exactè conformentur omnia.

Probabile sane est doctissimum *Burnetium* alterum præterea librum in hoc argumento meditatum fuisse. Nam in Chartulis ejus reperiuntur tria adjecta capita quæ sic numerantur, X^mum, XI^mum, &

& XII^mum, ſingula autem notata ſunt titulis ſequentibus, *viz. Caput*

X. *De religione Romano-Pontificiâ; imprimis de dogmate Tranſubſtantiationis.*
XI. *De Inquiſitione Romano-Pontificiâ.*
XII. *De aliis dogmatis Eccleſiæ Romano-Pontificiæ, & de celebratâ ſuâ Infallibilitate.*

QUIBUS omnibus adjiciuntur præterea *Duo Dialogi de rebus Judaicis.* Cuncta hæc ipſo Autoris calamo luculenter exarata habentur, & meâ quidem ſententiâ tanto viro neutiquam ſunt indigna. Sed quoniam præſenti libro, prout ipſe typis exire voluit, appoſitum eſt ſuum *FINIS*, mihi ſane, qui Editoris tantum vice fungor, ulteriùs progredi religio eſt; præſertim cum ipſe probè noverim Autorem, libris poſthumis edendis ſemper inimicum fuiſſe.

UNICUM reſtat, de quo te, Lector benevole, monendum cenſemus; nempe, inter Autoris MSS. occurrere *Præfationem* ſatis amplam, (quippe nonniſi viginti novem paginis in folio abſolvitur) quam huic libro præmitti ipſum voluiſſe credibile eſt. Nam integrum opus, quemadmodum ipſe Autor inſcripſit, hunc præ ſe fert titulum. "TRACTATUS

"DE

" DE CLARIS ET OBSCURIS IN DOC-
" TRINA CHRISTIANA." Tum ſequitur " PARS PRIOR, *in quâ agitur de* " *iis quæ ſpectant ad vitam hodier-* " *nam*; *ſive*, DE FIDE ET OFFICIIS " CHRISTIANORUM." Quæ verba ſatis indicant eum POSTERIOREM quoque *partem* in animo habuiſſe. Tum demum immediatè ſequitur PRÆFATIO (quam dixi) *ad Lectorem.* Lectori igitur forſitan in votis fuerit ſcire quid *præfatio* iſta contineat: cui deſiderio honeſto ac laudabili, quoniam penitùs explere non licet, (nè forte voluntati defuncti fraus fiat) tamen ut aliquatenus gratificemur, partem aliquam dictæ præfationis huic noſtræ ſubjungere non gravabimur.

Autoris Præfatio ad Lectorem.

" *QUanquam per Univerſi ſpatia, no-*
" *bis immenſa, innumeri ſint mun-*
" *di noſtro præclariores, innumeri cœ-*
" *lorum & Terrarum ordines: & in*
" *ſingulis ſeſe exerat & exerceat Pro-*
" *videntia Divina, ſuamque cuique*
" *œconomiam, tàm ſacram quàm natu-*
" *ralem adaptet: noſtrûm tamen inte-*
" *reſt maximè, quid domi, & intra fi-*
" *nes noſtros agatur diligentiùs inſpice-*
" *re*; *dein cætera Dei opera, & mag-*
" *ni Mundi, tam intellectualis quàm*
" *corporei,*

" *corporei, apparatum, ordinem & pul-*
" *chritudinem, quantum licet in hac*
" *rerum caligine, circumſpicere & con-*
" *templari.*

" *Quùm verò Telluris noſtræ Theo-*
" *riam, magnâ ex parte naturalem,*
" *pro virili explicuiſſem, inſidebat ani-*
" *mo deſiderium alteram partem, nempe*
" Religionis *noſtræ ſtatum & Theoriam*
" *exponere. Sed quid dixi* Theoriam ?
" *Facilè ſenſi primo aggreſſu huic ope-*
" *ri impares eſſe vires mortales, multo*
" *magis minuſculas meas. Hanc Theo-*
" *riam ipſi Angeli introſpicere cupiunt,*
" *hoc myſterium, hanc œconomiam ad-*
" *mirabilem : in conſiliis & propoſitis*
" *divinis ante jacta mundi fundamenta*
" *diſpoſitam & delineatam. Proinde*
" *nequid faſtûs habere videretur iſtiuſ-*
" *modi Titulus, placuit magìs tracta-*
" *tulum hunc inſcribere*, De Doctrina
" Chriſtiana. *Et cùm in hâc Doctrinâ*
" *quædam ſint obſcuriuſcula, nec plenè*
" *revelata, mihi viſum eſt id minimè*
" *diſſimulare, nec ignorantiam meam*
" *abſcondere. Adeoq;e teſtatus ſum u-*
" *trumque in ipſo limine, modeſtiùs in-*
" *ſcripto tractatu*, De claris & obſcuris
" in Doctrina Chriſtiana.

" *Hoc peccâſſe mihi videntur pleri-*
" *que Theologi, quod in exponendis ſa-*
" *cris literis & doctrinâ Chriſtianâ non*

" *ſatis*

" *satis distinxerint à Claris obscura,*
" *nec à vulgaribus arcana. Quædam*
" *summariè & subobscurè revelantur,*
" *alia plenè & perspicuè; Hæc distin-*
" *guenda sunt, & fatendum liberè ubi*
" *hæret aqua, ubi deficit lumen. Qui*
" *verò nullum non nodum solvere præ-*
" *tendunt sataguntque, inani gloriolæ*
" *litare mihi videntur magis quàm ve-*
" *ritati; & obscura claris confundendo,*
" *istorum umbrâ & admistione aliorum*
" *claritatem obfuscant. Ea etiam quæ*
" *more humano & ad captum vulgi tra-*
" *dita sunt, non sunt crassè explanan-*
" *da: ne, dùm vulgo favere studemus,*
" *offendiculo simus sapientibus.*

" *Monendum prætereà cum loquimur*
" de obscuris *in Doctrinâ Christianâ,*
" *non partem ipsius* Practicam *sed* The-
" oreticam *intelligimus. Præcepta de*
" *moribus instituendis & viri Christia-*
" *ni officiis clara sunt & manifesta.*
" *Pars etiam* Ritualis (*pauci sunt*
" *enim & simplices ritus Christiani*)
" *satis explicitè declaratur. Denique*
" *quod spectat ad partem* Dogmaticam,
" *neque hæc est obscura quoad ea dog-*
" *mata quæ sunt ad salutem necessaria.*
" *De cæteris quidem secundariis agi-*
" *tantur controversiæ, etiam inter vi-*
" *ros probos pioque. Sed illis impræ-*
" *sentiarum præteritis, ea potissimùm*

" *obscura*

" *obſcura dicimus quæ ad* Theoriam
" Providentiæ divinæ *circa res humanas*
" *pertinent & ab oraculis ſacris eò ap-*
" *plicantur. Hæc ſunt* μυσικότερα, *&*
" *ſenſim revelantur, ſecundùm œco-*
" *nomiæ cujuſque menſuram & ordi-*
" *nem.*

" *Myſterium adventûs Meſſiæ erat*
" *olim apud Judæos myſterium* κατ'
" ἐξοχὴν, *necdum eſſe deſiit apud illos.*
" *Nobis autem dudum innotuit per E-*
" *vangelium, per incarnationem Chriſ-*
" *ti, ejuſdem mortem, reſurrectionem,*
" *aſcenſionem, datamque ei omnem po-*
" *teſtatem in cœlo & in terrâ. Mul-*
" *ta tamen ſuperſunt circa Meſſiam*
" *& ipſius Regnum diligentiùs inqui-*
" *renda. Notandum enim Myſterium*
" *Meſſiæ omnia ſæcula hujuſce Orbis*
" *ſublunaris, rerumque humanarum*
" *ſtatus & viciſſitudines omnes complec-*
" *ti, à principio ad finem. Eſt ille*
" *Alpha & Omega, primus & ulti-*
" *mus. A jactis mundi fundamentis in-*
" *terfuit præfuitque rebus humani ge-*
" *neris, & venturus eſt ſecundò ad*
" *reſuſcitandos mortuos, & Judicium*
" *univerſale: quod ſequitur ſubinde*
" *rerum conſummatio, & traditio Reg-*
" *ni in manus Patris. Ita totum am-*
" *bitum Providentiæ includit, ſingu-*

" *laſque partes permeat & pervadit*
" *Meſſias.*

De Electione & Rejectione Judæorum proximè tractat Autor: nec non de Scriptis Propheticis pluribus diſſerit; quatenus illa rerum futurarum ſeriem & miniſterium divinum in mundi regimine patefacere videntur. Dein ſciſcitatur & inquirit, quibus Rectoribus, ſub DEO OPTIMO MAXIMO mundi committatur imperium, & quam notitiam iſtarum rerum nobis indulſerit Deus; & de Mundi Regimine tractat, eâ in parte quæ ad ipſius Rectores ſpectat: ad Chriſtum Regem, & inferioris ordinis rectores, Angelos nempe bonos aut malos. Quæcunque vero dixit de his rebus obſcuris non decreta voluit ut rata & fixa, ſed ab aliis accuratiùs examinanda in medio reliquit. Id unum præ cæteris multis illi certum videtur, *Meſſiam* præextitiſſe ſuæ incarnationi: Sed ante carnem aſſumptam aut ſtatim ab eâdem depoſitâ *; Quo loco, quo ſtatu exiterit Chriſtus; quas partes egerit, quale miniſterium; obſcurum illi videtur & inexplicabile. Ad claudendam denique hanc præfationem in verbis inſequentibus progreditur Autor.

" *Sub*

* Triduum mortis intelligit.

" *Sub ingreſſu hujuſce diſſertationis,*
" *Providentiæ divinæ circa res humanas*
" *œconomiam, à Myſterio Meſſiæ, per*
" *omnes ipſius partes, & periodos, quàm*
" *maximè pendere diximus. Hoc ipſum*
" *eſt illa* πολυποίκιλος σοφία τῦ Θεῦ, Multi-
" formis Dei ſapientia, *per varias diſ-*
" *penſationes, Modos, Methodoſque re-*
" *gendi Gentem Humanam, ſenſim &*
" *præfinitis temporibus declaranda. La-*
" *tuit hoc Myſterium aliquâ ex parte,*
" *non Prophetas modò, verùm etiam ip-*
" *ſos Angelos*, Epheſ. iii. 10. 1 Pet. i.
" 11, 12. *Et reticentur non rarò, cum*
" *de rebus ipſis conſtat, temporum arti-*
" *culi & momenta, iis exequendis deſti-*
" *nata, ut de ſecundo adventu Chriſti*
" *manifeſtum eſt*, Mar. iii. 32. Act. i.
" 6, 7.

" *Rectè dicitur, Sapientûm conſilia*
" *ſunt occulta, Dei inſcrutabilia. Ne-*
" *que certò divinare poſſumus, ante opus*
" *exactum, ad quam metam tendant.* Fi-
" nes *Actionum operumque ſunt primum*
" *in intentione Agentis, ab aliis verò*
" *cognoſcuntur ultimò: Finibus autem*
" *ignotis quid futurum ſit, aut quò col-*
" *limet quod factum fuerit, non facilè*
" *eſt dijudicare aut diſcernere.* Gloria
" Dei *atque ſalus humani Generis, Pro-*
" *videntiæ divinæ habentur rationes &*
" *fines: Et rectè quidem. Et in pro-*

" *curandâ hominum Viam indicat Evan-*
" *gelium. Viam quidem expeditam &*
" *apertam, quantum ad Officium cujuſ-*
" *que, mores & vitæ regulam. Sed in*
" *adminiſtrandâ hâc OEconomiâ in ſa-*
" *lutem humanæ gentis inſtitutâ, obſcu-*
" *riora ſunt Providentiæ veſtigia & oc-*
" *cultiores viæ. Bonis malè, malis be-*
" *nè, omnibus omnia eveniunt. In ſta-*
" *tu* Civili *Tyrannos impunè graſſari cer-*
" *nimus; eorumque ſævitiam in popu-*
" *los innocuos, cùm ſubditos, tùm alie-*
" *nos, inultam & incaſtigatam. Bello-*
" *rum furores, hominumque ſtrages quo-*
" *tidiè ante oculos verſantur: Imperi-*
" *orum, Regnorum, Rerum publicarum*
" *everſiones. Denique Motus & reci-*
" *precationes Providentiæ, quorum mi-*
" *nùs quàm reciprocantis Oceani ratio-*
" *nem reddere poſſumus.*

" *In ſtatu* Sacrorum *contemplando per-*
" *inde hæremus attoniti; dum* Paganiſ-
" mum *aſpicimus, cum ſuis Idolis fic-*
" *tiſque numinibus, regnantem adhuc per*
" *magnos multoſque populos & terra-*
" *rum tractus, Orientem verſus & Oc-*
" *cidentem. Medias terræ partes ſub*
" Mahometis *impoſturis atque gravi ju-*
" *go laborantes. Denique in Orbe Chriſ-*
" *tiano Antichriſti tyrannidem fraudeſ-*
" *que obſervamus, Ipſiuſque vi & arte*
" *puriſſimam Evangelii fidem cultumque,*

" *quod*

" *quod dolemus maximè, temeratos &*
" *fœdis maculis obductos. Quid super-*
" *est integrum & incorruptum? In hoc,*
" *quem nos incolimus, Globo, Ipsius Con-*
" *ditor, Deus Optimus Maximus, par-*
" *tes minimas habere videtur.*

" *Hæc & hujusmodi, ut hodie expli-*
" *catu difficilia,* in Dei Gloriam, *re-*
" *rum omnium finem ultimum, cessura*
" *tandem asserimus: at flexuosis & oc-*
" *cultis Semitis, quibus investigandis,*
" *adhibitâ quâcunque indagine natura-*
" *li, & sacrarum literarum ope, impar*
" *est ingenium humanum. Causa est, ni*
" *fallor, quod cùm varia sint Providen-*
" *tiæ Systemata, pro singulis Mundis sin-*
" *gula, quæ referuntur alia ad alia, &* Vid. Theor.
" *conjuncta constituunt* Universale *Pro-* Tell. l. 2.
" *videntiæ* Systema; *Hæc si distrac-* c. ult.
" *tim & seperatim considerentur, est qui-*
" *dem perfectum quodlibet in suo genere,*
" *non autem absolutè sed* relativè. *Quem-*
" *admodum in Corpore humano, si mem-*
" *brum aliquod aut viscus separatim à*
" *cæteris inspicias, parum habet pulchri-*
" *tudinis aut decôris; at conjunctim*
" *cum reliquo corpore, ratione situs, fi-*
" *guræ, usûs & virtutis, toti construc-*
" *tioni aptissimè accommodatur. Ita in*
" *magno Universi corpore, Deus Bone,*
" *quàm magno, quàm immenso, & mul-*
" *tifariis membris composito! Nou hu-*

" *jus aut illius Syſtematis Singularis, at*
" *totius molis Mundanæ, & OEconomiæ*
" *Totius habenda eſt ratio. Neque pu-*
" *tandum eſt ſingulos Mundos, eſſe æque*
" *perfectos, æque nobiles & præſtantes:*
2 Tim. ii. 20. " *In* magna domo, *inquit Apoſtolus*, non
" tantum ſunt vaſa aurea & argentea,
" ſed etiam lignea & teſtacea. *Nec ſo-*
" *lùm in ſupellectile eſt diverſitas, quin-*
" *etiam in modo adminiſtrationis, alia*
" *atque alia, pro ratione familiæ, adhi-*
" *betur OEconomia. Infinita eſt Dei*
" *familia & progenies, in Cœlis, in Ter-*
" *ris: Et diſpeſcitur in diverſos Mun-*
" *dos, velut in tot Colonias, per uni-*
" *verſum Imperii ſui ambitum. Harum*
" *quidem Coloniarum aliæ aliis fœliciori*
" *gaudent ſedc, &, ſub eodem Imperato-*
" *re ſummo, diverſo regimine legibuſque*
" *ordinatè gubernantur: Quâ Methodo*
" *univerſim expanſa eſt Dei gloria, re-*
" *rum omnium, ut diximus, Finis ul-*
" *timus.*

" *Sed quò ferimur, Quid agimus?*
" Quis Menſus eſt pugillo Mare, aut
" Cœlos Spithamâ? *Quis Deo fuit è*
" *conſiliis? Tenuitatis noſtræ conſcii, in-*
" *finitam Dei potentiam & Sapientiam*
" *adorantes, exclamemus cum Apoſtolo*
" Ὦ βάθος: O profundas divitias, tum ſa-
" pientiæ, tum cognitionis Dei! Quàm

" in

" inſcrutabilia ſunt ejus judicia & ejus
" viæ imperveſtigabiles! *Rom.* xi. 33.
" *Tandem Oranda eſt venia à bene-*
" *volo lectore, quod prolixiori uſus ſim*
" *præfatione. Quam eo animo inſtitui,*
" *non ut Providentiæ aut ſacris literis*
" *tenebras offunderem, ſed ad retunden-*
" *dam eorum Interpretum arrogantiam,*
" *qui ingenio ſuo & eruditioni nihil non*
" *pervium ducunt, nihil incompertum &*
" *inexplicabile. Satius mihi videtur, in*
" *Revelatione nobis datâ*, Quæ ſint cla-
" ra, Quæ Obſcura: *plenè patefacta, aut*
" *ex partè, invicem diſtinguere: & ubi*
" *deficit lumen, ubi hæret aqua, fateri*
" *ingenuè: ne ultra facultates ſapere,*
" *aut ſapientes haberi, velle videamur.*
" *Nihil vetat intereà, quo minus in e-*
" *ruendâ veritate tum divinâ, tum na-*
" *turali quiſque ſuas experiatur vires:*
" *modò ſententiæ ſuæ rationes exponat*
" *eâ quâ decet Modeſtiâ & Moderati-*
" *one; Et ſacro Canone pro fidei mo-*
" *rumque regulâ ſemper habito, ſarta*
" *tecta conſerventur Religionis Chriſti-*
" *anæ fundamenta. Denique cum his*
" *ducibus ad* ne plus ultra *perventum*
" *fuerit, contrahenda ſunt vela; memo-*
" *res verborum Prophetæ Moſis*, Deut.
" xxix. 29. Quæ occulta ſunt, penes Je-
" hovam Deum noſtrum ſunto: at quæ
" revelata, nobis noſtriſque uſque in ſæ-

" culum revelata ſunt, ut faciamus
" omnia verba hujus Legis. *His Ego*
" *libenter acquieſco, nec aliud in trac-*
" *tatu ſubſequenti mihi propoſitum eſt,*
" *quàm Doctrinæ Chriſtianæ ſummam*
" *ſimpliciter & inornatè exponere.* "

Hæc Clariſſimus Autor, quæ tibi, erudite Lector, denegare non ſuſtinui. Tu fruere, & huic noſtro juſtitiæ Æquitatiſque tuendæ ſtudio fave.

Londini ex Hoſpitio Lincolnienſi
Menſe Junio A. D. 1727.

F. W.

INDEX

INDEX

Rerum præcipuarum quæ in hoc Libro continentur.

CAP. I.

Introductio brevis, Pag. 1
Partitio operis, 2
Philosophi objecerunt Christianis,
1. *Credulitatem,* 2
2. *Imbecillitatem,* 4
Refellitur hæc objectio, ib. & seq.

CAP.

CAP. II.

De Religione Naturali, Quid ſit? Pag. 8 13
Eſſe Immutabilem, 10
Et Univerſalem, ib.
Unde derivetur, 12
Quid vera Pietas? 13
Religio naturalis non ſine Cultu, 13, & ſeq.
Religio inſtituta duabus conſtat partibus; Communi & Propria, 16
Decalogum fundatum in Lege Naturæ, 17
Origo Legis Ritualis Judæorum, 17
Diſſoluta a Chriſto non vero Moralis, &c. 20, 21
Corruptio Religionis naturalis apud Ethnicos, 23, 32.
Circa Deum, 24, & ſeq.
Et Cultum ejus, 26
Reliquiæ Religionis naturalis, apud illos, 27
Religio Mahometis, 29

CAP. III.

Religio Judaica, Quâ Autoritate inſtituta, 33
Miracla a Moſe edita, 34
Natura Religionis Moſaicæ qualis, 37
Moſis Elogium, 39

Status

Status Religionis ante Moſem, Pag. 43
Moſaica inſtitutio preparatoria ad Chriſtianam, 45

CAP. IV.

Religio Chriſtiana, ejus indoles, 47
Imperfectio Philoſophiæ Ethnicæ, 49
De Autoritate Chriſti ſupra Philoſophos, 50
In quibus Lex ejus ſuperat Legem Moſaicam, 51
Objectiones in eandem refelluntur, 52
præſertim de Abolitione Legis Moſaicæ, 53
Jeſum Chriſtum cœlitus eſſe miſſum, 53, & ſeq.
Teſtimonia de Nativitate Chriſti, 53
Angelorum, 54, & ſeq.
Stellæ miræ, 57
Simeonis & Annæ, ib.
De Baptiſmo ejus, 58
Miracula ejus, 61
Et Prophetiæ, 62
præſertim de Excidio Hieroſolymitano, ib.
Et Deſcenſu Spiritus Sancti, ib.
Quare a Judæis agnitus Propheta, 64
Et Mors, ib.
Reſurrectio,

Reſurrectio, Pag. 65
Aſcenſio, ib.
Vis Evangelii in Animos hominum, 66
Unde 67
Status Mundi cum venerit Chriſtus, 68
Religionis Judaicæ & Gentium, 68, & ſeq.
Dæmonum mirum Imperium, 70

CAP. V.

De Cultu Dei apud Chriſtianos, 72
Et Ritibus, Qui, Pauci, 77
Simplices, Innocui, Utiles, ib.
nec magice operativi,
De Baptiſmo, 78
De Cœna Dei, 79
De Cæremoniis additis, 81
Sacramenta non Efficacia Opere Operato, 84
Nulla Regeneratio ante Rationis uſum, ib.
Apud Gentiles, ritus magici, 87
Variæ Initiationes apud Gentiles, 90
& Judæos, ib.
& Chriſtianos, 91

CAP.

CAP. VI.

De Morum Regula apud Chriſtianos, Pag. 95, & 96
De moribus Chriſtianorum Regulæ nimium oppoſitis, ib.
De præceptis Chriſti, 98
reſpectu verborum, 99
& factorum, 100
Regula aurea. Mat. 101
Contra vindictam, 102
De Temperantia, 103
Et Contemptu Mundi, 104
De Fortitudine, 105
Chriſti Exemplum, 106
De Humilitate, 108
De Præceptis Chriſti, reſpectu Cogitationum, 110
De Sanctione Evangelii, 114

CAP. VII.

De Dogmatis Chriſtianis primariis, 116
Qualis Fides requiſita a Judæis & Gentibus, cum primum promulgaretur Evangelium, 117
A Judæis Jeſum eſſe Meſſiam, 118

De

De Christi Divinitate, Pag. 119
Quare parcius ejus Dietatis meminerint Apostoli in Concionibus, 127
Testimonia Johannis & Pauli de Christi Divinitate, 129, & seq.
De Christi Incarnatione, 135
De Spiritus sancti Divinitate, 137

CAP. VIII.

Dogmata Christiana secundaria, 139
De Peccato Originali, 141
De Satisfactione Christi, 151
De Justificatione, 153
Antinomii, 157
De Imputatione Justitiæ Christi, 160
De Libero Arbitrio & Gratiâ, 162, & seq.
De Decretis Divinis, 166
De Præscientia Divina, 168

CAP.

CAP. IX.

De Ecclesia Christiana, Ejus Origo, Pag. 178, & seq.
De Regimine hujusce Ecclesiæ, 182
Ordinatio Ministrorum in sacris, 183
Jus conscribendi Canones in rebus Ecclesiasticis, 185
& Instituendi Ritus sacros in Adiaphoris, 186
De Disciplina Ecclesiastica & Censuris, ib.
Jus Legandi & Solvendi, retinendi & remittendi Peccata, 186
De remittendis peccatis per Sententiam Sacerdotis Confessarii, 187, & seq.
Censuris obnoxii sunt Flagitiosi Schismatici Hæretici, 196
Qui vulgo habentur Schismatici, 197
Hæresi, Quid? 198
Hæresis distinguitur a Schismate, 200
De Lapsorum pœnitentium Castigationibus, 201
Qui dicuntur Contumaces, 202
De Statu Ecclesiæ Christianæ, 203, & seq.
Ecclesia, Quid? 208
De Ecclesiæ Constitutione, 208, & seq.

Jura

Jura Ecclesiæ triplicis sunt ordinis, Pag. 210
Divina socia & Politica, ib.
Perire non posse funditus Ecclesiam Christianam, 211
De Concilio Generali & Synodis, 212, & seq

DE

DE

Fide & Officiis CHRISTIANORUM.

CAP. I.

Argumentum & Ratio Operis.

DOCTRINAM Christianam in Canone Scripturæ contineri, sive in Libris Sacris Judæorum & Christianorum supponimus; neque id agitur impræsentiarum, (quod ab aliis præclarè præstitum est) ut eorundem Librorum authoritatem vindicemus. Doctrinam autem in sacris illis tabulis descriptam ita explicare conabimur, ut quæritantibus appareat, Religionem Christianam esse OEconomiam Deo dignam, & humano generi salutarem; nihilque superfit obstaculi (modò animorum vitia

excipias) quo minùs hanc Religionem, ut cœleſte donum & inſtitutum, præ cæteris omnibus amplectamur, atque firmâ fide & effectu ipſius obſequamur præceptis & documentis.

QUÆ proindè propius ſpectant ad hanc diſſertationem ea ſunt quæ ſequuntur. Ut delucidè doceamus pro virili quam viam ſalutis præſcripſerit Religio Chriſtiana, & quo Duce: Quæ præcepta dederit, vitæ & morum regulas: Quæ inſuper auxilia promiſerit ad virtutem & pietatem contendentibus. Prætereà, qualem Dei cultum ritúſque ſacros inſtituerit. Porrò quibus conſtet dogmatis Fides Chriſtiana, quærendum: Quæ nova proponat aut myſtica circa naturam divinam, humanam, aut mundum externum. Denique de præmiis & pœnis vitæ futuræ, quid ſtatuat: Qualem polliceatur felicitatem ſuis diſcipulis; quid mali minetur incredulis & immorigeris. In his explicandis, aliiſque affinibus, verſabitur hæc diſſertatio.

INTER alia quæ Chriſtianis olim objecêre Philoſophi, duo erant maxima: Primum erat *Credulitas*, ſeu fides temeraria, in recipiendâ ſuâ Religione, & eâdem pertinaciter aſſerendâ: Dein alterum, ipſius religionis imbecillitas & impotentia ad reſtaurandum & perficiendam, ac, ut ità dicam, beatificandam

Animam

Animam humanam. Ad prius quod spectat, *Celsus* apud *Origenem* populum Christianum generaliter comparat *vulgo*, qui credulitate suâ facilè decipiuntur à præstigiatoribus: Nec eos pati velle ait, ut sua fides ad examen revocetur. Φησὶ δέ τινας μηδὲ βελομένους διδόναι ἢ λαμβάνειν λόγον περὶ ὧν πιστεύουσι, &c. *Quosdam ex his*, de Christianis loquitur, *ne velle quidem rationem fidei suæ vel reddere vel accipere dicet. Usurparéque illud dictum, nè EXAMINA, SED CREDE, ET FIDES TUA SERVABIT TE. Dicere etiam solitos, mala res est mundana sapientia, bona verò stultitia.* Pudet audire hæc opprobria in Christianos effusa, temerè licèt, ut spero, & invidiosè. Siqui sunt qui hoc modo torpere & otiari amant in suâ religione, & tantùm non obdormiscere, in eos incidant hæc spicula, pungant & expergefaciant. Nos utique vigiles esse volumus animóque parato ad tuendam provinciam. Nullum fugimus examen Fidei nostræ, nec eam à quoquam recipi petimus, nisi peracto priùs examine; sive id instituant per monumenta Prophetica, sive ex historiâ rerum à Christo & Apostolis gestarum, sive ab ipsius doctrinæ naturâ & indole. Nullum argumenti genus, nullum locum excipimus, unde elici possit veritas, aut eluceſcere. L. 1.

QUOD pertinet ad alterum nobis à Philosophis objectum, est quidem commune Christianis cum Judæis, Ethnicísve quibuscunque qui formam aliquam religionis, cultúmque Dei aut Deorum abservabant. Scilicet *Porphyrius*, vir eruditus & acutus inter Græcos, de religionibus quibuscunque humano generi hactenus propositis, hanc ausus est ferre sententiam, *Nondum receptam esse unam quandam sectam quæ universalem viam Animæ contineat liberandæ.* Nempe liberandæ à suis sordibus, & ad primævam suam felicitatem & perfectionem restituendæ. Id enim voluit *Porphyrius*, necdum ait ad suam notitiam perveniisse, ex ullâ Philosphicâ disciplinâ, aut religione publicâ, hujusmodi viam salutis universalem.

S. August. de C. D. l. x. c. 32. vid. etiam c. 11.

QUÆ desideravit *Porphyrius* in omni aliâ religione, putà vitam æternam, & quæ eò ducat viam certam, ea nobis promisit & exhibuit Dux & Legislator noster, Christus. *Ego sum*, inquit, *via, veritas & vita*, *Joh.* xiv. 6. Dixítque sibi datam esse *omnem potestatem in Cœlo & in Terrâ*, (*Mat.* xxviii. 18.) Nec tantùm in Cœlo & in Terrâ, sed etiam *inferorum & mortis ei commissas esse Claves*, *Apoc.* i. 18. Dein hanc plenitudinem potestatis júsque in vitam æternam quod verbis sibi asseruit Christus, opere ipso demon-

demonstravit multis modis. Primò miraculis præstantibus & multifariis, mortuis etiam ad vitam revocatis. Posteà, sua ipsius Resurrectione & Ascensione; & post ascensionem, effusione Spiritûs Sancti, in arrhabonem & præsensionem quandam ejusdem vitæ & hæreditatis æternæ. Sed hæc fusiùs sunt explicanda cùm de authoritate Legislatoris agitur.

Interea, En finem ultimum & desideratissimum, vitam æternam, beatam immortalitatem, reditum Animæ ad cœlum, in patriam, ad statum Angelorum & Filiorum Dei: Ità vitam æternam explicuit Christus, ita intelligunt Philosophi. Luc. xx. 36. Dein si quæras quibusnam daturus sit Christus hanc vitam sempiternam, quas ferat conditiones, quâ viâ eatur ad cœlum, respondet ipse, *Joh.* xi. 25. *Ego sum Resurrectio & Vita, & qui credit in me habebit vitam æternam, & suscitabo ipsum in ultimo die.* Hoc est, qui fidem legemque meam amplectitur, abjectâ omni ei oppositâ, sive Gentium sive Judæorum, hoc ei præmium dabo, hanc mercedem, se, finita hâc vitâ, compotem fore immortalitatis & beatitudinis perennis. Idem sæpius repetit Christus, oblatâ occasione, in aliis sermonibus & colloquiis, *Joh.* iii. 15. *c.* vi. 40. *c.* x. 28. *c.* xvii. 2, 3.

His itidem consentientem in omnibus experimur doctrinam Apostolorum, primorum

morum Evangelii præconum. Potentiam ſimul & propenſam Chriſti voluntatem ad procurandam ſalutem humani generis, vimque illius inſtitutionis præ cæteris omnibus ubique prædicant & teſtantur. *Non me pudet Evangelii Chriſti*, inquit Paulus, *ſiquidem eſt potentia Dei ad ſalutem cuivis credenti, Judæo primùm, tum etiam Græco. Nec eſt*, inquit Petrus, *in alio quoquam ſalus: nec enim aliud nomen eſt ſub cœlo, quod datum ſit inter homines per quod oporteat nos ſalvari.* Hunc etiam θεὸν σωτῆρα iidem teſtes aſſerunt, & velle & poſſe Animum noſtrum in participationem naturæ divinæ, corpùſque in participationem formæ divinæ evehere, (2 *Pet.* i. 4. *Phil.* iii. 21.) Quibus præmiis, quâ gloriâ, nihil patitur illuſtrius natura humana: nihil cupit præclarius ambitioſa philoſophia. Sed de his pleniùs in ſequentibus.

Rom. i. 16.

Acts iv. 12.

HÆC ad *Porphyrium*. Sed liberandæ & emancipandæ Animæ à ſervitute hujuſce Corporis, purgandæque at vitam, quam anhelamus, cœleſtem recipiendam, impares eſſe dicit omnes ritus, omnémque religionem Judæorum aut Gentium: id libenter agnoſcimus & unà affirmamus, *Rom.* i. *Heb.* x. Sed non expectanda eſt integra & abſoluta emancipatio ante ſolutum hoc Corpus, mudúmque inferiorem, quo circumvolvimur, innovatum,

vatum, *Rom.* viii. 19, 20, 21, 22, 23. *Eph.* i. 13, 14. Interea Christianis præcipitur in hâc vitâ iterum, iterumque, puritas animi & corporis, quoad fieri potest, nec nisi puris sanctísque promittitur salus æterna (*Heb.* xii. 14.) memoratâ ubique sanctitate, ut ejusdem obtinendæ conditione necessariâ. Denique, ad hanc puritatem acquirendam acuuntur & adjuvantur facultates animæ omni modo, per Legem puram, cultum purum, exemplum purissimum: Denique per Sancti Spiritûs influxum, vimque promissorum de vitâ æternâ consequendâ, 1 *Cor.* xv. 58. & 2 *Cor.* vii. 1. *Heb.* xii. 1, 2.

ITA comparata est, ut vides, Religo Christiana, ut quæ in cæteris deficiunt & desiderantur ad plenitudinem & perfectionem, ea sint integra atque suis numeris expleta in hâc institutione: Sive finem propositum respicias, sive media & instrumenta ad eum assequendum maximè idonea. Id unum supereſt, ut deinceps ostendamus, Hæc esse constituta ab authoritate divinâ & ab eâdem confirmata, ut effectu suo destitui nequeant, nec metus sit spem nostram & expectationem frustratum iri. Id quod, spero, ab insequentis operis ordine & argumentis constabit.

HÆC in genere præfati ſumus ad Philoſophos. Quæ prætereà à Judæis, antiquo Dei populo, objiciuntur, circa Meſſiam noſtrum, Legémque novam, ea ſub finem hujuſce ſcripti tractabimus; ut cuilibet adverſario fidei noſtræ, ſive Græco ſive Judæo, modò ſuæ infidelitati rationes aliquas obtendat, reſponſum fiat æquum & amicum. Hoc modo Religionis noſtræ tuebimur honorem, ubi palàm fecerimus nihil nos metuere aut metuendum eſſe ab ipſius hoſtibus in quovis certamine honeſto; modò ex parte noſtrâ, bonæ cauſæ nec animus deſit, nec conſilium. Hæc breviter præfati ad opus ipſum progrediamur.

CAP. II.

De Religione Naturali, univerſali & immutabili. Dein de Religione inſtitutâ, & ipſius fundamento generali in ſingulis OEconomiis.

OMNIS Religio vera, ſive divinitùs ſive humanitùs inſtituta, ſuas habet radices in *Religione Naturali;* Hæc igitur primò eſt conſideranda. Religio autem naturalis in eo poſita eſt præcipuè, ut agnoſcamus *Deum unum Summum,*

mum, rerum omnium Authorem & Rectorem; Dein rerum diſcrimina, ſecundùm rationes veri & falſi, boni & mali, turpis & honeſti, juſti & injuſti. Denique, quatenus, ab his arguitur, præmiorum & pœnarum futuram diſtributionem. His fundamentis innititur religio prima, atque ei ſuperſtructæ ſunt Religiones ſecundariæ: quæ dici ſolent œconomiæ, diſpenſationes, Leges aut Inſtitutiones ſacræ. Hæ verò œconomiæ & inſtituta multimodis variantur pro ratione temporum, locorum & gentium. Dein alia atque alia ſunt ſecundùm rerum intellectualium ordines mundóſque multiplices, in quibus varias induunt formas & habitus. Quemadmodùm enim in Copore animali ſunt quædam ſtamina, ad vitam & ſenſum neceſſaria, ſinè quibus natura animalis conſtitui aut conſiſtere non poteſt: licèt interim variæ ſint formæ & figuræ iſtorum corporum, ſuperadditis organis aptíſque partibus, pro ratione variâ quadrupedum, volucrum, piſcium, reptilium, & reliquorum omnium quæ vitâ & ſenſu fruuntur: Ita variæ ſunt Religionum formæ, facies, & conſtructiones, pro vario rerum ſtatu & ordine, ſecundùm providentiam & conſilium ſapietiſſimi Rectoris & Opificis: participant autem omnes, plus minùs, eandem naturam intimam, eundem ſuccum,

cum, ſinè quo nullam habituræ eſſent vim divinam aut vitalem. Nullum eſt ædificium abſque fundamento, nec arbor aut frutex abſque radice: Neque magis ſinè his ſeminibus & principiis originariis ulla naſci poteſt aut conſtare religio.

AD hæc conſequens eſt, vel potiùs intertextum, univerſalem & immutabilem eſſe hanc, de quâ loquimur, Religionem Naturalem: id quod de nullâ religione inſtitutâ dici poteſt. Univerſalem enim dico ſenſu latiſſimo, quoad omnia tempora, terras, populóſque: Nec in hâc Terrâ tantùm, ſed etiam in cæteris, quotquot ſunt habitabiles per totum univerſi ambitum. Sicut enim colores ſunt varii in variis corporibus pro ratione materiæ ſubjectæ, Lux autem eadem eſt quæ ſingulis ſubſternitur, & à diverſis corporibus diverſas habet modificationes: Ita religio naturalis in ſe eadem ubique, variè modificatur in diverſis œconomiis, ac velut intermixtis umbris diversò pingitur & repræſentatur. Neque æquum eſt credere, ut antea monuimus, hanc varietatem locum habere tantùm apud nos miſellos & in hoc Orbe exiguo, ſed quaquà patent univerſi latifundia, ubicunque habitant animalia rationis & religionis capacia, elucet hæc varietas, & nova pulchritudo, & πολυποίκιλος σοφία.

ILLUD

ILLUD præterea notandum: Quo præstantiores sunt naturæ intelligentes & sublimioris ordinis, eo puriorem esse & magis defæcatam religionem quæ apud ipsas exercetur; ut cùm cœlum versùs ascenditur è terrâ, quò altiùs evades, eo lux erit liquidior, & puriorem hauries æthera: Deorsum autem dejectis oculis crassius & turbidius videtur lumen, umbris hîc illîc, & nebulis, & fumis interspersis. Pariter in naturis superioribus, quò propriùs acceditur per varios transeundo rerum gradus ad summum Numen, eò magis sicco & casto lumine, mente, & veritate in singulis colitur Deus, virtutisque & pietatis peraguntur officia. In inferioribus autem umbrosior est religionis forma, affectibus humanis, aut incolarum quorumcunque indoli & infirmitati magis accommodata.

DISTINXERUNT olim sapientes Religionem in *Vulgarem* & *Philosophicam*: & inter Romanos doctissimus *Varro*, *Vulgarem* illam iterum dispertivit in *Poëticam* & *Politicam*. Hæc quidem non malè sejunxit & discrevit alia ab aliis in Religione Ethnicâ, ut erat impura & permista; atque alia apud vulgus, apud sapientes alia. Nos autem quæcunque sunt fabulosa aut artibus politicis excogitata, à religione naturali rejicimus. Id tamen, quod rectè notavit idem Author, non

Aug. de C. D. l. vi. c. 5.

non diffiteor, multa vera esse quæ vulgò scire non sit utile: & siqua nudè proposita finem suum non essent assecutura, in iis licet ad commune judicium, populareмque intelligentiam stylum demittere.

DIXIMUS præterea Religionem naturalem esse *Æternam* & *immutabilem:* ut patet exinde quòd radicata sit in naturâ divinâ, quæ est æterna & immutabilis. Est in Deo, ut in suo fonte & primâ origine, veritas, bonitas, justitia, sanctitas, omnis denique rectitudo: Et ab his perfectionibus, naturæ divinæ æstimanda & metienda est perfectio omnis creaturæ rationalis. Eò enim quævis est perfectior, quò propriùs accedit ad hoc exemplar & archetypum, & quò perfectior eò beatior. Quapropter & natura rei, & officii ratio, & propriæ felicitatis innata sitis, eò nos impellunt omnia, ut veritatem, justitiam, bonitatem, cæteráſque Dei perfectiones imitabiles colamus & pro virili parte exerceamus. Quúmque harum perfectionum regula sit immutabilis & inflexilis Dei naturâ, ut anteà diximus, erit pariter, quæ huic regulæ congruit & respondet religio naturalis, in hâc parte fixa, immobilis & immutabilis.

HÆC de religione naturali secundùm innata rerum discrimina, boni & mali, turpis & honesti, in vitâ & moribus instituendis semper observanda, dicta sunto.

to. Pars altera religionis naturalis versatur circa cultum Dei, & pietatem summo Numini debitam. Est autem vera pietas Adoratio Dei secundùm dignitatem & perfectionem suæ naturæ. Estque vel solius animi, in meditatione & contemplatione posita, &, quæ indè nascuntur, aspirationibus ad Deum cum affectu & ardore; quæ dicitur pietas interna. Vel est etiam externa, quæ corpore unà peragitur, precibus & laudibus ad Deum effusis, cum omni apparatu honesto cultûs exterioris. Neque enim hîc pingas velim Religionem naturalem penitùs nudam, sinè omni cultu, instar fœtûs recèns editi, aut Telluris hybernæ suis floribus & frugibus spoliatæ: His solet redundare potiùs religio naturalis & ad superstitionem vergere, ut aliquid amputandum sit plerumque ad luxuriam cohibendam. Abscindantur velim hæc omnia superflua & superstitiosa: manebit nihilominus cultus exterior, atque illi ritus sacri, & pietatis instituta sana quæ in ipsâ naturâ fundantur. Qualia sunt laudes & hymni in conventibus publicis, preces & supplicationes solennes: Etiam confessiones peccatorum & deprecationes: Fidei in Deum, rerum omnium Rectorem, formulæ & professiones statæ & ordinariæ. Hæc omnia locum habent in religione naturali. Præterea Dies festi sacris

ſacris obeundis dicati: Conciones ad populum, ad virtutem, pietatem, reſipiſcentiam & reformationem hortationes. Denique, quæcumque faciunt vel ad avertendam Dei iram, vel impetranda beneficia, vel ad ſalutem publicam aut privatam, ſecundùm optimum naturæ lumen, ea ſunt inſerenda aut adoptanda in religionem naturalem.

NON eſt adeò ſterile naturæ ſolum, ut neque herbas neque fructus ferat. Et qui religionem naturalem inſtar corporis aridi, exanguis & exucci depingunt, nec Dei nec humani generis conſulunt dignitati. Quâ religione placuit Deo Enochus? Quâ ſcalâ aſcendit in cœlum? Non eſt, crede mihi, languens & enervis illa virtus quâ quis vivus in cœlum evehitur. Quâ lege præter illam conſcientiæ naturalis vitam inſtituit, mores rexit * Noachus, cùm habitus eſt juſtus & perfectus in conſpectu Dei? Quid dicam de Abele? Qui in mundo recèns nato ſecundus tertiuſve erat ab Adamo, multis ante Moſem ſæculis. Ille tamen *juſtus* dicitur à Chriſto, & inter viros ſanctos numeratur, *Matth.* xxiii. 35. Denique quâ fide Abrahamus & reliqui Partes

* Tertull. adverſ. Jud. c. 2. p. 184. *Unde Noe juſtus inventus ſi non &c.* adde Notam Pamelii ex Origene, ibid. Vid. & de coron. Militis, c. 6.

Patres ante latam Legem Mosaicam Deo fuerunt accepti? Lex nobiscum nata obtinuit usque à natalibus mundi: Lex scripta non nisi duo post millennia à mundo condito: necdum gentis humanæ partem maximam attigit aut illuminavit; Hósne omnes credemus æternùm periisse, aut perituros esse? *Hos*, inquam, *qui legem externam non habentes, sibi ipsis fuere Lex, ostenderúntque vim legis scriptam in cordibus suis, unà testimonium reddente ipsorum conscientiâ, & cogitationibus sese mutuò accusantibus aut etiam defendentibus.* Te prætereà testor, Nobilem Arabem, Dei servum, Jobum; Dei servum appello, erat enim, Deo teste, *Integer & rectus, timens Dei & recedens à malo.* Quas virtutes heroicas exercuit, referente Historiâ Sacrâ! Quam vim & constantiam animi! Quæ præclara documenta reliquit, verbis factísque! Plures non memoro satìs notos, ex hâc aut illâ gente & ætate. * Nec credendum est, hos eximios viros sibi solis sapuisse: Celebrârunt, in suâ quisque familiâ, tribu, ditione, cultum aliquem divinum, Rom. ii. 14, 15.

* Οἱ μέλα λόγυ θιώσανλες, &c. Justin. Apol. 2. p. 83. De in Dial. cum Tryph. in p. 263. Ἐπεὶ οἳ τὰ καθόλυ, ϗ φύσει, ϗ ἀιώνια καλὰ ἐποίυν, ἐυάρεςοί εἰσι τῷ Θεῷ. *Nam qui ea fecerunt, quæ universim, & naturâ & perpetuò pulchra sunt, Deo benè placent.*

vinum, purum, caſtum, Deo gratum, ſibi & ſuis ſalutiferum. Tales cultores quærimus, cultúmque ſimilem, in eâ, de quâ hîc agitur, religione naturali, ſincerâ & incorruptâ. Sed ad Religionem inſtitutam tranſeamus.

RELIGIO inſtituta qualiſcunque duabus conſtat partibus, communi & propriâ. Id quod participat cum religione naturali, Commune appello: & quod habet novum & huic ſuperadditum, inſtitutione aliquâ divinâ aut humanâ, id proprium & peculiare nuncupo. Hoc religionis Corpus, illud Anima dici poteſt. Pietas enim & probitas naturales ſunt veluti nervi & fibræ omnis religionis genuinæ; vel inſtar ſanguinis in corpore, qui per totum diffunditur, ſecúmque vehit & vitam & vires & ſanitatem, ſingulíſque partibus nutriendis ſuccum idoneum. Proinde ſemper in Religione divinitùs inſtitutâ, adeóque verâ, pars naturalis eſt ſuperior, & dominatur alteri quoties ſeſe interſecant, atque ita impediunt ut alterutra ſit intermittenda. Hoc in œconomiâ Judaicâ & Chriſtianâ, à Deo conſtitutis, manifeſtò patet: In Ethnicâ parciùs, at inter eximios viros apud gentes prælata fuit pariter ritibus & inſtitutis omnibus ſanctitas naturalis, & virtus interna, ut infrà patebit. Sed operæ pretium erit has Leges ſacras cujuſcunque ordinis

ordinis cum naturali paucis conferre ut in singulis quem locum teneat illa videamus.

QUOAD Legem Judaicam, imprimis notum est Decalogum esse partem ipsius principalem: Eúmque fundari, maximâ ex parte, in lege naturæ: in officiis putà quæ Deo & hominibus ex æquo, recto & honesto, præstare tenemur. Hanc erga Deum reverentiam, & erga homines benevolentiam, duo Legis præcepta maxima vocat Christus, (*Mat.* xxii. 37, 38, 39, 40.) Quin & exinde pendere ait Legem & Prophetas. Neque aliter statuerunt è Judæis sapientiores. Aiunt quidam Doctores Hebræi id primum fuisse consilium propositúmque Mosis, ut ex unico Decalogo, sive decem præceptorum tabulis legem constitueret Israëlitis: Sed cùm redux è monte vidisset ingenium populi ad Idololatriam propensissimi, utpote qui tantillo tempore suæ moræ *Aureum vitulum* sibi confecerat, & in Deum Israelis erexerat: His, inquam, visis, mutavit sententiam Moses, atque secum statuit, huic populo opus esse Religione negotiosâ, quæ jugiter teneat animos occupatos atque rebus suis sacris distentos, ne ex otio & affectibus superstitiosis in idololatriam deflectant. Hinc legi suæ puræ & simplici multitudinem rituum adjunxit utilium

Vid. Jer. vii. 22, 23.

quidem in hunc finem, ſed aliàs in onus & gravanem ; ita tamen adjunxit, ut ſub his umbris ſemper integra & illæſa maneret juſtitia naturalis & immutabilis. Flavius Joſephus, vir harum rerum conſultiſſimus, cùm decreta Cæſaris & Præſidum Romanorum in gratiam data gentis Judaicæ expoſuiſſet, in ſuæ Legis defenſionem hæc ſubjungit, Antiq. Jud. l. 16. c. 10. Ἔθεσι μὲν γὰρ οὐδέν ἐσι γένος, ὁ τοῖς αὐτοῖς ἀεὶ χρῆται κατὰ πόλεις, ἐσθ' ὅπη πολλῆς ἐγγινομένης τῆς διαφορᾶς, τὸ δίκαιόν δε πᾶσιν ἀνθρώποις ὁμοίως ἐπιτηδευόμενον, λυσιτελέσατον ὄν, ἔλλησίν τε καὶ βαρβάροις· ὧ πλεῖσον οἱ παρ' ἡμῖν νόμοι λόγον ἔχοντες, ἅπασιν ἡμᾶς εἰ καθαρῶς ἐμμένοιμεν αὐτοῖς, εὖνοὺς καὶ φίλους ἀπεργάζονται· διὸ καὶ ταῦτα παρ' ἐκείνων ἡμῖν ἐπαιτητέον, καὶ δέον ἐκ ἐν τῇ διαφορᾷ τῶν ἐπιτηδευμάτων εἶναι τὸ ἀλλότριον ἀλλ' ἐν τῷ πρὸς καλοκἀγαθίαν ἐπιτηδείως ἔχειν· τοῦτο γὰρ κοινὸν ἅπασιν, καὶ μόνον ἱκανὸν διασώζειν τὸν τῶν ἀνθρώπων βίον. *Moribus quidem nulla gens iiſdem utitur perpetuò, ſed oppidatim ferè in his fit mutatio aut deferentia : Juſtitia autem omnibus hominibus ex æquo competit, res utiliſſima tam Græcis quàm Barbaris, cujus maxima in noſtris legibus habetur ratio, nóſque omnibus, modò eas inviolatas ſervemus, charos ac amicos poteſt reddere. Quamobrem rogatos omnes volumus, ut non tam nos ob diverſum vitæ genus horreant, quàm complectantur ob veræ virtutis ſtudia. Hæc enim communis eſt omnibus*

omnibus, & sinè hâc non potest humana vita consistere. Rectè distinxit id quod singulare est in hâc aut illâ Religione sive lege sacrorum, ab eo quod commune est omnibus. Hoc τὸ δίκαιον & τὸ καλοκἀγαθον appellat, quod ubique est observandum. Idem sentiunt omnes cordatiores Judæi de hoc delectu & discrimine rerum in Lege suâ constitutarum.

PROPHETÆ * præterea, qui Mosem sequebantur, idem rerum sive jussarum in Lege, sive prohibitarum discrimen tradiderunt & inculcârunt. Majoris ubique æstimant pretii & valoris justitiam, probitatem, misericordiam, aliásque dignitatis innatæ virtutes, quàm sacrificia & victimas, aut ritus quoscunque, à Deo licèt institutos. Multùm versantur, ut notum est, in hoc argumento Prophetæ, & cum magnâ verborum vi & copiâ: Deúmque introducunt quandoque indignanter & cum fastidio rejicientem hæc quasi superflua aut præ cæteris nihili facienda. Vide quæ Propheta *David*, quæ *Isaias*, *Jeremiah*, *Hoseas* & *Micah* hâc de re disserunt: & cum Judæis superstitiosis, quasi injurias Legi factas vehementer expostulant, *Psalm.* l. *Isa.* i. 11,

* Vide Maimon. Mor. Nev. p. 3. cap. 32. *Non aliud Gentes prudentiores.* Lactant. lib. vi. c. 8. p. 525.

&c. Jer. vi. 20. *Hoſ.* vi. 6. *Mich.* vi. 6, *&c.*

Mat. xxiii. 23. & xii. 7. Luc. xi. 39. 40, 41. Mat. v. 23, 24.

DENIQUE, ut olim Prophetæ, ita Chriſtus, Legis Moſaicæ ſupremus Expoſitor, hanc diſtinctionem rerum, magìs minúſve ſacrarum, neglectam aut malè cuſtoditam Judæis ſæpiùs objecit & exprobravit. Quæ in ſe & ſemper bona ſunt Τὰ βαρύτερα τῦ νόμε appellat, *Legis graviora capita*, quæ præponderant aliis omnibus, innocuis licèt & Lege externâ & temporariâ conſtitutis. Quúmque ritualibus ſuis inhærerent Judæi poſthabitis his primariis, ídque ſub religionis prætextu, hypocriſis eos arguit Chriſtus, malúmque iis & triſtes iras denunciat, irritum Dei verbum facientibus. Ita comparata erat Lex Judaica reſpectu naturalis; de Chriſtianâ jam dicendum.

Mat. xxiii. 14. Mar. vii. 11, 12. 13.

DIXIT Chriſtus ſe veniſſe *non ad diſſolvendam Legem Moſaicam*, ſed ad *implendam. Mat.* v. 17. Quomodò verò implevit? Quam Legem non diſſolvit? Legem Ritualem penitùs diſſolvit & abolevit: Teſte Apoſtolo ad Epheſios (*c.* ii. 15.) & alibi ſæpiùs. Τὸν νόμον τῶν ἐντολῶν ἐν δόγμασι καταργήσας, *Legem præceptorum in ritibus abolens.* Quinetiam res ipſa loquitur, exolevit & evanuit Lex Judaica inter Chriſtianos, aliter non eſſent Chriſtiani ut à Judæis diſtincti. Sed evanuit ut fugiunt umbræ ad lucem

Solis. Utcunque quæres, quid demum non dissolverit Christus? Quam partem conservârit? Dico, partem ipsius moralem, naturalem, æternam: adeòque præstantiorem & principalem, quæ ex mente Legis & Legislatoris erat instar totius. Cætera typica & adumbrata expleyit quidem, & explendo delevit: sed partem hanc diviniorem adeò non extinxit, ut eandem stabilierit, promoverit perfecerítque. Ita loquitur de Evangelio Apostolus, cùm ipsius materiam finémque explicat, *Tit.* ii. 11, 12, 13. *Illuxit gratia illa Dei salutaris omnibus, erudiens nos, ut abnegatâ impietate & mundanis cupiditatibus, temperanter, & justè, & piè vivamus in præsenti sæculo. Expectantes beatam illam spem & illustrem illum adventum gloriæ magni illius Dei, ac servatoris nostri, Jesu Christi. Qui dedit semetipsum nobis ut redimeret nos ab omni iniquitate, & purificaret sibiipsi populum peculiarem, accensum studio bonorum operum.* Hic scopus, hic fructus Evangelii.

Jubet nos Christus ut ad perfectionem aspiremus: ut Deum imitemur, tam bonitate quàm sanctitate & puritate. Jubet nos inspicere ipsum fontem lucidum Boni, Pulchri, Justi sanctíque, ut divinæ imagini conformes simus, divinæ naturæ participes. Hic est nostræ, Mat. v. 45. 1 Joh. iii. 3.

omníſque veræ religionis apex: Nihil dici poteſt aut cogitari ſublimius quàm aſſimilatio ad primum & archetypum Bonum, Deum Optimum Maximum, infinitè perfectum. Prætereà, tam Chriſtus quàm Apoſtoli pietatem externam, ritúſque omnes parvi faciunt præ mentis interiori habitu, & renovatione animi ad imaginem Dei & primævam rectitudinem. Plurima ſunt, ubique ſparſa in Canone Chriſtiano, perſpicuè tradita ut neminem latere poſſint, hujuſmodi monita & præcepta. Denique, hæc omnia ſummatim & per ἐπιλογισμὸν recolligit Apoſtolus ad
Cap. iv. 8. Philippenſes, his verbis, *Quæcunque ſunt vera, quæcunque veneranda, quæcunque juſta*, (ſive ex lege naturæ, ſive gentium, ſive noſtrâ) *quæcunque ſancta* aut pura, *quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ & nominis* apud omnes; *Si qua virtus*, vel quod in cenſu virtutum apud probos habetur; *ſi qua laus*, aut laude dignum & ſapientûm approbatione, *hæc cogitate;* Hæc animo recolite, & in his vos exercete. Hæc recapitulatio Apoſtolica, ſub variis titulis & nominibus omnes complectitur veritatis & perfectionis æternæ rationes, quas humano pectori inſevit natura, & conſenſus univerſalis prudentum ſtabilivit. Atque ex horum omnium ſtudio & exercitio viri Chriſtiani officium conſtituitur.

HACTENUS de religione Judaicâ & Chriſtianâ, quas in naturali fundatas vidimus. Supereſt Religio Gentilis, quæ quidem dici ſolet *naturalis*, quòd nullam habeat adjunctam Revelationem aut inſtitutionem divinam: ſed reverà alieniſſima eſt ab illâ religione naturali, cujus aliqualem dedimus ideam in ſuperiori capite. Diſtinguendum igitur inter religionem naturalem puram & impuram: puram nudámque deſcripſimus, ut ſinè ornatu, ita ſinè maculis. Sed multis modis impura eſt illa religio quæ olim obtinuit apud gentes, & etiamnum obtinet aliquatenus: tot vitiis obducta & ritibus inſanis, ut in eâ ſuffocari videantur tam pietatis quàm virtutis ſemina. Sed ut hæc æquo jure expendantur, ſtatum ipſius, ſi placet, pauliſper inſpiciamus, ſive in peſſimis, ſive mediocribus erroribus. Primò quoad Numen vel Numina quæ coluerunt: Dein quoad cultum & ritus: Denique quoad mores & vitæ futuræ notitias.

JAM receptum eſſe videtur apud eruditos, Gentes inter tot ſua Numina, unum ut ſummum & altiſſimum coluiſſe. Neque aliter fieri potuit, ſi rem cum ratione perpendas. Innumeros enim Deos, ſingulos ſupremos, concipere non licet: quòd ſi ordines aliquos conſtituas, inferiores & ſuperiores, ad ſummum ordinem

tandem perveniendum eſt. Nec in eo ordine fas eſt plures fingere inter ſe æquales: Plura enim infinitè perfecta, & per ſe exiſtentia, conſiſtere non poſſunt, ſecundùm mentis noſtræ dictamina. Sed Gentibus utcunque id vertitur vitio, quòd præter hunc ſummum Deum, alios inferiores colerent. Nec apud vulgus tantùm id in uſu erat, ſed à Philoſophis etiam & ſapientibus approbatum. Ἀθανάτους μὲν πρῶτα θεὺς, &c. dicunt Pythagorei, nec aliter Platonici, cæteríque. Nobis quidem Chriſtianis, ut olim Judæis, vetitum eſt quicquam colere præter ſummum Deum: iis autem qui ſolo gaudebant naturæ lumine non habitum eſt nefas, debito honore & veneratione proſequi ſingulos rerum intellectualium ordines, pro ſuo quemque gradu, ſtatione & dignitate; Diſpari autem modo & affectu, ratione ſemper habitâ ad Deum ſummum, omnium auctorem & moderatorem. Hoc, inquam, non vetat naturæ lumen. Nihilominus cùm nihil iis certò conſtaret de Numinibus illis intermediis, tutius fuiſſet ſoli Deo Optimo Maximo ſacra facere, vota nuncupare & preces fundere, quàm à Diis ignotis auxilium petere, & in auras ſpargere voces inanes.

Plat. in Epinom. m. p. 984. de Leg. l. 4.

AT dices, forſan, Dii gentium non erant prorſus ignoti, Solem, Lunam, & Sidera cœli adorabant, numina aſpectabilia

lia & notissima. Rectè quidem notissima, quatenus prægrandia & glorioſa corpora, ſed quòd Numina eſſent & adoratione digna, illud haud compertum habuere ipſi illi cultores. Credebant utique & perſuaſum habebant quomodocúnque, ſtellis ineſſe ſuas Mentes, Animáſve, aut intelligentias: illuſtres ſinè dubio & quodammodo divinas. Experiebantur etiam cœli dona quotidiana, amicam lucem & beneficos Solis radios, quibus vigent & animantur hæc inferiora. Neque aliter ſe poſſe putabant aut tantam majeſtatem dignè revereri, aut gratias referre pro tantis beneficiis, quàm colendo, Deorum ritu, hæc cœleſtia Luminaria.

Hæc ſpeciem habent excuſationis qualiſcunque, non autem legitimæ defenſionis robur. Levibus conjecturis non innitendum eſt in rebus quibuſcunque gravioribus, & in ſacris præcipuè nihil temerè tentandum, nè incidamus in Idololatriam aut vitioſam ἐθελοθρησκείαν. Utcunque non tam gravis fuiſſet gentium error, ſi nihil præter exercitum Cœli & Deos ſuos immortales coluiſſent. Sed homines mortuos, & animalia bruta: nec bruta tantùm, ſed vilia & fœda in Deorum cenſum adſcripſere. *Mutárunt*, ut inquit S. *Paulus*, *gloriam incorruptibilis Dei in ſimilitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrium, & quadrupedum*

drupedum, & reptilium. Ut homines mortales & caducos, vitâ defunctos, in numerum Deorum, efferebant, ita positâ omni verecundiâ, Animantia, réſque inanimes inſtar Numinum venerari gentes nonnullas non pudebat: Confuſis rerum naturis in opprobrium Divinitatis & in dedecus rationis humanæ.

SED præter hæc monſtra Deorum & hos Deos minuſculos, Diis ſuis majoribus tam fœda, quàm abſurda imputare non erubuerunt: turbantes ex utrâque parte rerum ordinem, elevando res viles in loca cœleſtium, & deprimendo naturas cœleſtes ad indignitatem & vitia inferiorum. Mares & fœminas, (animalium inſtar) Deos Deáſque & ſexuum diſcrimina inter ſua Numina conſtituere: & concubitus & adulteria, aut quæcunque laſcivioſi homines pecudéſve perpetrant, ſinè pudore ad cœlicolas tranſtulerunt. Ita cœlum & terram miſcentes, cum infimis ſumma & ſummis infima, hanc rerum naturam & Dei providentiam in Chaos quoddam reduxerunt.

ET quemadmodum Deos ſibi fingebant Gentes minimè divinos, ita in iiſdem colendis ſacra minimè ſacra inſtituerunt. Paria paribus, ritus ſcilicet aut turpes, aut cruentos, aut viles & futiles. Adeò cæcutit circa res divinas in hujuſce vitæ caligine, ſaltem vulgus hominum, tantiſque

tisque erroribus est obnoxium. Neque tamen naturæ humanæ hoc penitùs imputandum. Hujusmodi enim erroribus ferendis, fovendis augendisque apud Gentes, malos interfuisse Genios, & non parum operæ contribuisse, nihil quicquam dubito.

His autem quibuscunque non obstantibus, in Theologiâ Gentili, & nonnunquam in moribus Ethnicorum vis Legis naturalis eluxit. Turpis & honesti, æqui & iniqui fida discrimina. Id testatur S. *Paulus* ad *Romanos: Quum Gentes*, inquit, *quæ legem non habent, naturâ quæ legis sunt faciant: Isti legem non habentes, sibiipsis sunt Lex. Ut qui ostendant opus legis scriptum in cordibus suis, unà testimonium reddente ipsorum conscientiâ, & cogitationibus sese mutuò accusantibus aut etiam defendentibus.* Cap. ii. 14, 15. En radicem pietatis & virtutis, conscientiam naturalem: non extinctam quidem prorsus inter Gentes, sed à superstitioso & impuro cultu, quem malus Dæmon invexerat, apud plures pernimiùm corruptam: inter nonnullos autem cordatiores, quos minùs inficere solet cultus externus, aliquatenus vigentem. Et quemadmodum Judæi, additamentis, aut in parte legis secundariâ hærentes, quum vim ipsius scopúmque præcipuum obscurâssent, & quasi obtudissent, moniti sunt à Prophetis de momentis maximis & primariis

mariis Legis, præ quibus ſordent cætera: Ita Philoſophi, & quandoque Poëtæ philoſophantes admonuere Gentes, multa licèt in Templis acta fuerint cum pompâ, & à vulgo magni habita, Diis placere maximè animum purum, æqui bonique tenacem.

Compoſitum jus fáſque animi, ſanctóſque receſſus
Mentis, & incoctum generoſo pectus honeſto,
Hæc cedò ut admoveam templis, & farre litabo.

Nec minùs alii Ethnicorum vates, velut afflatu, divino exciti, his ſimilia profuderunt effata. Dein in philoſophorum ſcriptis, nobiliorum claſſium, nihil frequentiùs occurrit quàm hujuſmodi monita & præclara documenta. Sed in his legendis ne quid tædii ſit ſeorſim nonnulla velut in * ſpecimen & prælibationem apponemus.

HAC-

---

* *Porphyrius* hoc argumentum multis proſequitur, *l.* 2. περὶ ἀποχ. & perorans tandem ſic ſtatuit. Θεοῖς δὲ ἀρίςη μεν κάλαρχὴ νοῦς καθαρὸς καὶ ψυχὴ ἀπαθής. *Diis autem acceptiſſima initiatio aut libatio mens pura, atque Anima perturbationis expers.* Dixerat antea non minùs rectè, Δεῖ ἄρα συναφθέντας καὶ ὁμοιωθέντας αὐτῷ τῶν αὐτῶν ἀναγωγὴν θυσίαν ἱερὰν προσαγαγεῖν τῷ Θεῷ.—— ἐν ἀπαθεῖ ἄρα τῆς ψυχῆς τῦδε θεᾷ θεωρίᾳ ἡ θυσία αὕτη τελεῖται. *Oportet igitur ei conjunctos & aſſimilatos,*

m. p. 78.

HACTENUS de religione Judaicâ, Christianâ, & Ethnicâ. De Mahometanâ non opus esse videtur ut quicquam adjiciamus;

---

milatos, suorum mores & vitam, veluti pium sacrificium Deo exhibere. Hoc autem sacrificium in *contemplatione Dei, ab Animâ affectibus liberâ perficitur.* Idem aliàs repetit & inculcat sæpius. *Hierocles ad Aur. Carm.* idem argumentum tractat sub initio, ubi inter alia hæc habet, ἡ τῶν προσφερομένων πολυτέλεια τιμὴ εἰς θεὸν ὑ γίνεται, εἰ μὴ μετὰ τῦ ἐνθέυ Φρονήματ☉ προσάγοιο. δῶρα γὰρ ᾗ θυηπολίαι ἀφρόνων, πυρὸς τροφὴ, ᾗ ἀναθήματα ἱεροσύλοις χορηγία. Τὸ δὲ ἔνθεον Φρόνημα διαρκῶς ἡδρασμένον συνάπτει θεῷ, —— ὁ προηγυμένως ἱερεῖον ἑαυτὸν προσάγων, ᾗ ἄγαλμα θεῖον τεκταίνων τῶν ἑαυτῦ ψυχὴν, ᾗ ναὸν εἰς ὑποδοχὴν τῦ θείυ φοῖός τὸν ἑαυτῦ παρασκευάζων νᾶν, &c. *Oblationum sumptuosa profusio honori Deo non cedit, nisi mente Deo plenâ offeratur. Dona siquidem & Hostiæ stultorum hominum nihil aliud sunt quàm ignis pabulum: & donaria, sacrilegorum opes. At divinus animus bene stabilitus, conjungit atque unit Deo.——Is qui sese imprimis victimam offerens suumque animum simulacrum divinum vel Dei sedem faciens, mentem quoque suam ad divini luminis susceptionem Deo ipsi Templum construit & præparat.* Hæc quæ tantopere accedunt ad doctrinam Christianam, tam verbis quàm sententiâ, productiora licèt, non piguit adscribere. Rectè dixit *Marcus Antoninus* (τῶν εἰς ἑαυτ. l. 10.) ὑ κολακεύεσθαι θέλει ὁ θεὸς, ἀλλ' ἐξομοιῦσθαι ἑαυτῷ πάντα τὰ λογικά. *Non ipsi adulari, sed ei similes fieri vult Deus omnes naturas rationales.* Illam utique ὁμοίωσιν θεῷ, *Deo conformitatem aut assimilationem* celebrant ubique Philosophi, ut religionis apicem. Apud præfatum Hieroclem hoc sæpius occurrit, idque secundùm Platonem: Is enim monet in *Theæteto*, Tum demum exitum fore miseriis mortalium, cùm ad Deos fugerint & Diis se assimilaverint, φυγὴ δὲ, inquit Ille, ὁμοίωσις θεῷ κατὰ τὸ δυνατόν. ὁμοίωσις δὲ δίκαιον ᾗ ὅσιον γενέσθαι μετὰ Φρονήσεως, *Fuga autem est, ut Deo, quàm proximè fieri poterit, assimilemur atque conformemur: Deo autem nos assimilat justitia & sanctitas cum sapientiâ conjuncta.* Cum aliis quæ sequuntur hîc & alibi apud Platonem cognatæ indolis. Denique præmia & pœnas constituunt justis & injustis, aiúntque virtutem esse viam ad veram sempiternámque felicitatem, vitium ad infelicitatem. Sed de his satis.

adjiciamus; quum notum ſit, nihil habere egregii illos ſectatores Mahometis (Impoſtoris voluptuarii & armati) præterquam quòd unum Deum colant & juſtitiam naturalem. Colunt, inquam, juſtitiam naturalem, vel colendam prædicant, & ipſius cultores haberi volunt. Cætera eorum dogmata Judaiſmum ſapiunt & Epicureiſmum, cum abſurdis & inſulſis narratiunculis interſperſis. Quòd unicum Numen venerentur Mahometani & ſacra omnia Paganica, aut Pagano-Chriſtiana reſpuant & abhorreant, illud laude dignum eſt. Quúmque Moſem Chriſtúmque pro veris Prophetis habeant à Deo miſſis, neceſſe eſt commune cum iis fundamentum pietatis & religionis amplexentur. Quod in utrâque œconomiâ non aliud eſſe oſtendimus, quàm æternas boni & mali, turpis & honeſti rationes & diſcrimina. Quibus alia quidem appoſita ſunt aut intertexta mediæ conditionis pro ratione temporum & populorum: ſed eo ſemper conſilio ut veræ pietati & virtuti ſuus conſervetur honos, hominéſque gradatim ad ſummam perfectionem evehantur.

Hæc commentati ſumus breviter ad oſtendendum Religionem ſtatam qualemcunque & ubicunque receptam, pro ſubſidio & origine habuiſſe religionem naturalem: Recti & pravi, turpis & honeſti diſtinctionem

diſtinctionem & prænotiones. In religione revelatâ potiſſimùm conſtat idem hoc ei ſubeſſe fundamentum: Ipſius enim authoritas pendet partim à qualitate materiæ ſubſtratæ, partim à veracitate Revelantis: quorum neutrum abſque his notitiis præeuntibus probari poteſt. Sítne ſancta & pura doctrina quævis revelata judicare nequimus, niſi ex ideâ aut definitione aliquâ ſanctitatis præconceptâ, tanquam normâ aut regulâ judicii ferendi. Dein, de fide & veracitate Revelantis ſi inſtituatur quæſtio, non decidenda eſt à verbis aut nudâ affirmatione Revelationis ipſius, de ejus enim authoritate dubitatur adhuc: ſed ex præcognitis de naturâ & perfectionibus Dei, authoris propoſiti. Et ab his præſenſis & præconſideratis doctrinæ revelatæ fides & certitudo ſtabiliuntur.

DENIQUE, Hæc quum ita ſe habeant per omnia genera & exempla, manet fixum ratúmque quod ab initio diximus. Religionem naturalem alterius cujuſcunque ſuperinductæ eſſe fundamentum.

CAP.

CAP. III.

De Religione Judaica ſpecialius; ipſius authoritate & utilitate multifaria.

HACTENUS quid ſit ſacrum & ſincerum quæſivimus in religione universâ. Quærendum proximè, quo jure, vel quâ de causâ legitimâ recedatur à ſimplicitate religionis naturalis & universalis: quemadmodum receſſum videmus, tam ab Ethnicis quàm à Judæis & Chriſtianis. Cùm verò religionem naturalem appellamus *ſimplicem*, cultum externum non propterea abdicamus aut excludimus, modò caſtus ſit & ad Deum Opt. Max. dirigatur: prout ſuprà capite ſecundo dictum eſt. Sed cùm ſuperadduntur alia, tam ritus multifarii, quàm dogmata, quæ non enaſcuntur à ratione naturali, quæritur meritò quâ authoritate, divinâ aut humanâ: recto vel malè uſurpato jure, Hæc nobis adſcititia imponantur, tanquam ad ſalutem humanam neceſſaria.

Ad Religionem Paganicam quod ſpectat, præterquam quòd nullam habeat divinæ authoritatis ſpeciem, præter ficta quædam commercia cum Diis aut Deabus

bus ignotis, ipsius instituta sæpe sunt inhonesta, impura, aut frivola: qualia nec decent Numina, nec homines probos & sapientes. Adeò ut videantur potiùs ad obscurandum gloriam summi & sanctissimi Numinis introducta, & ad abutendam religionis nomine in corrumpendis moribus humanis, quàm ad pietatis & probitatis augmentationem. Hæc autem & hujusmodi instituta peccant in regulam primariam de ordinandis ritibus & cultu externo, nimirùm ut in iis nihil recipiatur, quod minuat dignitatem summi Numinis, aut bonis moribus sit contrarium. Quantum verò in utrâque parte peccaverit Ethnicorum religio, à nobis præmonstratum est paucis, & ab aliis multo fusiùs: ut non opus sit iis hîc accumulandis tempus impendere.

SUCCEDIT Religio Judaica: antiqua, & suâ antiquitate veneranda. Hîc quærendum, ut in cæteris, primò, quâ authoritate instituta & introducta fuerit: Dein quibus legibus & ordinationibus constiterit. *Mosem* habuit Legislatorem, ut notum est, virum maximum, & ab omni ævo celebratum: Sed quâ authoritate nixus sit *Moses*, propriâ aut divinâ, quæres forsan: & quibus actis aut testimoniis irrefragabilibus authoritatem illam sustinuerit. Dico breviter, *Moses* ut semper allocutus est populum Israëliticum no-

mine ſummi Dei, ità miſſionem illam, vel Legationem divinam, multis maximiſque miraculis oſtendit & confirmavit.

Sed cautè mihi forſan ita reſpondebis: Hæc quidem miracula, modò vera ſint, & verè divina, ſatis habere virium & roboris ad ſtabiliendam authoritatem *Moſis*, ipſiuſque Legem. Sed Colloquia illa cum Deo, quum privata fuerint, & ſinè teſte, pro fictis haberi poſſunt; Et quod ſpectat ad miracula ſua publica, non minùs facilè dici poteſt, ea præſtitiſſe *Moſem* artibus magicis, in quibus præcelluiſſe fertur. Fateor in more fuiſſe nonnullis Legiſlatoribus Colloquia fingere cum Numine hoc aut illo, quò ſibi & legibus ſuis reverentiam & authoritatem conciliarent. Sed Legiſlatores illi nulla publica edidêre miracula ad fidem faciendam ſuis privatis. *Moſes* autem, tam in Aulâ *Pharaonis*, ſpectantibus Ægyptiis adverſariis, quàm poſtea ſpectante toto populo Iſraelitico, repetitis vicibus, miracula peregit inſigniſſima. Atque eo nomine in hiſtoriâ ſacrâ præfertur & præluxiſſe dicitur omnibus aliis Prophetis. *Non ſurrexit prætereà Prophe-*

Deut. xxxiv. 10, 11, 12.

ta in Iſraele par Moſi, quem cognoverit Jehova ad os. Tum omnibus ſignis & prodigiis quæ miſerat eum Jehova facturum in terrâ Ægypti, contra Pharaonem, & contra omnes ſervos ejus, to-

támque terram ejus. Tum omnibus operibus manûs fortis, & omnibus operibus terribilibus maximísque, quæ fecit Moses ante oculos totius Israelis. Qui verò apertè & testatissime tot signa, prodigia, miracula ediderat, nulla erat ratio dubitandi de ipsius fide cùm se à Deo missum esse dixit, & ex ore Dei hanc sibi mandatam provinciam accepisse. Et quis, quæso, vir privatus, nisi consilii inops, aut potiùs furibundus, Regem magnum adiret, ut populum ei captivum per multos annos è suâ potestate evelleret, propriis viribus aut proprio nomine? Non erat vir rapidi & ferventis ingenii *Moses*, at circumspectus, prudensque rerum administrandarum: Et nisi persuasissimum habuisset, certissimumque, hoc illi pensum, hoc negotium, hujusce rei curam, à Deo demandata fuisse, Exod. iii. tantum onus cum vitæ periculo nunquam fuisset subiturus. Diù quidem, multúmque obnixus est & reluctatus in illo munere suscipiendo: Cautè se gessit, timidéque, multa rogitans, & subdubitans: se etiam causatus est tantæ provinciæ obeundæ imparem & inhabilem. Denique de nomine & jure Numinis delegantis quædam curiosiùs quæsivit. His dubiis omnibus cùm satisfactum esset, in Ægyptum profectus, delegationem suam à summo Deo ad liberandos regendósque Isra-

ëlitas, tàm illis, quàm Pharaoni expoſuit, firmamque & ratam fecit multifariis miraculis: Primùm in Ægypto, dein in tranſeundo mari, poſteà in Eremo & itinere Iſraelitarum at Montem Sinai. Ubi Legem dedit de quâ agitur, non ſine pompâ ſolenni & Angelicâ, cœlo & terrâ concuſſis. Hæc autem cùm notiſſima ſint ex hiſtoriâ ſacrâ (cui nulla eſt coæva, nedum antiquior) ubi dilucidè narrantur, iis ſigillatim repetendis hîc ſuperſedendum.

At hæc omnia, non vi cœleſti, ſed præſtigiis aut artibus magicis attribuis. Quod tu ſuſpicaris de malis & magicis artibus, id memini objectum Chriſto à Phariſæis, ac ſi iiſdem uſus eſſet in ſuis miraculis efficiendis. Quid autem his reſpondit Chriſtus? *Omne regnum diſſidens adversùs ſeſe, vaſtatur. Et omnis urbs aut domus diſſidens adversùs ſeipſam non ſtabit. Sed ſi Satanas Satanam ejicit, adversùs ſeipſum diſſidet. Quomodò ergo ſtabit regnum ejus?* Id pariter dicendum cenſeo in causâ *Moſis:* utpote qui totus erat in eo, ut Idololatriam & mala opera Dæmonum extirparet & extingueret. Non quidem univerſim per totum terrarum orbem, id futurum erat temporibus Meſſiæ, ſed apud populum Iſraëliticum, veluti primitias Deo oblatas, & in exemplum Gentibus. Fingi

Mat. xii. 24, &c.

autem non potest, ex consensu, aut consilio, aut ope Dæmonum malignorum hæc sibiipsis inflicta vulnera, aut ereptum dominium. Præterea, Magis, eorúmque copiis omnibus bellum apertè indixerat *Moses* in Ægypto, & commissis prœliis obruerat & prostraverat: ut nullus locus esse possit calumniæ cuicunque in eo genere, aut tenuissimæ suspicioni in idem conspirâsse consilium *Mosem* cum Magis, aut ejusdem Numinis usos esse utrósque potentiâ. Denique ut hujus inimicitiæ & discordiæ perpetuum maneret monumentum, Legem constituit *Moses*, pœnâ mortis sancitam, in omne genus Magos. Ab his igitur, artibusque suis, non abstinuit tantùm, sed omni modo abhorruit *Moses*.

Exod. vii, & viii.

Lev. xx. 27. Deut. xviii. 10, 11, 12.

Hæc de personâ Legislatoris, & ipsius authoritate: sed ipsam Legem culpabis forsan, materiam Legis, & formam cultûs ab ipsâ præscripti, totámque adeò œconomiam Mosaicam, ac si esset institutio rudis, crassa, servilis, & minutiis onerata; in lustrationibus & lotionibus externis, in discriminandis rebus mundis & immundis, & mactandis animalibus, tota ferè occupata. Nihil sublime spirat, inquies, nihil cœleste, nec ultra hanc vitam caducam prospicit. Ad summam, videtur lex indigna Deo supremo, animísque humanis inutilis. Fateor tibi S.

Paulum, licet Hebræum ex Hebræis, *R. Gamalielis* discipulm, & eruditum, ad exquisitam formam Patriæ Legis, duriuscula quædam dixisse de Lege Mosaicâ: Ipsius ritus & ordinationes appellat *Carnales*, ad Judæos scribens. Atque alibi *infirma & egena rudimenta:* Ipsamque circumcisionem, antiqui fœderis sigillum, acerbiusculè quidem *Concisionem* vocat. Hæc autem dicta velim intelligas partim comparatè ad religionem Christianam, partim ad eos qui crassè & externè tantùm ritus Mosaicos considerabant, proposito, scopo, usuque Legis primario, neglectis.

Heb. vii. 16. & ix. 10.
Gal. iv. 9.
Phil. iii. 2.

Interea ut æquum feramus judicium de Lege *Mosaicâ*, multa sunt expendenda & dicenda suo ordine. Illud imprimis notandum, quod supra diximus, eodem solido niti fundamento hanc Legem quo Leges optimæ: nimirum jure naturali, innatis & æternis animi humani principiis & rationibus, debitísque ex naturâ rerum erga Deum & erga homines officiis. Hæc in Decalogo breviter & dilucidè, complexus est *Moses:* atque his subjecit reliqua omnia suæ legis ritualia atque jura secundaria. Præterea notandum, non id in consiliis habuisse *Mosem*, ut Legem conderet suâ naturâ perfectissimam, sed aptissimam & utilissimam pro ratione loci & temporis. Dein, non

non id ſibi propoſuit, ut eſſet Lex univerſalis, totius Terræ, ſed unius populi Iſraëlitici. Nec denique Lex in perpetuum duratura, ſed uſque ad tempora Meſſiæ. Hæc ſi tecum perpenderis, non opus erit apologiâ aut patrocinio noſtro. Laudemus potiùs & admiremur virum illum maximum, Legiſlatorem conſultiſſimum, ſummumque Dei prophetam, omne genûs miraculis ſplendeſcentem. Quem vidit olim & obſtupuit Ægyptus Literatorum ſedes, triumphantem in ſuos Magos & Hierophantas. Quem omnes deinceps Gentes celebrârunt. Quem denique è cœlo deductum, in teſtem ſuæ gloriæ adſcivit Chriſtus. Hæ tibi erunt Laudes, prophetarum Princeps: hæc monumenta tuæ gloriæ, donec cœli & terra manſerint incolumes. Nec me pigebit intereà prefata capita percurrere, non ut excuſatum habeamus *Moſem*, ſed commendatiſſimum. Mat. xvii. 3.

Dixi, non in animo habuiſſe *Moſem*, ut legem in ſe perfectiſſimam conſtitueret: neque univerſalem, neque æternam; ſed tempori populoque ſuo accommodatam. Hunc populum, è conſortio vitiiſque gentium eductum & ſeparatum, per hanc œconomiam intermediam, ad legem perfectiorem, in diebus Meſſiæ promulgandam, diſponere & præparare ſtuduit. Hunc in finem, cùm viderit Idolo-

latriam ubique diffusam per terrarum orbem, eandémque noverit veræ pietatis pestem, ac virtuti castísque moribus inimicissimam, id sibi credidit potissimùm curæ esse debere, ut hanc malorum omnium radicem evelleret aut excinderet. Quapropter UNUM ESSE DEUM, Cœli & Terræ Creatorem, Eumque unicè colendum, declaravit, edocuit, præcepit: Atque hoc documentum vel præceptum voluit esse primum in suâ Lege, ac veluti Basin reliquorum. Dein statuit hunc unum Deum nullâ sub imagine aut simulacro colendum esse: utpote invisibilem & incorporeum, neque ullâ formâ externâ aut similitudine repræsentandum. Nec hoc satìs habuit, sed ad munienda hæc præcepta, interdixit Judæis usu imaginum & simulacrorum, non tantùm in religiosis, sed etiam in re familiari aut communi; ut illecebras quascunque, aut initia malorum in hoc genere effugerent. Denique, Leges multas secundarias tulit de rebus adiaphoris, ut dicitur, quæ suâ naturâ nec turpes sunt, nec honestæ: eo fine, ut nôrunt eruditi, quò gentium vicinarum Idololatrarum mores & consuetudines ablegaret.

HACTENUS sinè omni labe optimè consultum est rebus sacris, & summi Numinis venerationi. Prætereà in cultu hujus unius Dei, quem instituit *Moses* ab omnibus aut fœdis aut cruentis ceremoniis, quas inter-

intermiscuissent Gentes, religiosè abstinuit. Nec parum est absterssisse has maculas, expurgâsse has sordes è rebus divinis. *Est quiddam prodire tenus.* Populum eripere & segregare è colluvie Gentium, vitiisque earum excussis, ad morum cultûsque honestatem componere.

His concessis, quid ultra quereris? Negari non potest ad hæc capita reduci posse, proximè aut remotiùs, plurima *Mosis* instituta. Supersesse tamen nonnulla forsan dices, quæ huc referri non possunt, nec idololatriam respicere videntur ullo modo. Sunt quidem nonnulla typica aut typicè instituta, quæ Messiam & res Messiæ adumbrant. Et proinde usui essent & adjumento ad refricandam memoriam Judæis de Messiâ venturo: & ad eundem recognoscendum ubi advenerit. Denique, sunt aliæ forsan nonnullæ præceptiunculæ quæ ad has classes non possunt facilè revocari; nec forsan expeditè, liquidóque designari queant earum origines, causæ usúsve. Esto, Hoc nemini, opinor, cordato mirum videbitur: Elapsis enim tot jam sæculis ab illo tempore, quo Legem suam instituit *Moses*, nescimus hodiè quis fuerit rerum & religionis status, sive in Ægypto unde venerant Israëlitæ; sive in Gentibus Canaaniticis, quò tendebant; aut denique in populis circumvicinis,

vicinis, aliisve quibuscunque unde contagio aliqua iis afflari potuisset. Hæc, inquam, cùm nesciamus magnâ ex parte: Quibus malis foras advenientibus occurrendum esset, quibus morbis populi adhibenda medicina, nihil miror nonnullorum præscriptorum rationes & usus à nostro aspectu oblitescere. Ab iis autem monumentis quæ supersunt adhuc, ostensum est à viris literatis, tàm maxima, quàm minuta plurima Legis Mosaicæ suas habuisse occasiones & momenta. Denique ut hoc iterum iterúmque repetam, id tibi semper memoriâ tenendum, nec Philosophos fuisse plebem Judaicam, nec eos, ab imis ad summa uno saltu propellere voluisse *Mosem:* Sed placidè & gradatim, prout ferre potest natura humana; & divinæ providentiæ * consilia.

Vide Archæol. Philos. l. 2. c. 9. & 10.

AD claudendam hanc dissertationem de re Judaicâ, quæ dicta sunt hactenus, paucis, si placet, recolamus. Quæritur, quid profuerit humano generi Lex Mosaica? Quibus usibus inservierit revelatio ad Judæos facta? Quæ necessitas aut utilitas istius œconomiæ? Respondeo, Lex

* Καλὰ καιρὸν πρὸς τὸ συμφέρον ἕκαστα οἰκονομεῖ ὁ Θεὸς, τῶν ἀσθένειαν ἑκάστης γενεᾶς διορθούμενος, S. Chrysost. in Psal. cix. *Deus singula, prout convenit tempori, regit & administrat ad usum & commodum, uniuscujusque generationis imbecillitatem dirigens.*

Lex Judica erat primus † gradus ad reformandam gentem humanam : sive prima machina ad amoliendam Idololatriam. Ante hanc Legem latam conservârat quidem Deus in nonnullis familiis Religionem naturalem puram ab Idololatriâ, sed in totâ aliquâ gente nullibi stabilitam legimus. Cúmque postea latiùs è terrarum orbe exterminanda esset Idololatria, visum est Providentiæ per hos gradus procedere, primò in familiis singularibus, dein per integrum populum, tandem longè latéque per plurimas gentes unius Dei cultum constituere & conservare.

CUM primùm instituit Deus Legem Judaicam, notum est ingemuisse sub Idololatriâ totum mundum, omnes intelligo nationes Terræ; in quarum nonnullis barbaries quædam & exlex obtinuit, in singulis cultus impurus & idololatricus; & eousque invaluisset hæc impietas, scelera, & omne genûs nefas, ut è manibus veri Dei

† Καλὴ ἡ σελήνη ἀλλὰ κρείττων ὁ ἥλιος, ὥσπερ οὖν τῆς μὲν σελήνης καλῆς ὄσης, τοῦ δὲ ἡλίου κρείττονος, εἷς ἐστιν ὁ δημιουργός· οὕτω καὶ παλαιᾶς καὶ καινῆς διαθήκης εἷς νομοθέτης, ὁ σοφῶς καὶ προσφόρως, καὶ κατὰλλήλως τοῖς καιροῖς νομοθετήσας, Isidor. Pelus. l. 2. Epist. 133. *Pulchra est Luna, & Sol præclarior. Quemadmodum igitur & pulchræ Lunæ & præstantioris Solis idem opifex est, eodem modo & veteris & novi Testamenti unus atque idem est Legislator, qui sapienter, & ad tempora accommodatè, modò hoc modò illud agendo, leges tulit.*

Dei ereptus & avulſus videretur mundus, & ſub quâdam Dæmonocratiâ laborare. Genium illum malignum hîc intelligo, qui ſeſe in principem hujuſce ſæculi erexerat, atque res humanas adminiſtrare, tàm ſacras quàm civiles, non ad ſalutem ſed in perniciem humani generis, in conſiliis habuit.

REBUS ſic ſe habentibus, prodiit, tandem, enituit, & ſeſe præſentem potentemque monſtravit divina providentia, rerúmque habenas relaxatas reſumpſit: Idque modo ſingulari & extraordinario, prout decuit Numen ſummum. Populum deſpicatiſſimum, ſinè Lege, ſinè Duce, ſinè Patriâ; Captivum & in ſervitutem reductum ſub imperio & tyrannide Regis magni, per ſuum Legatum *Moſem* ſibi aſſeruit, & ut ipſi proprium, nomine *Jehovæ*, vendicavit. Denique, extorſit hunc populum è manu Pharaonis (id enim nomen erat principi qui dominabatur iis) iterum iterúmque reluctantis. Nec tantùm invito Pharaone, ſed etiam malo Dæmone, omnibúſque artibus Magicis. Extorſit, inquam, per repetita miracula, atque huic populo liberato, redempto, & ſibi, ut ita dicam, appropriato, Legem dedit: non quidem abſolutè optimam aut omnimodè perfectam, ſed ab idololatriâ cæterarum gentium expurgatam, & pro ratione temporum

rum & populorum accommodatissimam. Eo interim modo primum & grave vulnus inflixit Idololatriæ Gentili, & se Naturæ Dominum, & Diis omnibus gentium superiorem demonstravit.

PRÆTEREA, Revelatio ad Judæos facta maximi erat momenti, usûsque & ponderis in aperiendâ doctrinâ de Messiâ venturo, & ad eandem conservandam. Messiæ promissi lux quædam tenuis apparuerat ante tempora *Mosis*, sed in œconomiâ Judaicâ, præter illustriora eâ de re addita promissa, ipsius cultûs pars maxima ad Messiæ statum alludere, aut eundem præsignare vibebatur. Prophetæ etiam identidem excitati, præcones erant aut prænuncii Messiæ venturi: atque novæ dispensationis divinioris prædixerunt excellentiam & privilegia: ut præparatis auribus animisque doctrina Evangelii faciliùs omnibus illaberetur. Deo inter homines nascituro, Personâ divinâ, cujus humeris innixurum esset mundi imperium, rei tam singularis & mirabilis tantique momenti, notitiam aliquam præmittere oportebat: ne gentem humanam, tale nihil opinantem, opprimeret & obstupefaceret rei ipsius novitas. OEconomia Christiana, si ritè rem expendas, vix potuit esse prima; Prima inquam, in *executione:* erat enim prima & præcipua in *intentione*. Res magnæ non

Vid. Maimon. Mor. Nevoc. par. iii. c. 32.

non conficiuntur unico ictu, nec ſaltu aſcenditur ad perfectionem, ſed per gradus & quàdam pædagogiâ. Cùm Deus introducturus eſſet in mundum Filium ſuum unigenitum, præmonitione opus erat & præparatione, ut à ſuis aut ab alienis reciperetur. Placuit proinde Deo, & gentem & genealogiam orituri Meſſiæ præſignificare, aliiſque rationibus quamplurimis oſtendere & tempus natalium & modum, & perſonæ & doctrinæ ipſius characteres: quò meliùs, ubi apparuerit, dignoſceretur. Quòd ſi meminerimus in myſterio Meſſiæ verti cardinem providentiæ circa res humanas, quantum debemus monumentis Hebræorum, quantíque ſunt ponderis, ex hôc uno capite neceſſe eſt fateamur.

ALIA ſunt denique, quæ nos latent, Dei conſilia circa primæ illius œconomiæ rationes & momenta. Profuiſſe multùm ad conſervandos rerum, gentium, temporúmque ordines, uſque ab origine mundi, manifeſtum eſt. In Archæologiis Ethnicis omnia ſunt confuſa, diſtorta aut deperdita, & ab hâc revelatione in ſtudiis noſtris inſtituendis, tam ſacris quàm humanis, lucem opémque mutuamur. Denique eſt quoddam ſpeculum univerſalis Providentiæ: quam ſcilicet unam & eandem eſſe monſtrat, quæ rexit priora, regítque hodierna ſæcula:

cula: semper sibi constans, omnia complectens & manu tenens, sive ante-Mosaica, sive Judaica, sive Christiana: catenata invicem atque alia aliis subordinata. His modis omnibus, aliisque qui meditantibus occurrent, Dispensatio Judaica est præsidium & fulcimentum Religionis Christianæ. Ad hanc proinde jam rectâ pergamus, alterâ, quantum satis est, perlustratâ.

CAP. IV.

De Lege Christianâ, cum aliis comparatâ: & de ipsius indole & Authore.

HACTENUS diversas Religionis formas, Naturalis, tam puræ quàm impuræ: Primæque divinitùs institutæ sub *Mose* Prophetâ & Legislatore, pro ratione propositi nostri breviter inspeximus. Sequitur Lex sive Religio Christiana, omnium quas hactenus vidit gens humana divinitùs aut humanitùs institutarum optima & præstantissima. Utpote quæ non tantùm pura & immunis est ab omni labe superstitionis aut idololatriæ, sed etiam à superfluis & inutilibus ritibus libera. Excussis gentium sordibus, erroribus & fabulis, atque illo onere & farragine

ragine ceremoniarum quibus luxuriabat inſtitutio Judaica, viſum eſt Providentiæ, progrediente mundi ætate, gentem humanam ad ulteriorem uſque perfectionem promovere: tam per notitias rerum divinarum vitæque futuræ clariores, quàm per cultum magis intellectualem, morum & virtutis inſtituta nobiliora. Propterea Lex Chriſtiana non tantùm poſtulat honeſtatem & innocentiam foràs, ſed etiam probitatem integram, ſanctimoniam interiorem, cordis munditiem, renovationem animi ad ſimilitudinem & participationem naturæ divinæ. Denique voluptatum & vanitatum hujuſce mundi fugam, vitæque hodiernæ & bonorum præ futuris contemptionem. Hæc generatim. Dein ſingulis hominum officiis in vitâ communi proſpicit: tam Magiſtratûs quàm populi, tam ſuperiorum quàm inferiorum. Bono publico conſulit ubique, fidémque jubet in commerciis incorruptam. Præterea animos omnium ad pacem componit, & benevolentiam non modò in amicos & vicinos, ſed in totam gentem humanam, & in miſeros miſericordiam ſuadet imperátque. Denique id agit, ſingulatim & univerſim, ut placidè & tranquillè, cum omni pietate & morum honeſtate hîc vivatur: & in vitâ futurâ beatitudine fruamur ſempiternâ.

Si

Si conferatur hæc institutio Christiana cum Lege Judaicâ aut Philosophorum disciplinâ, hâc commodiùs aut efficaciùs, illâ pleniùs & perfectiùs ad veram pietatem, virtutem & felicitatem, monstrat viam. De lege Judaicâ dilatandâ & perficiendâ primos suos sermones instituit Christus, in concione ad populum in Monte habitâ: ubi multa correxit ab imperitis falsísve Legis Mosaicæ interpretibus depravata, & nonnulla supplevit omissa vel minùs perspecta & explorata. Genium & indolem utriusque Legis, suæ & Mosaicæ, ex illâ collatione patefecit, docuítque nos præcipuè hæc duo capita, non tàm Actus externos cultûs aut virtutis, quàm interioris animi habitus Deo gratos esse, & felicitatis æternæ semina. Dein Charitatem universalem, studiúmque erga omnes propensum & benignum suæ novæ Legis præceptum esse voluit primarium. Atque hæc eadem postea à suis Apostolis ubique pro re natâ inculcantur. Ut in his paucis, amore Dei, puritate animi, & charitatis officiis, Legis Christianæ cardines verti videantur.

QUOAD disciplinam Philosophorum, non inficior optima ab iis præcipi & edoceri, suo modo. Præfecerunt quidem illi Rationem regundis omnibus animi motibus, omni vitæ instituendæ. Huic affectus, appetitus sensúsque omnes subje-

cerunt coercendos, moderandos, dirigendos. His autem præceptis monitísve, quo minùs vim Legis habere poterant, defuit authoritas, defuere miracula, atque etiam pœnarum futurarum certa demonſtratio. Præterea, cùm tantùm ſparſa eſſent hæc documenta hic illîc, in libris eruditorum, nullo canone publico conſignata, nec ad captum communem accommoda, parum innoteſcere potuerunt aut valere apud plebem & vulgus hominum, ex quibus multò major pars humanæ gentis conſtituitur. Lex autem Chriſtiana ità proponitur & promulgatur, ut omnes omninò complecti queat rationes legis utilis, univerſalis, & in ſuo genere perfectæ. Pleno jure divino conſtituta eſt, ut ſtatim videbimus: ore & ſcriptis promulgata: pœnis & præmiis maximis ſancita: atque eo modo compoſita, ut unicuique ſit facilis intellectu in rebus neceſſariis.

DENIQUE notandum, Legiſlatorem noſtrum conſtituiſſe œconomiam externam ad conſervandam & propagandam ſuam Legem: Ritus ſacros tàm initiationis quàm confirmationis, hominúmque ordinem ſolennem & authoratum ad docendum publicitùs ac univerſim, & ſcientiâ ſuæ legis inſtruendum tàm vulgus quàm eruditos. Hoc non erat penes Philoſophos, nec ab ipſis tentatum. Sectam quidem

quidem constituebant scholarum Magistri, quisque suam: at nullâ munitam authoritate. Nec tam res religionum tractabant, quàm scientiarum studia. Erant utique apud Gentes, Sacerdotes & Collegia Sacerdotum, & Pontifices; sed in disponendis ritibus & cæremoniis Deorum toti erant occupati, nec vitæ institutis moribúsque emendandis incumbebant.

Hæc apud Philosophos & mundum Gentilem desiderata, non ita penitus defuere apud Judæos: Lex eorum non tàm authoritate quàm dignitate materiæ lege Christianâ est inferior. Minutiis abundabat & ceremoniis infrugiferis: rebus externis & corporalibus onerata mentem depressit, & affixit humi: Non consuluit Lex illa in longitudinem, non prospexit æternitatem, è suis umbris non vidit cœlum. Hísce malis quibuscunque medelam adhibuit Legislator noster, qui, castigato primùm cultu sacro, & ad puritatem ac simplicitatem reducto, in moribus etiam & consuetudinibus multa supervacanea, quin & additamenta superstitiosa resecuit: & utrobique ad sanctitatem liquidam nos propiùs admovit. Præterea, aperto cœlo, & æternæ vitæ fontibus, animos ad immortalitatem accendit, & in contemptum & despicientiam rerum terrenarum adduxit, ex intuitu beatitudinis adventuræ.

Hæc de materiâ & modo Legis Chriſtianæ, cum aliis antiquis Gentium aut Judæorum collatæ. Sed de ipſius origine & Legiſlatoris authoritate ulteriùs ab iiſdem quæritur & dubitatur. Quanquam enim hujuſce Legis indoles divina ſuam monſtret originem, quanquam ſuâ ſplendeat luce, atque vim obligationis in ſeſe habeat: Petunt tamen hi prætereà authoritatem externam & viſibilem ad novam legem introducendam. Quæ olim, inquiunt, obtinuere per multa ſæcula, ſic volente Deo, non ſunt temerè aut leviter abjicienda. Proinde hîc inſurgunt Judæi Gentéſque in novum Legiſlatorem, & injuriam iis factam legibúſque ſuis imperiosè poſtulant. Quid ſibi vult hic innovator, aiunt? Quo jure cultum noſtrum moréſque antiquos immutare ſatagat, neſcimus. Ei quaſi præſcriptum eſt à Mundi Rectore, aut tacito conſenſu & permiſſione, aut ſanctionibus explicitis, voce cœleſti ſigníſque, confirmatis. Nec ab his recedendum eſt nobis abſque gravi causâ; abſque authoritate pari, vel potiùs ſuperiori, nè levitatis arguamur. Quid ad hæc Chriſtiani? Quid his adverſariis reſpondendum, antiquitatem, jus antecedens & poſſeſſionem in ſuæ cauſæ patrocinium allegantibus? Quoad Gentes, res paucis expedietur, quandoquidem nec unquam habuerint jus plenum

&

& authenticum: & ſiquid habuere, id ſuo abuſu perdiderint. Sed cum Judæis lis erit operoſior, iis enim negari non poteſt jus primævum: an verò jam expiraverit, aut exoleverit, non eſt brevis diſquiſitio. Sed de eâ re pleniùs infrà diſceptandum, ubi de Meſſiâ, communi utriuſque Prophetâ & Principe, cæteríſque eorum argutationibus, pluribus agetur. Intereà monſtrabimus Jeſum Nazarenum cœlitùs eſſe miſſum, ſigníſque & teſtimoniis ſacris inſtructum & atteſtatum, ídque pluribus & fortioribus quàm olim *Moſem*, aut quemlibet Prophetarum Iſraëliticorum, aut ſapientum è Gentibus. Quod impræſentiarum ſufficiet.

Jeſus Nazarenus natus eſt more non humano: ex Virgine intactâ, & abſque ſemine Viri. Qualem originem non conſtat hominum quenquam habuiſſe anteà; nec ſinè virtute divinâ interveniente id unquam fieri poſſe. Conceptum ipſius multa miranda comitabantur: Primò, Angelus apparuit Beatæ Virgini, eíque nunciavit, ex parte Dei, ſe concepturam & parituram eſſe filium eique nomen fore *Jeſum*. Cui nuncio cùm mirabunda reſpondiſſet *Maria* (id enim Virgini nomen erat) *Quí fieri hoc poteſt, cùm nunquam virum cognoverim?* dixit ei Angelus, *Spiritus Sanctus ſuperveniet in Te, & virtus Altiſſimi inumbrabit te. Propter-* Luc. i.

tereà id ſanctum quod ex te naſcetur vocabitur Filius Dei. Idque tibi ſignum erit veri nuncii, & à Deo profecti, inquit Angelus, *Ecce Elizabetha, cognata tua, & ipſa concepit filium in ſenectute ſuâ.* Paritérque ex *Elizabethâ* vetulâ, ut olim ex *Sarâ Iſaacus*, natus eſt *Johannes* Baptiſta.

PRETEREA, *Joſepho*, cui deſponſata fuit *Maria*, apparuit Angelus in ſomnio. *Joſephus* enim, cùm deſponſatam ſuam jam gravidam perceperat, meditabatur eam dimittere; Angelus autem ei dixit, nè metuas accipere *Mariam* in uxorem, *Nam quod in eâ genitum eſt, ex Spiritu Sancto eſt.* Interim *Elizabetham* adierat *Maria*, ad probandam fidem Angeli: Et quamprimùm hanc vidit advenientem & ſalutantem audivit *Elizabetha*, exclamavit voce magnâ, *Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus uteri tui. Et unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me? Ecce enim, ut extitit vox ſalutationis tuæ in auribus meis, ſubſiliit fœtus exultans in utero meo. Et beata eſt quæ credidit: nam perficientur ea quæ dicta ſunt ei à domino.* His auditis, gaudium pariter erupit Sancta *Maria*, & effuſa eſt in has laudes, in hunc hymnum ſacrum: *Magnificat Anima mea Dominum: & exultat ſpiritus meus ſuper*

Deo, Servatore meo. Quia respexit humilitatem ancillæ suæ: Ecce enim ex hôc tempore beatam me prædicabunt omnes ætates. Quòd magnifica mihi fecit Potens ille, & sanctum est ejus nomen. Et ejus misericordia est in omnes ætates, timentibus eum. Forte facinus fecit brachio suo, dissipavit superbos cogitatione cordis ipsorum. Detraxit potentes è thronis, & extulit humiles. Famelicos implevit bonis, & divites ablegavit inanes. Sublevavit Israelem servum suum, recordatus suæ misericordiæ (prout locutus est patribus nostris, Abrahamo & semini ejus) in æternum. Ita Deum viciſſim celebrârunt laudibus, piæ matres *Johannis* & *Jesu*, ſacro inſtinctu aut affiatu concitatæ. Denique *Zacharias* Sacerdos, qui linguam aliquamdiu conſtrictam habuiſſet, nato jam *Johanne*, & naſcituro Jeſu, locutus eſt: & de utroque celebrem edidit Prophetiam.

HÆC de conceptione Jeſu Nazareni diximus: circa ipſius natales plura ſunt obſervanda. Jeſu recèns nato apud Bethleemum, Paſtoribus, qui in agris vicinis excubias agebant nocturnas in tutelam ſui gregis, apparuit Angelus, admodum glorioſus: Qui, cùm eos, metu primùm perculſos, relevâſſet, dixit iis, *Ecce vobis annuncio gaudium magnum,* Luc. ii.

quod erit omni populo. Nempe natum esse vobis hodie Servatorem, qui est Christus Dominus, in urbe Davidis. Hoc autem vobis signum erit, Invenietis infantem, fasciis involutum, jacentem in præsepi. Et repentè adfuit cum Angelo multitudo exercituum cœlestium, laudantium Deum & dicentium, GLORIA in Altissimis Deo, & in Terrâ pax, in homines benevolentia. Eccujus unquam natales, antè hoc tempus, celebrâsse legimus catervam aut conventum Angelorum? Eccujus, inquam, aut Cæsarum, aut Sapientum: aut Prophetarum, aut Legislatorum? Mundi quidem natales celebrârunt olim Angeli: & jam Mundi Servatorem nascentem redit ad celebrandum idem chorus Angelicus. Cantant, denunciant, ovantes clamant, *Gloria* Deo in excelsis, in Terris erga homines pax & benevolentia. Resonuit Æther, & millies repetitis ictibus, *Gloria, Gloria, Pax & Gloria*, ingeminavit cœlorum exercitus. Sed ad Pastores redeamus. Illi sic ab Angelis admoniti, adiêre Bethleemum: infantémque, ut prædictum fuerat, recèns editum, in præsepi jacentem invenerunt: unde iis nuncii Angelici plena facta est fides. Hisque visis, famam rei sparserunt undique Testes oculati: tam visionem Angelicam quàm visum ab iis puerum enarrantes.

Job. xxxviii. 7.

rantes. Quæ ut mirati sunt alii, ita hæc omnia pectore clausa retinuit & secum pensitabat beata *Maria.*

His autem peractis & præteritis, aliud è cœlo datum est signum: non Pastoribus, personis vitæ fideique simplicis, Mat. ii. sed Magis, & Sapientibus Orientis; qui cœlitùs admoniti à novâ Stellâ, è longinquo (ut creditur, ex Arabiâ) venerunt Hierosolyma, ad adorandum hunc Infantem. Ab Hierosolymis proficiscuntur ad Bethleemum, viam monstrante eâdem Stellâ, quæ restitit & impendit ædibus ubi erat Infans. Ingressi, viderunt Jesum Infantem, cum Matre *Mariâ:* & procidentes adorârunt eum: apertísque thesauris, obtulerunt puerulo sua dona, Aurum, Thus & Myrrham. Denique, cùm his Magis imperâsset Rex Herodes, ut, invento puero quem quærebant, Hierosolymis redirent, eumque de re totâ certum facerent, ut ipse pariter novum Regem iret adoratum: (id enim suæ fraudi prætendebat) Deus, cognitis insidiis & malo dolo Herodis, per somnium admonuit Magos, ut, evitatis Hierosolymis, per aliam viam in patriam remearent.

Hæc de Pastoribus & Magis, diversi ordinis testibus: his falli, illis fallere nesciis. His autem factis aliud supervenit testimonii genus, Simeonis & Annæ prophetantium, idque datâ hâc occasione.

Luc. ii. ne. Expletis diebus purificationis *Mariæ*, Hierosolymis adduxerunt puerulum ipsius parentes, ut sisterunt eum coram Domino darentque oblationes consuetas, secundùm legem Mosis: & cùm esset in Templo cum suâ Matre, *Simeon*, vir justus & religiosus, cui divinitús nunciatum fuerat à Spiritu Sancto, ipsum non visurum mortem priusquam vidisset Christum illum Domini, hîc vidit Jesum infantem, ulnísque amplexus, benedixit Deo, & exclamavit, *Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundùm verbum tuum, cum pace; viderunt enim oculi mei salutem tuam. Quam parâsti in conspectu omnium populorum. Lumen ad illustrandas Gentes, & gloriam populi tui Israëlis.* Hæc *Simeon.* Eodem tempore & instinctu interveniens *Anna* Prophetissa, pariter celebrabat Dominum viso infante: & de eo loquebatur omnibus qui redemptionem expectabant Hierosolymis.

HACTENUS Jesum infantem, nascituram aut recèns natum vidimus, signis divinis comitatum. Ad ætatem virilem provectus, & ministerium suum officiúmque publicum ingressurus, Baptismum accepit à *Johanne* Baptistâ. Recusavit quidem primò Baptista, dicens,
Mat. iii. *mihi opus est, ut à Te baptizer, & Tu venis ad me.* Quo testimonio, majorem esse

esse Jesum, superiorem in rebus sacris, & se præstantiorem agnovit. Baptizatus autem cùm ascenderet Jesus è flumine, aperto cœlo, descendit Spiritus Sanctus visibiliter in illum, & insedit ei. Dein vox adfuit è cœlis, dicens, HIC EST FILIUS ILLE MEUS, DILECTUS ILLE, IN QUO ACQUIESCO. Mat. ibid. Joh. i.

EN testimonium è cœlo illustrissimum: quali nec Mosem nec Prophetarum ullum dignatus est Deus. Quin concurrunt coëúntque, ut vides omnia, quæ virum planè divinum, Deóque acceptissimum indicare aut præfigurare possunt, sive Prophetam dixeris, sive Sacerdotem, sive Legislatorem. Est in omni genere, omni modo, Deo consecratus, consummatúsque ad suum munus exequendum. Baptismum accepit, tàm Aquæ quàm Spiritûs: ablutionem & unctionem, vel unctionis Antitypum effusionem Spiritûs Sancti, & ejusdem permanentiam & inhabitationem. Denique, in exercendo suo sacro ministerio, Deus iterum eundem honorem, idem ei testimonium perhibuit: cùm in Monte Sancto nubes lucida eum, cum discipulis suis, inumbravit: & è nube emissa est hæc vox, *Hic est Filius ille meus, dilectus ille, in quo acquiesco: IPSUM AUDITE.* Mat. xvii.

QUIDNI

QUIDNI audiamus igitur (id jubente Deo) hunc Dei interpretem? hunc cœleſtem Legiſlatorem? cui prælata ſunt tot ſingularis authoritatis inſignia. Quiſquàmne hominum eo apparatu ſigníſque divinis venit in hanc vitam, ac Jeſus Nazarenus? natus ex virgine ſine Patre humano, præcones habuit Angelos ſuorum natalium & futuræ gloriæ. Mitto impræſentiarum præcones antiquos, Prophetas intelligo: de quorum vaticiniis cùm ad Judæos ſpectent maximè, locus erit differendi opportunior in ſequentibus. Quid interim ei defuit ad ſignificandam authoritatem Legiſlatoris aut Prophetæ, ante munus incœptum? Aderant prænuncii Angelici, ſomnia divinitùs miſſa, voces de cœlo, & inſpirationes propheticæ: omnibúſque modis, quibus aperiri ſolet voluntas Dei, & divina poteſtas delegari, in publicum præfultus prodiit.

HOS teſtes habemus, & quaſi ſponſores de Jeſu Nazareno, Prophetâ & Legiſlatore divino. Hæc, inquam, cœlitùs ei facta, & præmonita. Quid ipſe fecerit ad ſtabiliendam ſuam authoritatem divinam, miniſterium publicum ingreſſus, deinceps eſt expendendum. Et in hôc ſenſu numeramus, tanquam illuſtriora, ipſius miracula, tàm in vitâ quàm morte: Dein Reſurrectionem è mortuis, Aſcenſionem in cœlum: Atque ea denique quæ ſecuta ſunt ſub initiis & in pro-

progressu religionis ab ipso introductæ & constitutæ.

Miracula edidit Christus multifaria, maxima, & testatissima. Sanavit ægrotos, claudos, cæcos, mutos; nunc præsens, nunc absens: quandoque verbo, quandoque manu, quandoque etiam solo vestis attactu. Naturæ & elementis imperavit: ventis, aëri, aquæ, oceano: & suo jussu flexit in quemlibet statum, in quamlibet formam. Nec tantùm in corpora humana, aut naturalia, sed etiam in Dæmonas spiritúsque impuros, & in ipsos mortuos, suum exercuit imperium: Hos ad vitam revocavit, illos è vivorum corporibus ejecit. Denique, Angelos cœlestes, pro suo placito, ministros adscivit, ut sibi commissum totius naturæ dominium ostenderet. Illud postremò non est omittendum, ut in cætera omnia, ita in suum ipsius corpus potentiam exercuit inimitabilem: immutavit scilicet in corpus lucidum & glorioſum, & subinde reduxit ad pristinum statum. *Transfigurationem* ejus intelligo, cùm in Monte Sancto, *Fulsit ipsius facies, ut Sol:* & *vestimenta ejus albescebant instar lucis.* Mat. xvii. *Moses* etiam & *Elias*, alter Legislator Judæorum, alter inter Prophetas celeberrimus, cum eo colloquebantur: iisque abeuntibus, vox jussit è nubibus, ut huic dilecto Dei Filio auscultaremus.

Hæc

HÆC breviter de miraculis Chriſti: quæ quidem ſatis eſſent ſola ad fidem omnibus faciendam de ſuâ authoritate divinâ: nulla licèt præluxiſſent naſcituro aut recèns nato ſigna extraordinaria. Sed non tantùm eâ ratione ſuperavit omnes Prophetas & Legiſlatores, ſed etiam miraculis à ſeipſo exhibitis. Quæ enim ſparſim legimus in ſacrâ hiſtoriâ antiquâ, partim ab uno Prophetâ, partim ab alio præſtita, ea collectim perfecit omnia Chriſtus, aut iiſdem majora.

HIS miraculis Chriſti addendæ ſunt ipſius prophetiæ, ut dictis factiſque Prophetam demonſtremus. Illud occurrit imprimis vaticinium memorabile, quod cum lacrymis effudit, DE EXCIDIO HIEROSOLYMITANO. Vidit populi ſui antiqui, & dilectæ urbis appropinquantem cladem: vidit cum dolore, & admonuit ſæpiùs gentem immorigeram de futurâ Numinis irâ & inſtanti vindictâ. Prædictioni reſpondit eventus: Periit infælix urbs, cum ſuâ gente: & etiamnum manet utriuſque deſolatio, veracis Prophetæ triſte monumentum.

NEC res adverſas tantùm prædixit, & judicia Dei in ſuos inimicos, ſed etiam beneficia & dona promiſit & prænunciavit ſuis Diſcipulis. Miſſionem & effuſionem Spiritûs Sancti intelligo. Hoc promiſſum & prophetiam legimus completa

pleta in Actis Apostolorum, modò extraordinario & præteritis sæculis incognito. Testibus Judæis simul & Gentibus. Statim ab ascensione Christi, cùm congregati essent ipsius Discipuli Hierosolymis, descendit Spiritus Sanctus in Apostolos, modo visibili, formâ igneâ, & effectis mirabilibus. Piscatores illi & plebei homines ex Galilæâ, cœlitùs afflati, derepentè aliis atque aliis linguis inter se colloquebantur, ac si easdem longo studio & exercitatione edocti fuissent. Sparso autem rumore per urbem hujusce rei novæ & insolitæ, convenêre in eundem locum alienigenæ ex pluribus gentibus, qui erant Hierosolymis: ut fidem & veritatem facti experirentur. Re autem iis compertâ & extra dubium positâ, obstupefacti sunt omnes & mirabantur, dum linguam sibi propriam & vernaculam ex ore Apostolorum quisque audiret. Nec transiit, instar fulguris, hic afflatus, hoc donum, nec pro istôc tantùm tempore invaluit; sed adfuit Apostolis, datâ occasione, ad mortem usque. Nec Apostolos tantùm, sed initiatos in fide & disciplinâ Christi, eadem Spiritûs Sancti dona, cum aliis multis comitabantur. Cap. ii. 1 Cor. xii. 10, 28, 30. & xiv. 2.

MITTO alia, & mortem suam & Resurrectionem sæpiùs prænunciavit Apostolis, eorúmque fata post suum abitum

&

& diſceſſum, *Mat.* x. 16, &c. *Mar.* xiii. 9. *Joh.* xxi. 18. Dein abnegationem Petri prædixit, unúmque è duodecim ipſum eſſe proditurum, quem datâ offulâ ſignabat. Præterea Judæorum obſtinationem & rejectionem, Gentiúmque converſionem futuram, *Mat.* viii. 11. & xxi. 43. *Joh.* x. 16. Sed quid multa: ab ipſis Judæis nunc cœleſti Jeſu Nazareni doctrinâ perculſis, nunc factis mirabilibus, ac etiam ſuorum oraculorum voce fractis & convictis, ſæpe agnitus eſt Propheta, atque ille Propheta venturus, *Mat.* xxi. 11. *Luc.* vii. 16. & xxiv. 19. *Joh.* iv. 19. & vii. 40. & ix. 17. dein *Joh.* i. 45. & vi. 14.

SED in hiſtoriâ pergamus ad mortem, Reſurrectionem & Aſcenſionem Chriſti. Primò, moribundo aut moriente Jeſu Nazareno Cœlum & Terra ſuæ indignationis aut horroris dedêre ſigna: Tremuit Terra, & Sol abſcondit faciem. Præterea aperta ſunt mortuorum ſepulchra, ſciſſíque & ſcopuli & velum Templi Hieroſolymitani. Ut omnibus innoteſceret, tam Judæis quàm Gentibus, vivis & mortuis, ira Dei, & facinoroſis impendens vindicta. Hæc denique ita erant manifeſta & conſpicua, ut qui huic ſceleri aut trucidationi ſceleroſæ aſſiſtebant aut aliàs intererant, Centurio nempe & circumfuſa turba, his oſtentis mirabilibus

mirabilibus perculsi, clamabant *Hominem justum & Dei Filium supplicio & morti deditum esse.*

MORTEM Christi secuta est ipsius Resurrectio, & in mortem ipsam victoria. Nempe cùm à Judæis crucifixus esset Jesus, emortuus & sepultus, positâ ad sepulchrum militari custodiâ, (qandoquidem à morte se resurrecturum prædixerat) infra triduum è mortuis reverà surrexit: Angelis præsentibus & attestantibus. Dein suis Discipulis, sollicitis aut dubitantibus, sese exhibuit redivivum, repetitis vicibus. Hoc modo sese ostendit Christus supra sortem humanam, supra mortem elatum, ruptis ipsius vincu- Joh. x. 18.
lis claustrísque omnibus, ídque suâ vi: Phil. iii.
quâ etiam nos tandem à mortuis resuscitabit. 20, 21.

QUID plura dicam? Quid repetam majora divinæ virtutis indicia? Sed non deest his omnibus complementum summum. Cùm mortem vicerat Christus hâc resurrectione, de eâdem gloriosè triumphavit suo in cœlum ascensu. Cùm in monte Oliveto, testibus Angelis & aspectantibus Apostolis, omnem mortalitatem exuit & excussit: Terram deseruit & in altum æthera evolavit. Sic rediit ad Patrem, & ad gloriam illam quam habuit ante mundum conditum. Talem Joh. xvii.
resurrectionem & ἀποθέωσιν nemo morta- 5.

lium habut unquam, ſive ex illo tempore, ſive ſæculis antecedentibus.

HÆC de Jeſu Nazareno, ipſius conceptu, natalibus, vitâ & morte, reſurrectione & aſcenſione dicta ſunto. Atque hæc mihi videntur authoritatis divinæ maxima & invicta argumenta. Nempe miracula Legiſlatoris Legiſque ſanctitas, prophetiarum præcedentium aut tunc temporis futurarum complementa, voces de cœlo, Angelorum apparitiones & teſtimonia. Ab his ſignis, ut inquit Chriſtus, *Cur non diſcernitis quod juſtum eſt*, aut rationi conſentaneum. Sed forſan quæ deinceps ſecuta ſint, quæres; Quam fidem adhibuerit his factis dictiſve gens humana? Quantum valuerint apud iſtius ſæculi homines aut inſequentium hæc mira & præclara? cùm adhuc recens erat fama, & iſtarum rerum hiſtoria. Quam denique vim & ſucceſſum habuerit Lex illa nova cujus author erat Chriſtus? Id partim jam diximus, cùm ad primam concionem Apoſtolorum, enarratis morte & reſurrectione Chriſti, & vaticiniis eò ſpectantibus, converſi ſunt ad fidem Chriſti homines quaſi ter mille. Neque minùs ad continuatam prædicationem Apoſtolorum profecit indies crevítque fides Chriſtiana: donec tandem imperium Romanum ſubegit, atque ad illam pervenit magnitudinem quâ jam latè

latè protenditur Orbis Christianus. Cessabant Oracula & Δαιμονοκατρεία. *Ex quo*, inquit Porphyrius, *Jesus coli cœptus est, communem ac publicam Deorum opem nemo sensit.* Quæramus jam vicissim, unde hæc mutatio repentina, & nova rerum facies? unde hæc victoria? non vi & armis pugnatum est, nec eloquentiâ & artibus humanis. Notum est qui fuerint primi præcones Evangelii, plebii & proletarii homines. Nec divitias possidebant ipsi, nec pollicebantur aliis: nec honores, aliáve quæcunque humanæ cupiditatis incitamenta. Quinimò tantùm abfuit ut his se fruituros esse crederent aut cultores primi aut subsequentes proselyti, ut omnes qui hanc sectam amplexi fuerant, expositos viderint communi odio aut ludibrio. Neque id tantùm, sed in vincula conjectos, feris, ferro, flammísve cruciandos aut interimendos. His non obstantibus invaluit Evangelium, & auctus est assiduè numerus conversorum ad fidem Christianam. Quâ vi mihi dicas velim, divinâ aut humanâ? Obstiterunt, ut vides, humana omnia. Numen his interfuisse negabis, Numen summum & ineluctabile? Non minorem certè potentiam exigit monstrátque eventus: & quæ plurima identidem intercesserunt miracula, Deum ostentant præsentem & cœptis aspirantem.

Euseb. præp. Evang. l. 5. c. 1.

QUIS plura desiderat aut majora ad fidem faciendam Legislatori cœlitùs missò? cùm præter Legis suæ eminentem dignitatem, eandem comitata sint tot & tanta miracula, tam ad eam introducendam quàm stabiliendam. Restat tantùm ut rerum humanarum statum, cùm venit in mundum Servator noster, intueamur: quo constet clariùs, si fieri possit, vis, utilitas aut necessitas novæ œconomiæ sub Messiâ. Quàm opportunè laboranti succurrit humano generi ille Princeps pacis & justitiæ: quantis malis eripuit, quanto denique studio & benignitate prospexit eorum saluti & felicitati futuræ.

MUNDI sub illud tempus quàm maximè degeneris & deformati, non facilè est imaginem depingere. Tenebris, vitiis & superstitione immersus jacuit. Religio Judaica quæ adhibita fuerat in medelam aliis, ipsa jam inciderat in morbum periculosum. Neglectis legis suæ fundamentis & parte naturali, hærebant nimioperè ritualibus & cæremoniis suis Judæi: iisque accuratè peractis, se Deo fore acceptos credebant & cæteris omnibus religiosiores. Hæc autem in externis & minutis sollicitudo, & in maximis & interioribus negligentia, est veræ religionis tinea & corruptela. Præterea, extra Judæam regnabat adhuc humani generis pestis, Idololatria. Tot Deos adorabant Gentes,

Gentes, quot erant in cœlo vicina sidera. Nec cœlum tantùm & sidera, sed homines mortuos, animantia, plantásque venerati sunt, ut antea diximus. Iis tàm nullus erat quàm plurimus ubique Deus: ritibúsque, non frivolis modò, sed impuris, sed barbaris & immanibus sua Numina vel Idola coluerunt. Dein ab hâc radice superstitionis & idololatriæ pullulabant innumera vitia: effrænis libido, luxuria morúmque impuritas simul & impunitas: etiam cùm contra naturam nefandas cupiditates explerent. Nec minùs injustitiâ, mutuis injuriis & feritate alii in alios sæviebant. Apud multos raptu & prædâ vivebatur absque ullo regimine: apud alios tyrannidem exercebant imperii potentes, in suos quisque populos: victósque & captivos alienigenas, ut belluas, ad pugnandum & digladiandum inter se committebant, aut ad congrediendum cum feris in lusum & spectaculum populo. Intereà societati & bono publico non tàm consultum erat, quàm ut quisque sibi concupitum, quicquid esset, adipisceretur. Hic suæ litat ambitioni, alter avaritiæ, aliisque alii animorum æstibus: citra amorem mutuum, charitatem, aut in miseros misericordiam. Verbo dicam, ad explendas corporis animíque libidines cæco impetu ferebantur, absque lege aut regulâ hodiernæ vitæ, absque spe aut metu futuræ.

Ita naturam humanam exuiſſe videbatur mundus Ethnicus, & in brutam degenerâſſe. Nec id tantùm, ſed inſuper ſeſe dediſſe in dominatum malorum Geniorum, qui (permittente Deo) mundi hujuſce imperium obtinuerant. Id utique arrogabat ſibi eorum Princeps, cùm oſtenſis Chriſto regnis omnibus hujuſce
Luc. iv. 6. mundi & eorum gloriâ, dixit ei, *Tibi dabo poteſtatem hanc univerſam, & gloriam illorum regnorum: nam mihi tradita eſt, & do eam cuicunque voluero.* Malè fidum novimus Diabolum, ſed eundem dixit non minùs Chriſtus, ídque ſæpiùs, hujuſce mundi principem, *Joh.* xii. 31. & xiv. 30. & xvi. 11. Mundum poſſediſſe quidem videtur tunc temporis, quocunque jure aut titulo: & Deo quaſi excluſo, res agebantur pro arbitrio Dæmonum. Oracula inſtituerunt in diverſis regionibus, & afflabant modo quodam aut in furorem agebant ſuos Sacerdotes & Prophetiſſas. Multifaria inſuper Divinationum genera, vanarum & ſtolidarum, ad illudendum mortale genus, Deúmque ipſum, conſtituêre: Augures, Haruſpices, Ariolos, Vates, Conjectores omne genûs: qui ab extis animalium, à volatu avium, ab hinnitu equorum, à tonitru & fulgure, & neſcio quot modis, ſecreta cœli & res futuras hominum ſe rimari & prædicere poſſe fingebant.

fingebant. Dein magicis artibus instruebant alios, atque eâ ratione in servitutem aut obsequium quasi fœdere & pactione obstrictos tenebant. In hâc superstitionis & vitiorum colluvie volutati jacebant homines: Et quod olim de gente Israëliticâ dixit Propheta, de reliquâ gente humanâ non minùs verè dicere potuisset: *Ah, gens peccatrix, populus gravissimus iniquitate, semen maleficentissimum, filii corruptores: reliquerunt Jehovam, & contemptim irritaverunt sanctum Israelis. Totum corpus ægrotat, totum cor languescit: A plantâ pedis usque ad caput nihil integrum, sed vulnus, & tumor, & plaga sanioſa.* Audite cœli, auscultа Terra, quid fiet huic populo? Isa. i. con. fer Rom. ii.

QUUM degenerâssĕt olim primum mortale genus, Deus iracundus delevit è facie Terræ omnem carnem, unicâ exceptâ & conservatâ familiâ: ut ex illâ propagine experiretur, si fortè ad frugem rediret gens humana, tantâ clade percussa & præmonita. Sed, ut vidimus, nihil profuit ira Dei, aut Diluvium universale ad emendandam progeniem humanam. Prolapsa est denuò ad fœdos mores & impietatem: quæ, procedente mundi ætate, magìs magìsque ingravescebant. *Sed quorsùm percutimini ampliùs, novas addetis prævaricationes?* inquit Propheta. Proindè non excîdit & extinxit Deus hoc Isa. xv.

ſecundum hominum genus, ſed miſericordiâ motus, à vitiis & erroribus ſuis revocare tentavit, miſſo unigenito ſuo Filio in terras, cum novâ Lege, novâque œconomiâ, ad mundum, ſi fieri potuit, reformandum. Quâ autem ratione hanc Reformationem generis humani inſtituit Deus, & aggreſſus eſt Chriſtus, dictum eſt in ſuperioribus ſparſim & generatim; nunc autem, (His præmiſſis de authoritate Legiſlatoris, Legiſque ſuæ uſu & neceſſitate) pleniùs & per ſingula capita manet exponendum.

CAP. V.

De Cultu Dei, & Ritibus Sacris: ſecundum Legem Chriſtianam.

1 Joh. iii. 8. confer Mat. xii. 29. Luc. x. 18. Joh. xii. 31. & xvi. 11. Dein Joh. viii. 44. & 1 Joh. v. 19.

VENIT in mundum Chriſtus, *ut opera Diaboli deſtrueret:* Qualia ſunt vitia, errores, idololatria. His animas humanas irretitas, & à veritate, virtute, & verâ pietate alienatas tenuit iſtius mundi princeps. Quam opem his attulit Chriſtus? Quâ medicinâ his malis occurrit, aut ſubvenit? Remedia paravit, ut mihi videtur, ſingulis propria nec minùs efficacia. Contra idololatriam & ſuperſtitionem, cultum purum. Contra

vitia, morum regulam æquam justámque, & eorundem exemplum purum & immaculatum. Contra errores, veritatis lumen & fidem rectam. Hæc an ita sint, videamus, aut siquid prætereà sit desiderandum.

EXORDIENDUM à Deo, rerum omnium Authore, & Rectore Universi. Deum unum prædicavit Christus, æternum, incorporeum, infinitum, sanctissimum, immutabilem: Cultúmque tanto numine non indignum instituit. Hôc uno ictu prostravit Deos Gentium innumeros, futiles & fictitios: cultúmque eorum malesanum abolevit. Gentium, inquam, Deos: Deum enim Israelis adorandum usque proposuit. Sed cultum ei præstitum, immutandum duxit. *Deas est Spiritus*, inquit Christus, *& qui adorant eum, oportet ut Spiritu & veritate adorent.* Quo dicto & Judæorum & Gentium improbavit cultum. Spiritus purus nec statuis nec imaginibus repræsentari debet aut potest. Hæc & hujusmodi figmenta, hominum opera, dignitatem Numinis imminuunt, supereminentem ipsius naturam deprimunt in similitudinem rerum vilium & corporearum. Prætereà sanctitatem Numinis polluêre Gentes, ritibus insanis, nefariis aut turpibus, (ut non semel antea diximus) à quibus abhorruit Legislator noster. Nec Gentes Joh. iv. 23, 24.

tes tantùm increpare voluit hôc monito, ſed Judæos etiam: Qui Deum quidem unum coluerunt, eúmque incorporeum, ſed cultu nimis corporeo, certis locis aſſtricto, & externis ac inutilibus cæremoniis gravato. Hos monet de mutando & dilatando Dei cultu: nec Hieroſolymis ſolùm aut in monte Gerizim: nec in hôc aut illo Templo, unicè præſentem eſſe Deum; per totum terrarum orbem, & quaquà patet cælum, Deus habitat: adéſtque Spiritu & veritate eum colentibus, in omni loco, in omni Gente.

JUDÆOS de eâdem re ſæpius admonuiſſent eorum Prophetæ. Nec Prophetæ tantùm, ſed lumen naturæ, & Philoſophi in omni ævo, Numen ubique adeſſe piis animis, nec externis miniſteriis aut oblationibus placandum admonuere; ut videre eſt apud Platonem, Hieroclem, L.6. c.25. alióſque. Dictum etiam Senecæ, apud Lactantium, idem præclarè explicat. *Vultíſne vos*, inquit, *Deum cogitare magnum & placidum, & majeſtate leni verendum, amicum & ſemper in proximo? non immolationibus & ſanguine multò colendum, (quæ enim ex trucidatione immerentium voluptas eſt?) ſed mente purâ, bono honeſtóque propoſito. Non Templa illi, congeſtis in altitudinem ſaxis, ſtruenda ſunt: in ſuo cuique conſecrandus eſt pectore.* Eodem modo *Iſaias*

Propheta Judæos allocutus est, ex ore Dei: *Sic ait Jehova, Cœlum mihi solium est, & Terra scabellum pedum meorum: ubinam esset domus quam ædificaretis mihi? & ubinam locus quieti meæ? Atqui omnia ista fecit manus mea - - - sed in hunc intueor in pauperem & contritum spiritu, ac trepidantem ad verbum meum. Qui jugulat Bovem, ac si percuteret virum: qui mactat parvum pecudem, ac si decollaret canem: qui offert munus, ac si sanguinem porci: qui adolet thus, ac si muneraretur idolum.* Vides, & Judæorum & Gentium cultum, tàm à Deo, quàm hominibus, à viris divinis & sapientibus, reprehendi & quasi irrideri. Sed ad sermonem Christi redeamus. Isa. lxvi. 1, 2, 3. Act. vii. 48, 49.

DIXIT Christus verbis præcedentibus, *Venit tempus, & nunc est, quùm veri adoratores adorabunt Patrem Spiritu & veritate: Etenim Pater tales quærit, qui ipsum adorent. Spiritu,* inquit, adorandus Deus, non tantùm actionibus externis, cultu corporeo, ritibus & cæremoniis, quæ non expurgant animum: Sed pietate internâ, sincero cordis affectu, casto, puro, sanctóque spiritu, prout ipse est Spiritus Sanctissimus. Porrò, *in veritate* colendum docet, non jam typis, umbris & figuris: multò minùs cultu superstitioso, falso, aut hypocritico. Summa

ma eſt, cultum noſtrum ad illius quod colimus Numinis dignitatem & naturam adaptandum docet Chriſtus. Eſt illud Numen inviſibile, omnipræſens, omniſcium, perſpicitque corda & cogitationes: communis Pater omnium, totius Univerſi Conditor. *Hic tibi Deus eſt, Chriſtiane.* Non ut olim dixêre Iſraëlitæ, *Hi ſunt Dii tui, Iſrael:* cùm vitulos aureos, recèns confictos, intuerentur. Nec inſtar Gentium, quibus in hortis naſcuntur Numina, aut in ære, aut ſaxo, ligníſve latitant. Deus eſt immenſus, tàm præſentiâ ſuâ, quàm bonitate. Adéſtque ſingulis in quâvis regione aut gente, Act. x. 35. *qui timent eum, operámque dant juſtitiæ:* Et in mente boni viri ſuam ſedem, templúmque habet auguſtiſſimum.

UT paucis dicamus, verum divini cultûs objectum his verbis expoſuit Chriſtus, dein cultum ei conſentaneum & verè θεοπρεπῆ: *univerſalem* intelligo & *rationalem.* Putà laudes & gratiarum actiones, preces & ſupplicationes, è calenti corde effuſas. Voluit ut nos ipſos Deo conſecraremus, corpus animámque: non bruta & cruenta ſacrificia, hircorum aut taurorum ſanguinem: quæ neque Deo ſuâ naturâ grata ſunt, neque ſanctiorem reddunt hæc dona offerentis animum.

HIS amotis ritibus Judæorum & Gentium, quæres ſubindè, quales eorum loco

loco ſubſtituerit Chriſtus: ſine ritibus enim vix poteſt conſtare inter mortales religio quævis inſtituta. Reſpondeo, Ritus Chriſtiani ſunt *pauci*, *ſimplices*, *innocui*, *utiles*, *nec magicè operativi*. Multitudo rituum, inſtar nebularum, abſcondunt faciem Solis, aut lumen ipſius obtundunt & diminuunt. Res in ſe præſtantes læduntur nimio apparatu. Ità ſemper tractanda & inſtituenda eſt Religio, ut quod in eâ ſanctiſſimum eſt & diviniſſimum, id ſemper verſetur ante oculos, ſemper præ cæteris effulgeat. Ritus noſtros, militari nomine aut ſolennis juramenti, *Sacramenta* appellare ſolent Theologi: Quorum duo tantùm inſtituit Chriſtus, Baptiſmum & Euchariſtiam. Illum initiationis ritum, alterum confirmationis & commemorationis: quo Chriſti mortem donec ſeundò advenerit, commemorare jubemur. Et prout pauci ſunt ritus noſtri, ita ſimplices: aquâ purâ, aut pane & vino celebrandi. Nihil hîc operoſi aut magnifici: nec cultum Dei onerant, nec cultores: nec pompam præ ſe ferunt, nec oſtentationis ſpeciem, Innocuos eſſe, res ipſa loquitur. Nec cæde, nec ſanguine litant Deo Chriſtiani: nec cæremoniis utuntur ullo modo inhoneſtis aut indecoris: ſive in initiandis neophytis, ſive in adeptorum ſacris faciundis. Denique utiliſſimi ſunt in re religionis promovendâ. Religionem

1 Cor. xi. 25, 26.

gionem intelligo interiorem & vitæ ſanctimoniam. Cùm Chriſto dedicamur in Baptiſmo, renunciamus Diabolo & ipſius operibus, ad quæ deſtruenda, ut diximus, venit in mundum Chriſtus. Renunciamus inani pompæ & gloriæ hujuſce ſæculi, ut cœleſtia ſequamur. Renunciamus denique illicitis carnis deſideriis aut deliciis, ut ſpiritu vivamus Deo, ac rationi non pravis affectibus obſequamur. Ita in ipſis initiis religionis noſtræ, cùm noſmet tradimus Chriſto, & ipſius fidem recipimus, repudiare & abdicare tenemur omnem nequitiam: omnes mali fontes, fomites & fautores. Hoc autem ſacramentum aut abjuratio exigitur ab adultis in perſonâ propriâ, ab infantibus per ſponſores: qui id in ſe recipiunt, unà cum parentibus, ut educatione Chriſtianâ adhibitâ, fidem promiſſorum præſtent ita initiati. Idque in confirmatione ſubſequenti, aut ad ſacram cœnamadmiſſione, præſtitum curant ſacris præpoſiti.

ERAT quidem in uſu Baptiſmus etiam apud Judæos, in Proſelytis initiandis. Et apud Gentes itidem inter cæremonias ſacras & initiamenta, Lotiones obtinuêre. Eſt quippe ſymbolum aut typus aptus & appoſitus ad ſignificandam purificationem, Ablutio: ut ſicut extrinſecus mundatur Corpus, ità intrinſecùs abluatur Anima à ſuis ſordibus & immunditie.

ditie. Quòd si huic ritui simplici adjunxerint olim Christiani (ut & hodiè nonnulli) minutias quasdam cæremoniales, quæ nobis videntur nullius esse vis aut usûs, id tempori, loco, & populo dandum est. Primi Christiani erant plerique Judæi conversi: Judæi autem, ut nôsti, sunt φιλοτελεῖς, nec facile est exuere simul & semel inveteratas consuetudines aut propensiones. Neque miror his propensionibus, sive Judæorum sive Gentium, indulsisse aliquantulùm Christianos sapientiores: id debetur infirmis in tenerâ & nascenti Religione. Quot cæremonias, aliàs inutiles, in cultum ab ipso institutum adscivit *Moses*, ut se accommodaret Judæis, è gente idololatricâ recèns eductis? Magna opera non perficiuntur unico ictu, sed promovendum est sensim genus humanum ad religionem puram, lucidam, & planè rationalem. Hunc ritum olim comitata sunt in adultis dona Spiritûs extraordinaria, sed ea dudum desiêre: nec in infantibus unquam sunt expectanda.

Alter ritus Christianorum est Commemoratio mortis Christi, quæ à nobis dici solet *Eucharistia*, vel *Cœna Domini*. Utrumque nomen instituta Judaica respicere videtur: Hoc Agnum Paschalem, illud sacrificii Eucharistici festum. Et utriusque instituti vim & significationem explet

explet ſuperátque hoc ſacramentum. Peragitur pane & vino, in modicâ portione ſumptis: quibus ſanguinem Chriſti pro nobis effuſum, corpúſque fractum commemoramus. Symbola hæc ſunt ſatìs apta & facilè apparata, usúmque habent multiplicem. Revocant in mentem beneficia quæcunque à Chriſto accepimus, & amorem ipſius in genus humanum inimitabilem: Cùm ſeſe obtulit morti, morti cum cruciatibus & ignominiâ, ut nos à peccatis redimeret, & ſalutem nobis pararet æternam. Prætereà in his celebrandis non tantùm reverentiam & pietatem, ſed etiam, depoſitis omnibus inimicitiis, charitatem univerſalem expoſcimus. Datámque Chriſto fidem antea in baptiſmo renovamus: Et ſi quid ſecus acciderit, vitæ morúmque emendationem, actâ pœnitentiâ, pollicemur. Vides externa noſtra & ritualia eò ſpectare, ut officii quemque ſui commonefaciant, animíſque inſpirent ſanctitatem: propoſitum finémque ſummum Legis Chriſtianæ.

HACTENUS opinor, nihil in nos culpæ aut vituperii conjiciendum circa cultum, ritúſve Chriſtianos: neque in illo ſuperſtitionem, neque in his multitudinem aut inutilitatem, aliámve labem quamcunque, ex Hebræis Rabbinus, aut è Gentibus Sacerdos Philoſophúſve facilè reperiet. Idque ſemper permittimus petimúſque

ut

ut cum ſacris Judaicis & Gentilibus conferantur noſtra, quò cujuſque indoles ex illâ contrapoſitione magìs innoteſcat. At, inquies forſan, eſt quidem, ſecundùm hanc ideam, caſta, ſimplex, & pura Religio Chriſtiana: ſed in praxi & in exercendis his ſacris multa adſcriptitia atque minùs pura accumulantur, aut ita intermiſta ſunt ut ſenſim corruptelam inducant. Reſpondeo; non id agimus, ut cujuſvis Eccleſiæ, quæ Chriſtiani nominis titulum gerit, cultum ritúſve propugnemus: ſed quæ à Chriſto, & ipſius Apoſtolis inſtituta ſunt, ea præſtamus innocua, pia, & verè ſancta. Conqueſti ſunt Patres noſtri, & adhuc conquerimur hodie de corruptâ ſimplicitate religionis Chriſtianæ, tàm quoad dogmata, quàm cultum: ídque Gentes etiam obſervârunt. Notavit, *Ammianus Marcellinus*, currente ſæculo quarto, *Chriſtianam religionem, abſolutam & ſimplicem, anili ſuperſtitione confudiſſe Conſtantium.* Memorat etiam exinde Hiſtoricus diſſidia & contentiones de ritibus, inter antiſtites Chriſtianos. Nullius temeritati aut ſuperſtitioni favemus, nullius patrocinamur. Videant illi, quorum intereſt, séque & ſua tueantur. Siqui pridem introducti fuere ritus, indulgendo Judæis aut Gentibus, ſublatâ causâ exoleſcere debent in Republicâ jam penitùs Chriſtianâ: Et

L. 21. ſub fine.

qui eoſdem retinent augéntque non ſinè ſcandalo & inſigni damno religionis noſtræ, (quod in Eccleſiá Romana factum lugemus) admonendi ſunt potiùs quàm defendendi. Officit religioni, ut mihi videtur, quodcunque eſt ſuperfluum. Quippe quod imminuit vim & curam cæterorum, partémque ſibi arripit animi noſtri, qui vix totus ſufficit rebus gravioribus & neceſſariis. Religio Chriſtiana in ſuâ inſtitutione eſt admodum ſimplex, & ne nuda nimis videretur aut deſpectui eſſet Gentilibus & Judæis, cæremoniis & myſteriis viduata, in utroque genere ſeſe accommodârunt veteres temporum & populorum neceſſitati. Et nonnunquam, pro levitate humani ingenii, ad ſuperſtitionem ſemper propenſi, alia atque alia, nullâ urgente neceſſitate, admiſcuerunt. Hæc temerè aſcita paulatim ſunt reſecanda, ut ad inſtitutionem primævam, puram ſimplicémque redeamus.

DENIQUE, in iis quæ permiſſa ſunt prudentiæ Chriſtianæ circa ſacra, non tantùm rei ipſius, ſuâ fortaſſe naturâ indifferentis, ſed etiam quàm maximè circumſtantiarum habenda eſt ratio. Quod in Eccleſiâ infante & incipiente æquum erat, adultæ forſan minùs convenit, aut ſupervacaneum videbitur. Alia eſt rerum facies de ſæculo in ſæculum, alia populi indoles in diverſis regionibus: Atque

Atque gentis Europæ cæteris ut severius est ingenium, ita acrior inquisitio nunc quàm olim. Progredimur, favente Deo, ad veritatem nudam, & pietatem puram: defixis semper oculis in fundamenta religionis, scilicet morum animíque sanctitatem; ut ad habitum, indolem & analogiam œconomiæ Evangelicæ cultum fidémque nostram componamus. Regulæ quas præscripserunt Apostoli in exercendis donis divinis, pari ratione locum habent in ritibus instituendis: πάντα πρὸς οἰκοδομὴν γενέσθω, inquit S. *Paulus*, *Omnia ad ædificationem fiant.* Dein subjicit, πάντα εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν γενέσθω, *Omnia decenter & ordine fiant.* His regulis observatis nihil errabitur in externis. Sed ex utrâque parte oritur superstitio, vel obluctando ritibus appositis, vel inopportunos & infrugiferos accumulando: utrumque enim ordini & ædificationi obstat. Cavendum autem, quod sæpius monuimus, ne multitudine aut inutilitate ritulorum primarii objecti intercipiamus aspectum. Eò enim omnia sunt referenda, ut Deum colamus in Spiritu & Veritate, cum vitæ sanctimoniâ & integritate. *Finis mandati* (inquit *Paulus* ad mentem Christi) *est charitas ex puro corde, & conscientiâ bonâ, & fide minimè simulatâ.*

1 Cor. xiv. 26. dein ult.

1 Tim. i. 5.

HIS interpositis, ad ultimam notam progredimur. Diximus suprà ritus Christianos non esse magicè efficaces: vel, ut loquuntur hodie, ex ipso *opere operato.* Nulla dona extraordinaria, nunc dierum, comitantur baptismum in adultis: nec in infantibus concipi potest *regeneratio* aliqua interna ante rationis usum qualemcunque. Sed est utrisque ritus fœderalis initiationis Baptismus: cúmque adoleverint parvuli, si promissorum memores datam fidem præstare conentur, nihil deerit ex parte Dei, nihil opis aut auxilii, quò minùs tales evadant, quales se futuros promiserant ipsi, vel ipsorum fidejussores. Dein ad Eucharistiam quod spectat, est quidem ritus ille vividus & actuosus, sed vim suam exerit movendo affectus, & excitando animam in cogitationes fervidas de morte Christi, de amore Christi, & de beneficiis ab his promanantibus ad fideles ipsius cultores. Nos etiam monet hæc commemoratio nostri vicissim erga Christum officii: ut, siquid sit sensûs ingenui, siqua memoria aut gratia benefactorum, ei nos præbeamus morigeros, qui, nostrûm causâ, mortem tulit acerbam, & pro nobis adhuc in cœlis apud Deum intercedit.

HÆC de re ipsâ: nec intereà negamus, è Patribus nonnullos, de utroque ritu Christiano, Baptismo & Cœnâ Domini,

mini, ita locutos esse, ac si quid magici aut mystici utrilibet inesse credidissent. Ad Baptismum quod attinet, nascente Evangelio mundum spectabant Christiani ita servum & subditum imperio Satanæ, ut possidere videretur quodammodo, & quasi habitare in singulis infidelibus, aut nondum baptizatis: atque eâ ratione & intuitu Baptismum (cum suis adjunctis) habuere nonnulli veterum pro quodam exorcismo vel adjuratione, quibus abigebatur * spiritus immundus. Indè renunciatis

---

* Cyril. Hierosol. Catec. Mystagog. Ἀλλ' ὅμως ἀκούεις τεταμένῃ τῇ χειρὶ, ὡς πρὸς παρόντα εἰπεῖν, Ἀποτάσσομαί σοι Σατανᾶ. *Sed audis simul quòd, manu extensâ, tanquam ad præsentem dicitur, Abrenuncio Tibi Satana.* Cum iis quæ sequuntur Catech. 1, 2, 3. Vide etiam Tertul. de Coronâ, cap 3.

Optatus Milev. l. 4. contra Parmen. hæc habet: *Neminem fugit quòd omnis homo qui nascitur, quamvis de Christianis parentibus nascatur, sinè Spiritu immundo esse non potest: quem necesse sit ante salutare lavacrum ad homine excludi & separari. Hoc exorcismus operatur, &c.* Nec aliter S. Augustinus ad Sixtum Epist. 105. versùs finem. *Quid ad hoc respondeant, quòd exorcisantur & exsufflantur injantes? Hoc enim proculdubiò fallaciter fit si Diabolus iis non dominatur.* Dein Theodoretus in cap. 1. Cant. p. 1002. ita loquitur, ἀνάμνησον σαυτὸν τῆς ἱερᾶς μυσταγωγίας, ἐν ᾗ οἱ τελούμενοι μετὰ τὴν ἄρνησιν τοῦ Τυράννου, καὶ τὴν τοῦ Βασιλέως ὁμολογίαν οἱονεὶ σφραγίδα τινα βασιλικὴν δέχονται πνευματικῶς μύρου τὸ χρῖσμα. *Revoca tibi in mentem, quòd in sacrâ mystagogiâ initiati, post Tyranni abnegationem & Regis agnitionem, velut sigillum quoddam Regium accipiunt spiritualis unguenti chrisma.* Denique Gennadius Massil. de Ecclesiast. Dogm. c. 31. ita rem totam exequitur. *Illud etiam quod circa baptizandos in universo mundo sancta Ecclesia uniformiter agit, non otioso contemplamur intuitu: cùm sive parvuli sive juvenes*

Apud Suic. voc. ἐξορκ. p. 1151. sed vid. Genn. ipsum.

renunciatis operibus Satanæ à Catechumenis, adjurabant etiam aquam exorcistæ, cruce signabant, aliisque usi sunt cæremoniis in eâ consecrandâ. Sæpe etiam differebant baptismum, ut notum est, sequiores Christiani usque ad exitum vitæ, ut recèns loti, puriores & immaculatiores ad cœlum abirent.

Ex his cæremoniis nonnullas meritò reliquimus, utpote nullâ fretas authoritate Christi aut Apostolorum, aptásque nimiùm ad corrumpendam simplicitatem hujusce ritûs Christiani, ac si ei adesset etiamnùm vis quædam mystica ex ipso opere operato promanans. Quæcunque fuerit olim in primis Ecclesiæ sæculis hujusce ritûs efficacia apud infideles conversos, quæcunque secuta sint dona extraordinaria, eadem inter Christianos natos non sunt expectanda. Ut est simplicissimus hic ritus, ita rectissimè celebratur aquâ simplici, ut amputatis superfluis quibuscunque & superstitiosis appendiculis, *cultus* noster *rationalis* in omnibus appareat.

Hæc de Baptismo: Quæ prætereà in Eucharistiâ explicandâ aut celebrandâ adjecerunt

---

venes ad regenerationis veniunt sacramentum, non priùs fontem vitæ adeant, quàm exorcismis & exufflationibus Clericorum, Spiritus ab iis immundus abigatur. " Vid. etiam " Constit. Apost. & Dionys. Areopag. apud Feuarden. p. " 96. princ. "

jecerunt sive Veteres sive Neoterici, præter institutum Christi & Apostolorum, ea pariter sunt abscindenda. Non licet in religione divinitùs traditâ, nova procudere mysteria, novam doctrinam sacramentalem ritúsve pro arbitrio hominum. Nulla est mutatio *physica* panis aut vini in hôc sacramento, (sive in consecratione, sive post consecrationem) sed tantùm *moralis:* quatenus ad usu communi ad hunc usum sacrum transferuntur hæc symbola. Qui verò, recitatis quibusdam verbis, hæc corpora terrestria, alterius prorsus ordinis & luti, in Corpus Cœleste Christi transformare satagunt aut prætendunt, arte illi magicâ uti velle mihi videntur. Quandoquidem nullâ vi humanâ fieri hoc potest, nec ullo promisso divino tanta vis in sacerdotem confertur. Sed de hác re, & de sacramentis, * infrâ plura.

APUD Gentiles, multifarii erant ritus Magici: quibus peractis certo modo, effectus aliquis extraordinarius, non vi causarum naturalium aut moralium, sed

* "Ubi in alterâ parte tractabitur de Sacramentis contra Pontif. Consule Hooker. lib. 6. p. 363, 364. ubi ostendit Pontif. non posse explicare rationabiliter illam efficaciam sive vim conferendi gratiam, quam attribuunt Sacramentis: cùm neque velint id fieri immediatè per Spiritum Dei, neque moraliter; nec tamen physicè fieri potest."

virtute pacti arcani cum quibusdam Geniis subsequi solebat. Ritibus & cæremoniis mysticis (quas τελέτας appellant Græci) in Deorum aut Dearum cultu, magnam vim attribuebant Ethnici: plenéque & perfectè initiatos, tàm in hâc vitâ quàm futurâ beatos prædicabant. Futuram fælicitatem sibi pollicebantur Ὀρφεοτελεσταὶ, *Sacris, Orphicis initiati.* Quam doctrinam, unà cum suis sacris, ab Ægyptiis hausisse videtur *Orpheus.* Ità *Plutarchus.* Testatur autem *Diodorus* Mystas illos Ægyptiorum, etiam in hâc vitâ Deos habere propitios semper, & donorum omnium divinorum largitores, διαζεβόηται δ' ἢ τέτων, *&c. Vulgatum est* apud Ægyptios, *Deos, cùm invocati sunt, adesse visibiles & periculis præsentissimos INITIATIS: ipsósque fieri sanctiores & justiores & per omnia meliores. Ideóque ex priscis Heroibus & Semideis* (inter quos numerat Orpheum) *omnium illustrissimos ritibus hísce imbui & consecrari cupiisse.* Hâc de re audiamus præterea *Platonem,* ab Ægyptiis pariter institutum & instructum. ὃς ἂν ἀμύητ⊙ καὶ ἀτέλεστος εἰς ᾅδου ἀφίκηται, ἐν βορβόρῳ κείσεται. ὁ δὲ κεκαθαρμένος, τε καὶ τετελεσμένος ἐκεῖσε ἀφικόμενος, μετὰ θεῶν οἰκήσει. *Quicunque non initiatus, nec mysteriorum particeps, migrabit ad inferos, jacebit in luto. Quicunque, verò purgatus atque initiatus illuc*

Plutar. Lacon. Apophtheg. L. 5. p. 224.

Phædon. p. 69.

Vid. ibid. p. 81.

illuc accesserit, cum Diis habitabit. Multa sunt in eundem sensum apud * veteres:

† Isocrates de mysteriis istis: Τελετῆς οἱ μετέχοντες, περὶ τὲ τῆς τὲ βίυ τελευτῆς καὶ τὲ σύμπαντ@ αἰῶν@, ἡδίυς ἐλπίδας ἔχυσι. *Initiorum participes & de vitæ exitu, & de omni ævo, lætiores spes habent.* Aristides in Panathenaicâ, Κέρδ@ τῆς πανηγύρεως, ὑχ' ὅσον ἡ παροῦσα εὐθυμία, ὑδ' αἱ τὲ προτέρυ χρόνυ δυσκολιῶν λύσεις καὶ ἀπαλλαγαὶ, ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς τελευτῆς ἡδίυς ἔχειν τὰς ἐλπίδας. ὡς ἄμεινον διατάξαντας, καὶ ὑκ ἐν σκότῳ τε καὶ βορβόρῳ, κειμένυς, ἃ δὲ τύς ἀμυήτυς ἀναμμένει, *Solennitatis sacræ fructus est non tantùm præsens animi tranquillitas, aut quòd à malis præteriti temporis exolvamur & liberemur: sed etiam ut in morte spes lætas habeamus; fore nempe ut meliori loco dispositi, non in tenebris & cœno volutemur, quæ sors est non-initiatorum.* Apud Authorem Axiochi (in operibus Platonis) sub finem, Gobrias Magus, cùm statum Beatorum in Campis Elysiis describisset, subjiciit, ἐνταῦθα τοῖς μεμυημένοις ἔξεστί τις προεδρία, καὶ τὰς ὁσίας ἀγιστείας κακεῖσε συντελῶσι. *Illic initiati primas tenent sedes, & ibidem adhuc peragunt sacrorum cæremonias.* Idem dixere Diogeni Athenienses, Ἐν ᾅδυ προεδρίας οἱ μεμυημένοι τυγχάνυσι. *Apud inferos, primum locum habent initiati.* πρωτοκλισίας & πρωτοκαθεδρίας ambiebant Pharisæi in hoc mundo: (Mat. xxiii. 6.) Id in futuro Regno petiisse videntur Zebedæi filii. *Mat.* xx. 21, 22. Horum utriusque fastum & affectationem dignitatis & imperii repressit Christus. Audi quid Athenienses prædictis respondet Diogenes. Γελοῖον, ἔφη, εἰ Ἀγησίλα@ μὲν καὶ Ἐπαμεινώνδας ἐν τῷ βορβόρῳ διάξυσιν, ἐυτελεῖς δέ τινες μεμυημένοι ἐν ταῖς μακάρων νήσοις ἔσονται. *Ridiculum, inquit, est, si Agesilaus & Epaminondas in luto habitabunt, vulgares autem quidam initiati in Beatorum insulis futuri sunt.* Acerbius est quod retulit Antisthenes sacerdoti Orphico, dicenti, initiatos multorum bonorum apud inferos participes esse. Τί ὖν, ἔφη, ὑκ ἀποθνήσκεις; *Cur igitur, inquit, non moreris?* Idem de his mysticis canit Sophocles. Quem ideò & Diogenem hâc in re inter se committit Plutarchus, *De audiendis Poëtis,* (p. 21.) & Diogenis dictum duriùs profert. Et fatendum est ex Ethnicis probiores & sapientiores his mysteriis adjunxisse meliorem vivendi rationem & rerum optimarum scientiam. Vide. cùm vacat, Cicer. de Leg. l. 2. c 14. & Arrian. in Epict. l. 3. c. 21. Ad hanc πανήγυριν & τελειωμένυς, allusisse videtur Apostolus ad Hebr. cap. xii. 22.

Laert. in vit.

veteres: quos pro otio quisque potest consulere.

PRÆTEREA notare licet apud Gentes diversos fuisse gradus initiationis in sacris, & diversa mysteria, minora & majora, usque ad perfectionem, De his, tàm Græcis quàm Barbaris, ita *Clemens Alexandrinus:* ἐκ εἰκότως ἄρα καὶ τῶν μυστηρίων τῶν παρ' Ἕλλησιν, ἄρχει μὲν τὰ καθάρσια, καθάπερ καὶ τοῖς βαρβάροις τὸ λουτρόν· μετὰ ταῦτα δ' ἐστὶ τὰ μικρὰ μυήσεια δ διδασκαλίας τινά ὑπόθεσιν ἔχοντα, καὶ παρασκευὴν τῶν μελλόντων. τὰ δὲ μεγάλα, περὶ τῶν συμπάντων· ἐ μανθάνειν, ἔπ ὑπολείπεται, ἐποπτεύειν δὲ καὶ νοεῖν τήν τε φύσιν καὶ τὰ πράγματα. *Non abs re ergo in mysteriis apud Græcos, primo loco sunt lustrationes, sicut etiam apud Barbaros lotio. Post has autem sunt Mysteria Parva: quæ fundamentum aliquod habent doctrinæ & præparationis ad futura. Magna autem mysteria versantur circa universum: Neque restat ampliùs discere, sed inspicere & mente comprehendere Naturam & res ipsas.* Hæc distinctio sæpiùs occurrit apud Veteres. *Vid. Suidam. voc.* Ἐποπτ. *Senecæ quæst. nat. l. 7. c. 31. & Epist. 90. & scriptores de Eleusiniis, aliósque multos.*

NEQUE minùs apud Judæos diversi erant gradus, ut ita dicam Proselytismi. Habuerant primùm Proselytos *Portæ*, dein *Justitiæ*, ut eorum verbis utar. Et in his recipiendis & initiandis diversos adhi-

adhibuere ritus, ut omnibus notum est. Denique, nihil insoliti, indecori aut superstitiosi in proselytis initiandis usi sunt Apostoli, quorum exempla sequenda proponimus.

HUNC progressum aut gradationem in sacris consecutus mihi videtur mos veterum Christianorum, qui convertendos ad Fidem in classes distribuebant: præcipuè in *Catechumenos* & *illuminatos*: De quibus passim apud Patres, de eorum discriminatione, officiis & privilegiis. Pari modo Doctrinam Christianam distinguebant veteres in τὰ ἐκφορα, & τὰ ἀπόῤῥητα: Illa apud omnes enunciari poterant, Hæc arcana apud adeptos tantùm aut τελείους. Atque illud doctrinæ, & discipulorum discrimen respicere videtur S. *Paulus* multis in locis. 1 *Cor.* ii. 6, 7. *Phil.* iii. 15. *Heb.* v. 13, 14. & vi. 1. Et ad ipsius, ut putabant, exemplum, τὰ ἀπόῤῥητα, sive τὰ μυστήρια, non declarabant palàm veteres Theologi: Neque in colloquiis familiaribus, neque in Catechesibus, neque in concionibus: nec ullo modo coram Paganis Catechumenis aut aliis quibuscunque, non initiatis. Quibus præsentibus, aut inceptum sermonem abrumpentes, tacebant: aut rem sacram obscurè & ambiguis verbis significabant: hâc adjectâ formulâ, ἴσασιν οἱ μεμυημένοι, ἴσασιν οἱ πιστοί. *Nôrunt Initiati, nôrunt Fideles.*

Quæ

Quæ dictiones multoties occurrunt in ſcriptis Patrum.

PRÆTEREA, de tacendis myſteriis ſacris multa ſunt apud Gentes, * & ſeveriſſima præcepta. Etiam apud Philoſophos, præcipuè Pythagoricos, invaluit iſta diſciplina. Et eidem methodo, iiſdem veſtigiis inſtiterunt, ut jam monuimus, è Chriſtianis Doctoribus plurimi, in Diſciplinâ Arcani, ut appellatur, obſervandâ. Eodem modo de arcendis aut amovendis non initiatis, dum quædam ſacra opertiora fierent, mos erat communis Chriſtianis cum Gentibus: ut ex utriuſque Ritualibus patet. Denique ipſa vocabula ad ritus Gentilitios ſpectantia, mutuati ſunt Chriſtiani, ut μυηθῆναι, μύησις, μεμυημένοι, & ἀμύητοι. Dein τελετή, τετελειωμένοι, ἀτέλεστοι: ἐποπτῆ & ἐποπτεύειν: & hujuſmodi alia, ut ſatis notum eſt iis qui in ſcriptis Patrum verſantur. Sed de his ſatis.

SIVE

---

* *Cùm vel ex formâ omnibus myſteriis ſilentii fides debeatur: Samothracia & Eleuſinia reticentur: quanto magìs talia quæ prodita interim etiam humanam animadverſionem provocabunt, dum divina ſervatur.* &c. Tertul. Apolog. c. 7. In Orphicis carminibus, his conſona dicuntur. Τα παρεισαγόμενα κατὰ τὰς τελετάς, περὶ ὧν ὁ θέμις τοῖς ἀμυήτοις ἰσορεῖν τὰ κατὰ μέρος. *Quæ myſteriorum cæremoniis exhibentur, ea ſingulatim à profanis,* aut non initiatis, *enarrari, nefas eſt.* Diodor. Sic. l. 3. m. p. 196. Hujuſmodi alia plura paſſim occurrunt apud Authores Veteres, tam Chriſtianos quàm cæteros: quæ notiora ſunt quàm ut hîc repetantur, ab aliis pridem congeſta.

SIVE verba, sive mores & ritulos è Gentium sacris aut Judæorum ad sua transtulerint Christiani, id in mitiorem partem interpretor: non malo animo factum, sed ad ornandam, ut illis visum est, religionem Christianam, nè nuda nimis, simplex & plebeia haberetur: vel in blandimènta exteris, quò cum iis ritus quodammodo participare, aut saltem, (affectatâ novitate) non prorsus abscedere viderentur. Sed abiere, nunc dierum, hæ rationes qualescunque aut hujusmodi: & mutatis temporibus rerúmque momentis, mutanda sunt consilia. Ea quæ jam desierunt esse usui, abjicienda sunt ut supervacanea, imò noxia, quatenus simplicitatem religionis Christianæ inficiunt aut corrumpunt: ut fucus ad ornatum primùm adhibitus, tandem exedit & deformat nativam cutis puchritudinem. Acris est in his & hujusmodi reprimendis sententia Tertulliani: *Sed quoniam unum aliquod attigimus vacuæ observationis* (Lotiones intelligit, & externam munditiam) *non pigebit cætera quoque denotare quibus meritò vanitas exprobranda est, siquidem sinè ullius aut Dominici aut Apostolici præcepti auctoritate fiunt. Hujusmodi enim non religioni, sed superstitioni deputantur: affectata & coacta, & curiosi potiùs quam rationalis* De Orat. c. 12.

rationalis officii: certè vel eò coërcenda quòd Gentilibus adæquent.

DICAM quod res est: in cultu divino nulla sunt apud nos mysteria, ut apud Gentes. Nihil absconditum, nulla sacra aut opertanea aut nocturna, omnia fiunt in propatulo. Nulla est distinctio, hâc in re, inter vulgus & initiatos: quos nimiùm distinxere, tam Gentes quàm Judæi, (*Mat.* ix. 11. & xi. 19. *Joh.* ix. 34.) οἱ πτωχοὶ εὐαγγελίζονται, id *Johanni* renuciavit Christus inter argumenta & characteres suæ œconomiæ, *Mat.* xi. 5. Nullam gentem figillatim respicit Evangelium, nullum hominum ordinem, sed genus humanum. Quòd si olim sacramentis suis cæremoniolas quasdam aut reticentiam invexerint antiqui, quò majorem iis reverentiam & venerationem conciliarent, aut quâcunque aliâ de causâ, id temporibus istis dandum est, nec ultrà retinendum. Omnia tandem in aperto dicenda, agenda, exponenda. Nullius præcepti, nullius ritûs Christiani nos pudet. Nullum fugit examen, nullius aspectum institutio nostra: authoritatem divinam & rationem puram in omnibus appellamus. Denique, non tam in peragundis ritibus, quàm in vitæ & animorum sanctimoniâ, salutis nostræ collocamus cardinem: Et pro his dotibus

Mat. x. 27.

bus internis cuique Deus metietur suam beatitudinem.

AD reliqua minora quod spectat, de Festis aut Jejuniis indicendis, de Vestibus sacerdotalibus, de formulis necessariis in sacris administrandis, & hujusmodi aliis, fiant omnia secundùm regulas Apostolicas & prudentiam Christianam ad decorem & ædificationem, ut tàm superstitio quàm ἀκοσμία excludantur. Hæc de ritibus Christianis brevier dicta sunto.

CAP. VI.

De morum regula & vitæ præceptis secundum Legem Christianam.

DE moribus Christianorum, aut Disciplinâ morali secundùm Legem Christianam, quædam in genere suprà notavimus. Fundamentum omnis legis de moribus institutæ est Lex naturæ. Sed huic fundamento (quod de evangelio dixit Apostolus) alii atque alii diversum superstruunt, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, stipulam. Ex his superstructis nonnulla sunt solida, apta & idonea: alia levia & inutilia. Atque hæc observanda sunt & trutinanda in probandis aut improbandis singulorum legibus,

bus, Judæorum, Gentium, aut aliorum quorumcunque: In doctrinâ morum Evangelicâ nihil reperitur ſuperfluum & inutile, multò minùs noxium aut legi naturæ contrarium. Dixi *contrarium:* Diſtinguendum enim inter legem naturæ & libertatem naturæ. Quod in ſtatu naturali liberum eſt, lege poſitivâ reſtringi poteſt, in commodum ſocietatis atque generis humani, aut in ſalutem vitæ futuræ. Idque fieri ſolet ubique gentium, cùm res poſtulat, ob commune bonum.

Hoc præmiſſo, facilè conſtabit nihil non æquum eſſe, rectum & laude dignum in *Lege morali Evangelicâ:* Quod utinam de praxi & moribus Chriſtianorum perinde dici potuiſſet. Sed proh dolor! proh pudor! quantum à lege recedunt mores? Immane quantum diſcrepat à regulâ & præceptis Chriſti & Apoſtolorum, & ab eorundem exemplis, Chriſtianorum vita? Procul abeſt ut hîc intelligam, quæ olim objecta fuere Chriſtianis. Thyeſtæas epulas, artes magicas, concubitus inceſtos, & ejuſmodi alia: Hæc pro atrocibus calumniis habeo; ſive Judæorum, ſive Gentium, ſive denique hæreticorum malitiâ confictis. Hi ſunt inimicorum morſus & defamationes ad conflandam invidiam; ſed amicorum tela aut vulnera magis ſunt metuenda, & quæ ab iis funduntur querelæ omnium

ſunt

sunt gravissima. Conquesti sunt olim, & conqueruntur hodie de moribus sui sæculi Christiani devotissimi. Lege, cùm vacat, Salviani *de Gubernatione Dei* librum tertium & quartum. In tertio, M. p. 49. inter alia hæc habet, *Quotum enim quemque invenies, &c.* pudet cætera dicere. Dein sub fine ejusdem libri subjicit, *Quo fit ut etiam nos, qui Christiani dicimur, perdamus vim tanti nominis, vitio pravitatis. Nihil enim omnino prodest nomen sanctum habere sinè moribus: quia vita à professione discordans abrogat illustris tituli honorem per indignorum actuum vilitatem, &c.* Et in sequenti li- M. p. 78. bro, *Quæ cùm ita sint, magnâ videlicet nobis prærogativâ de nomine Christianitatis blandiri possumus, qui ita agimus ac vivimus, ut hoc ipsum quod Christianus populus esse dicimur, opprobrium Christi esse videatur. At è diverso in paganis quid horum simile quæ dicimus, &c.* Denique Christianos Barbaris ipsis deteriores exhibet *.

* " Vide etiam quam nobis dedit effigiem mundi Cy-
" prianus, in Epist. ad Donatum quæ dicitur secunda; ubi
" demptis iis quæ ad tempora spectabant Ethnica, reliqua
" in tempora Christiana nimio plus congruunt. OEcono-
" miâ suâ, ut mihi videtur, non minùs abusi sunt Christi-
" ani, quàm suâ olim Judæi; nec illis plura aut graviora ex-
" probrârunt Isaias, Jeremias, aliique Prophetæ, quàm no-
" bis objicienda essent, si nobiscum hodie Deus causam su-
" am ageret. "

Hæc cùm ita ſint, Quid ſi à mortuis reſurgerent Apoſtoli, atque orbis Chriſtiani faciem intuerentur: vitiis obtectam, & magni nominis umbram? Ipſos puderet, & tantùm non pœniteret ſuorum laborum. Vel ſi, quieſcentibus Apoſtolis, reſurgerent Philoſophi & Gentilium ſapientes: & perluſtrato terrarum orbe à nobis quærerent quid profuerit humano generi religio Chriſtiana, quoad mores & vitæ probitatem? quoad pacem & bonum publicum? Nos utique appellatis Barbaros per opprobrium: ſed nobis barbaris quid præſtatis vos Chriſtiani? His dictis factíſque reſpondeant illi, qui apud nos præſides ſunt rerum humanarum & divinarum. Id unicè in me probandum recipio, inſtitutionem Chriſtianam, modò firmiter ei adhæreamus, optimam eſſe & utiliſſimam, tàm ad mores cujuſque formandos, quàm ad bonum publicum: &, quod maximum eſt, ad ſalutem & fœlicitatem æternam generis huni in vitâ futurâ obtinendam.

INSTITUTIO moralis conſtat præceptis & exemplis: dein præmiis & pœnis debitis confirmatur. In horum nullâ parte nos deſtituit inſtitutio Chriſtiana. Primò, quoad præcepta, non quidem digeruntur illa ordine & per capita, ut ſolent Ethica Philoſophorum: nec unà leguntur collecta, ut Corpus Legum, aut Doctorum ſyſtemata.

ſyſtemata. Sed ſparſim occurrunt in ſermonibus Chriſti, & in ſcriptis Apoſtolorum; quâ ratione commodiùs inſtruitur vulgus, & inter legendum ſacras literas ſenſim imbibitur doctrina ſalutaris. Neque nos deficit in ullo genere officiorum Lex Evangelica, laxa licèt & ſinè formâ artis tradita. Imprimis enim quæcunque lege aut lumine naturæ honeſta ſunt & laudabilia, ea ſequi & amplecti tenemur, quinetiam præferre, ſi forſan officia officiis obſtiterint. Dein actus omnes humanos complectitur: Dicta, Facta, Cogitationes. Et in ſingulis viam rectam & honeſtatis liquidæ veſtigia ſequitur. In verbis imprimis, ſive in familiari colloquio, ſive in commerciis, fidem, ſinceritatem, ſimplicitatem jubet, cogit, imperat. Sinè fuco, ſinè dolo aut artificio. Nec ullum jusjurandum ineundum & proferendum eſſe permittit, abſque causâ gravi & publicâ. Nec quâvis de causâ perjurium, teſtimonia falſa, convitia, maledicta aut execrationes. Pariter obloquia & detrectationes clandeſtinæ, & quæcunque lædunt alterius famam, malo animo aut ex affectu privato, apud nos vetita ſunt & odioſa. Prætereà pudorem, modeſtiam, & urbanitatem in ſermone colimus, ut aliàs ubique: exulantibus omni levitate inhoneſtâ, & ſcurrilitate; nec minùs verborum aſperitates, mordaces &

illiberales jocos culpamus & aufugimus. Denique, ut paucis dicam, Linguæ & vaganti licentiæ verborum ubique frænos injicimus; ne quid indecori in ſe, ne quid injurioſi in proximos, aut in Deum prophani, impii, aut irreligioſi ex ore Chriſtiano proveniat.

In factis & operibus multò magìs interdicitur Chriſtianis omne genus mali, levis licèt & exigui: quinetiam omnis ſpecies mali. Non tantùm extra culpam eſſe debemus, ſed etiam, ſi fieri poteſt, extra culpæ ſuſpicionem aut proximitatem. Non ſatis eſt viro Chriſtiano ad leges humanas juſtum eſſe. Quicquid poſtulat humanitas, quicquid benevolentia aut charitas mutua, nobis præcipitur religiosè obſervandum. Et in charitatis officiis, tàm Judæorum quàm Gentium inſtitutis omnibus prælucet Lex Chriſti. Non amicis tantùm, ſed inimicis etiam benefaciendum: ut Patrem noſtrum cœleſtem imitemur. Pauperibus, ægrotis, aut infirmis quovis modo, pro viribus ſuccurrendum, ope & conſilio. Legiſlator noſter Chriſtus, miſeriam humanam ut omnium optimè intellexit, ita omnium ei maximè conſuluit. Philoſophi in altis cogitationibus occupati, vulgus hominum ferè præterierunt, aut permiſere regendum ſuæ gentis legibus. Sapientibus & veritatis ſtudioſis ſua accommodârunt præ-

1 Theſſ. v. 22.

ſcripta

scripta : Gregem popularem, prophanum, & tantùm non contemptui habuere. Sed alia mens, aliud propositum Servatori nostro clementissimo : qui totam gentem humanam, quantam quantam, amore complexus est, atque suâ lege & consiliis adjuvare voluit. Propterea infirmitates humanas & statum luctuosum intuitus, rerum indigentiam, morbos, calamitates, & quicquid incommodi adhæret mortali vitæ : ut his malis quæ penitus tolli non poterant, allevamentum aliquod afferret, opera charitatis, misericordiæ, atque opis mutuæ in suâ cuique classe injunxit. Atque ea omnia in vitâ futurâ centuplicatò remuneranda promisit. Nec malis tantùm corporis subveniendum, sed animi multo magis : Occurrere aut mederi vitiis, erroribus, ignorantiæ, morbis gravissimis : & vaganti populo viam salutis ostendere, beneficium cumulatius est quàm febres, frigus aut famem depellere. Quapropter præcepta dedit Christus de moribus instituendis aperta, manifesta, cuique obvia & expositа. Ut omnibus constarent sua officia, ut omnibus ad cœlum nota esset via.

Et quò regulam æqui & boni facilem & expeditam, & veluti in pectore judicem domesticum, quisque haberet : *Quod tibi non vis fieri*, inquit Christus, *id alteri ne feceris.* Nec Lex est æquior ul-

la. Favemus plerumque partibus noſtris: ut æquum fiat judicium; mutetur perſona, & loco Rei, aut indigentis ope, teipſum conſtituas; & quicquid tibi eodem modo peccanti aut indigenti, indulgendum petiturus eſſes, id totum alteri concedas. Inter mortales, peccatores & indigos, hic eſt modus æquiſſimus: ut habitâ ratione affectuum & infirmitatum humanarum, non ad jus ſummum alter alterius res & actiones exigamus. Nec id tantùm nobis præcipitur, ut in dubiis partem ſequamur mitiorem, ſed etiam ut peccata manifeſta alii aliis remittamus: Deus bone, quoties & quouſque ex tuo præcepto aut conſilio!

Mat. xviii. 22.

IN eundem finem, ne ex amore ſui, aut ex impetu iræ peccetur, nobis prohibita eſt omnis vindicta privata, ad pacem & amicitiam conſervandam diſſimulandæ ſunt leves injuriæ, & pro viribus perferendæ graviores. Nemo temere in jus vocandus: ſed cùm neque ferri poſſunt injuriæ, neque lites componi, permiſſum eſt deferre cauſam ad magiſtratum, ut ſinè metu aut amore res ex æquo definiatur. Hæc inter privatos tenenda eſt moderatio & æquanimitas, ſed erga Principem aut Magiſtratum majori adhuc utendum eſt patientiâ. Dei ſunt miniſtri ob bonum publicum, & ob idem bonum tolerabilia omnia ſunt toleranda. Bellum Civile eſt immane monſtrum,

ſtrum, quod innocuos pariter ac nocentes unà devorat & abſorbet. Neque cum exteris gerendum eſt bellum magiſtratui Chriſtiano, niſi extremâ neceſſitate coacto. Denique, ut verbo dicam, in rationibus juſti ſuum cuique tribuimus, ſecundùm varios hominum ordines: Neque id parcè aut gravatè, ſed cumulatim & alacriter.

Ita Juſtitiæ & juris naturalis præſcripta retinet & tranſcendit Lex Chriſti. De Temperantiâ jam dicendum, quid quiſque ſibi debeat in ſui corporis regimine: Quid animæ divinæ conſervandæ: quid brutæ, quam participat, naturæ cohibendæ. Præcipitur imprimis, ut in voluptatibus corporeis utendis parci ſimus, modeſti & moderati: ut appetitus omnes ſenſúſque inferiores ratione regamus. Nullâ de causâ, ſive in ſacris, ſive in convivalibus, effrænatæ indulgendum licentiæ. Nulla apud nos Bacchanalia, aut Orgia quæcunque, impura aut furioſa. Ebrietas aut impudicitia virum honeſtum dedecet, multò magìs Chriſtianum. Gulæ & abdomini ſervire turpe eſt, cæteríſve cupiditatibus carnis. Caſtus cœlibatus apud nos laudatur, honeſtum habetur Conjugium: ſed unius cum unâ, ídque ſinè abdicatione, niſi crimen adulterii intervenerit. In cæteris omnibus vivendum eſt, ut decet ſobrios & frugi homines.

EA quæ nos docet Christiana *Philosophia*, ut ita dicam, cùm differit de *contemptu mundi*, & despicientiâ rerum humanarum præ divinis, temporalium præ æternis: Prætereà, cùm de tundendâ & subjugandâ hâc carne, quâ mens infestatur, nos sæpiùs commonet, in hôc corpore bruto, & ad voluptates crassas nimis propenso: Ea, inquam, nobis indicant voluntatem, indolem & propositum legis Christianæ: monéntque temperatos esse debere ipsius cultores, non tantùm in deliciis corporeis, sed etiam in honoribus ambiendis, divitiis appetendis, cæterísque quibuscunque quæ ad vitam hodiernam & animalem spectant. Et si quid secus videris in praxi nostrâ, non id Legi aut Legislatori vertendum vitio, sed falsi nominis Christianis: Qui se obstrinxere sacramento de renunciandis cupiditatibus mundanis, & soli Deo semet consecrandis, nec datæ fidei respondent.

EPICUREIS habenda est cura Corporis, Christianis Animæ. Præ quâ, ut nos docet Christus, sordet & vilescit totus hic mundus. Res caduca Mundus, cujus schema præterit, ut & hujusce mortalis corporis. Anima autem est immortalis, nescit mori: & indignè patitur perituri corporis aut perituri mundi se fieri mancipium. Prætereà, Peregrini sumus in hôc mundo, inquit doctrina Christiana:

Christiana: Quid quæritis hîc sedes quietas, quid honores, aut divitias, crastino die abitura omnia. Regnum cœli primò quærite, Civitatem permanentem, thesauros perennes, quos neque fures eripere possunt, nec tineæ erodere. His omnibus admonemur, ut paucis contenti simus in hâc vitâ, aspirantes ad majora in futurâ: ubi patria, ubi spes nostra & hæreditas. 1 Pet. ii. 11.

De *Fortitudine* Christianâ siquid dicendum esset, multa suppetunt exempla & præcepta. Non autem fortitudinem illam bellicosam velim intelligas, quæ sanguine gaudet, & inani gloriâ animatur: malè audit apud Christianos ista ferocitas. Sed firmitatem illam animi & constantiam intelligo, quibus armati fortiter patimur mala in causâ bonâ, & fortunam adversam æquo animo. In virtute & veritate propugnandis elucet maximè fortitudo animi: Cùm, nec metu hominum potentum, aut bonorum, aut famæ, aut ipsius vitæ dispendio, absterremur ab incœptis præclaris, & humano generi profuturis. Hâc in re nobis præivit Christus suo exemplo, præivere Apostoli & Martyres alii. In his rebus sese exercet & spectatur magnanimitas Christiana: Non in ardenti prœlio, aut in scandendis muris & aggeribus hostium: tumultuante intus sanguine, & turgescentibus

centibus venis, ut neque timori locus esse possit, neque rationi. Vera magnanimitas est res tranquilla & severa, in recessu mentis posita: ratione sedatâ & meditatione alitur, non halitibus sanguinis aut fervore præcordium, ut furor Martius. Naturam non obruit vi & strepitu, sed querelas ipsius audit placidè, labantem sustinet, & victricem rationem sequitur. Nec singularis gloriæ aut nominis affectatione, mala perfert, aut à publicâ recedit viâ, sed ex amore Dei, justi, veri, & communis boni.

Dixi in hâc palæstrâ nos suo exemplo præiviſſe Christum; præivit certè, & glorioſiſſimus exiit. Non tantùm contractiunculas naturæ humanæ, sed dolores omnes & aculeos sentit, pertulit, vicit. Prænovit quæ passurus esset mala, nec refugit, non subitò & inopinatum corripuere, sed præmonitum & præscium: sponte subiit & deliberatè quæcunque passus est, nec se imminenti ictui subtraxit. Sed quæ, inquies, pertulit Christus, & quo fine? Convitia & opprobria populi, calumnias & tumultus intelligo. Nec tantùm populum malesanum, sed etiam præsides & primores Ecclesiæ Judaicæ sibi inimicos habuit. Non solùm contemptui & fastidio habuerunt tanquam hominem vilem & proletarium: sed, triginta argenteis vendi-

Mat. xxvi. 16.

um

um coram tribunali sistebant, falsóque accusabant, ut perturbatorem aut blasphemum: judicémque reluctantem in suas partes trahebant. Vinculis constrinxere, flagellárunt lictoribus, sannis & dicteriis illudebant. Purpurâ indutum, & sceptro arundineo, spinis coronárunt, per ludibrium & non sinè dolore: eíque prætulere prædonem & raptorem. Denique in os spuebant, colaphis cædebant, & omne genûs injuriis. Sed quid tandem, quo exitu, quæso? Per fas nefásque damnatum, ad mortem pertraxêre. Innocuum, inquam, per fas nefásque damnatum. Audi id ex ore Judicis, *Videns autem Pilatus se nihil proficere, sed majorem tumultum fieri, acceptâ aquâ abluit manus coram turbâ: dicens, INNOXIUS EGO SUM A SANGUINE HUJUS JUSTI: Vos videritis. Et respondens universus populus dixit, Sanguis ejus super nos & super filios nostros.* Dira hæc quidem, sed quærendum supereſt, quo genere mortis plectebant? spero levîs & subitaneæ, aut saltem minùs infamis. Quinimo nec cruciatibus nec ignominiæ pepercêre Judæi, *Cruci affixus est Jesus Nazarenus*, inter duos Latrones, in campo Golgothæ, subsannante & irridente populo. En funestam tragœdiam! Sed quem in finem, quo proposito, tot Mat. xxvii. 24. 25.

&

& tam acerba pertulit Chriſtus? Dico, in ſalutem humani generis, ad confirmandam veritatem religionis ab ipſo propoſitæ, & ad gloriam cœleſtem adipiſcendam.

HACTENUS de exemplo Chriſti: Quod ſæpiùs inſpicere juvabit, quod ſequamur & imitemur, oportet, pro viribus. In opprobriis vulgi & calumniis malevolorum perferendis ſimus animoſi: quum authoritas acceſſerit & obſtiterit, miti ſed infracto animo, in causâ veri, juſti & honeſti perſiſtendum; In quo & quali mundo vivimus, præmonuere ſæpius Chriſtus & Apoſtoli, (*Joh.* xiv. 17. & xv. 18. 19. & xvi. 33. & xvii. 14. & xviii. 36. 1 *Cor.* ii. 12. *Heb.* xi. 30. *Jam.* iv. 4. 1 *Joh.* ii. 15, 19.) atque ſuis exemplis comprobârunt. Non itaque turbemur aut percellamur tanquam re novâ & inopinâ, ſi nos mundus oderit aut malè tractaverit. Quicquid Deo ſpectatore & conſcientiâ teſte dignum ſit, id age, fremente licèt mundo hodierno. Hoc decet virum Chriſtianum, fortem & magnanimum: qui pœnam fugit alterius vitæ, præmium expectat ſempiternum.

Mat. x. 33. Mar. viii. 38. Luc. ix. 26. 2 Tim. ii. 12.

1 Pet. iv. 12, 13, 14, &c.

Mat. x. 32, 33,

NEC huic fortitudini aut magnanimitati ullo modo repugnat HUMILITAS, inter virtutes Chriſtianas laudatiſſima. Humilitas enim ſita eſt potiſſimùm

mùm in comparatione tenuitatis nostræ cum magnitudine & perfectione Dei; & quò magis infinitam illam disparitatem persentiscimus, eò nos minoris esse ducendos, pulviculos, vermiculos, res nihili existimabimus: Neque indignanter ferendam esse sortem nostram, quocunque nos vertat Providentia, quocunque loco hodie consistamus, summo, medio, infimo: dum mundi Rector immenso torquet volumine universam rerum machinam. Præterea, infinitæ huic sapientiæ, justitiæ, & bonitati confisi, nihil dubitamus, tandem bonis bene cessura omnia, & secus facientibus malè. Atque illâ spe & fide erecti, parvi facimus quicquid nobis acciderit in hâc vitâ caducâ & momentaneâ. Denique, Immortalis est Anima humana, sepulto corpore vivimus, atque vitam nobis æternam & æternè beatam promisit Christus, morigeris & obsequentibus ipsius præceptis. Quid itaque moramur unius momenti incommoda? Dolores fugitivos, aut perpessiones quascunque cum pondere futuræ gloriæ minimè comparandas? Macte animo, Christiane: Ducem sequere, & futurum præmium semper intuere. Erga Deum humilis, submissus, supplex: erga malum mundum intrepidus, cùm de causâ Dei agitur, virtutis & veritatis.

Rom. viii. 18, 38, &c. 2 Cor. iv. 17, 18. Heb. xii. 2.

Est

EST etiam erga homines exercenda Humilitas, quatenus opponitur illa virtus ſuperbiæ, & faſtoſo deſpectui aliorum. Sunt enim ea vitia maximè odio habenda. Oritur autem ſuperbia à falsâ ſui exiſtimatione & ſuorum bonorum. Cùm natalibus, divitiis, honoribus, ingenio, pulchritudine, cæteríſve bonis externis aut caducis inflati, alios in inferiori loco poſitos contemnimus, aut æquo minoris æſtimamus. Debetur utique his Magnis in hôc mundo ſuus honos, ad conſervandum ſæculi regimen & ordinem: ſed vera dignitas aliunde metienda eſt, à bonis internis, atque animi dotibus non perituris: Et qui hæc colunt maximè neque tumidi ſunt aut inſolentes in pares aut impares; officia ſua & partes implent. Neque tenemur abjecto eſſe animo, aut iniquum de nobiſmetipſis judicium ferre, ſed modeſtum & moderatum. Parcamus cenſuris, ſuſpicionibus aut accuſatiunculis, publicis aut privatis: & propriarum infirmitatum conſcii, propenſiores ſimus in illam partem, quæ alterius favet meritis. Hæc de Humilitate.

HACTENUS mores externos, dicta & facta præcipuè reſpeximus. Sed affectus & cogitationes Deus inſpicit: Fontes boni & mali, ac futuræ fœlicitatis aut miſeriæ. Sinceritatem in omnibus poſ-

Mat. xv. 19.

tulamus, præcordia & penetralia animi ingredimur. Lex Judaica præmiis tantùm temporalibus suffulta, exteriori morum innocentiâ contenta fuit. Litera, inquam, legis Mosaicæ; absit enim ut putemus nullos fuisse inter Judæos ex animo & cordicitùs probos piósque viros, sed ab altiori doctrinâ edoctos. Meri enim Judæi præceptis ritibúsque suæ legis expletis, se justos putabant coram Deo; ut Epistolæ *Paulinæ* satis testantur. Sed de Lege Christianâ id dici non potest: quæ parvi facit opera alioquin bona, sinè cordis affectu, & calore vitali pietatis & charitatis. Nec dona quævis aut χαείσματα, extraordinaria licèt, aut virtutes mirificas, ullius ponderis, nedum cœlo digna putat Christus. Ea etiam Apostolus habet instar æris sonori, sinè vi, sinè effectu. Denique, Christianum nomen aut titulum, cultum externum, ritus sacros, pietatis formam sinè internâ sanctitate, parvi facimus, si non fastidimus. His nimiùm confisi sunt tam Judæi quàm Gentes: qui initiationibus suis & cæremoniis sacris peractis, rem totam religionis expeditam crediderunt. Hísce non penitus acquiescimus, sed utimur, ad uniendam voluntatem Deo, & inflammandum pectus amore rerum divinarum. Neque enim sicca & arida est Religio Christiana, in intellectu tantùm, aut

Mat. v. 20. 1 Cor. xiii. 3.

Mat. vii. 21, 22, 23. 1 Cor. xiii. 12.

2 Tim. iii. 5.

aut actibus exterioribus sita, sed est vivida, &, ut ita dicam, affectuosa. Hæret in medullis & in intimo Spiritu, pervadítque & imbuit omnes animi facultates, & in partes Dei, pietatis & virtutis convertit.

PARI modo cùm de vitiis cohibendis agitur, non tantùm pravos & incompositos mores prohibet, sed etiam motus animi & cupiditates impuras aut nefarias, pro peccatis habet disciplina nostra. Mat. v. 8. & ver. 21, 28, &c. *Beati sunt puri corde*, inquit Christus, *ipsi Deum videbunt*, pari ratione impuri corde, quicquid foras apparuerit, non videbunt Deum. In hâc autem visione summa consistit fælicitas. Nempe semina sortis nostræ futuræ jacet funditùs in ipsâ Animâ: Et depositò hôc corpore, cùm nuda manet, vivítque Deo soli & sibiipsi, ab hísce duobus haurienda est sua fælicitas. Deus autem se communicat unicuique, suósque influxus salutiferos, plùs aut minùs, pro qualitate subjecti recipientis: & quò magìs se sentit Anima Deiformem & rerum intellectualium compotem, eò magìs gaudet, fruitúrque suo statu & suo Deo. Denique in Resurrectione, puritas corporis sequetur puritatem sui incolæ, ipsius gloriam imitabitur, ipsius radiis splendescet. Denique, ut verbo dicam, habitus, dispositiones & affectus animi sunt radices boni

ni & mali in hâc vitâ, & in futurâ beatitudinis aut miseriæ. His propterea applicantur quàm maximè præcepta Christiana, ad purgandum & renovandum spiritum interiorem: ut sublatâ materiâ morbi mens fiat sana, totúsque homo. Quicquid igitur exteriùs agamus, sive erga Deum, sive erga homines: in sacris aut in vitâ communi, parùm valet, parùm proficit, nisi ab interno principio proveniat & nutriatur. Infucatè & sincerè peragenda omnia, Numine conscio, quod corda & cogitationes scrutatur.

Hæc diximus de naturâ Legis Christianæ, & præceptis, ut ita dicam, cardinalibus. Plura sunt, in diversis ordinibus, quæ, ne nimii simus in hôc capite, summatim sunt dicenda. In Republicâ Christianâ, ut in aliis quibuscunque, varii sunt gradus & officia: his singulis prospicit Religio Christiana secundùm æqui rectíque rationes, ad pacem, ad pietatem, bonúmque publicum promovenda. In suo quisque loco & classe ita se gerat, ut qui rerum omnium Rectori se rationes redditurum esse credit. Magistratûs, tam Civilis quàm Ecclesiastici erga populum sibi commissum, populíque erga utrumque, ita constituuntur mutua officia. Liberorum erga parentes, & parentum viciſſim erga liberos. Mariti & uxoris, Domini & servi, & in cæteris, siqui sunt, or-

dinibus. In his omnibus, non tantùm jus commune ſervat Lex Chriſtiana, ſed hoc temperat manſuetudine: ac benevolentiâ & amore erga genus humanum univerſim adjuvat & adauget.

HACTENUS de inſtitutis morúmque regulis in Lege Chriſtianâ. En pulchram ideam, inquies, Legis quidem optimæ: ſed quâ ſanctione ſtabilitur hæc Lex optima, ut vim ſuam & effectum habeat? Reſpondeo: Si de Legiſlatoris authoritate quæris, de eâ dictum eſt affatim in ſuperioribus. Si de pœnis & præmiis, nec majora nec certiora conſtitui poſſunt quàm quæ denunciat Lex Chriſtiana, vitam ſcilicet æternam ex hâc parte, & ex alterâ pœnas infernales, quibus nihil gravius, nihil intolerabilius.

ATQUE has legis ſuæ conditiones & ſanctiones validiſſimas ſæpè repetit Chriſtus, ſæpe ſæpius Apoſtoli: Judæis, Gentibus, omnibus ſinè diſcrimine comprehenſis, ad quos Legis promulgatio pervenerit. Nempe die judicii ſolennis conſtituto & condicto, præſentibus Angelis & totâ gente humanâ, ad hanc normam cujuſque opera exigentur, & in præmiis pœníſque diſtribuendis idem erit Judex qui fuerat Legiſlator, (*Mat.* xiii. 40, 41, &c. & xvi. 27. & xxv. 31, &c. *Mar.* viii. 38. *Joh.* v. 28, 29.) Deinceps Apoſtoli hoc ſupremum Judicium altâ vo-

cc

ce prædicârunt, in omni loco, tempore & populo: unicuique subeundum secundùm sua opera, per hanc Legem examinanda. (*Acts* xvii. 31. *Rom.* ii. 5, 6, &c. & xiv. 10, 11, 12. 1 *Cor.* iii. 13, 14. & 2 *Cor.* v. 10. *Gal.* vi. 7, 8. 2 *Thes.* i. 6, 7, 8, 9. 2 *Tim.* iv. 1, 8. *Heb.* ix. 27, 28. & x. 27, 31. 1 *Pet.* i. 17. & 2 *Eph.* ii. 4, 9. & iii. 7, &c. *Jud.* xiv. 15. *Rev.* vi. 14, 15, &c. & xx. 11, 12, 15. *cum aliis non paucis.*)

DENIQUE, quod sæpiùs repetendum, his promissis adimplendis, & infligendis pœnis parem esse Legislatorem nostrum, ex ipsius anteactis abundè constat. Quæ minatus est Hierosolymis & Genti Judaicæ, plenè & severè completa vidimus. Atque hoc excidium, has clades typos esse voluit & mœsta pignora iræ suæ in improbos & immorigeros Evangelio in excidio mundi exercendæ. Dein quod spectat ad promissa vitæ æternæ, multis indiciis se demonstravit Christus vitæ & mortis Dominum. Tàm suscitando mortuos, quàm cùm ipse surrexit victor vivúsque, & gloriâ circumdatus in cœlum ascendit. In idem cœlum quò abiit præcursor, eandémque secum habitationem se posse perinde nos adducere, sui simili aut cognato vestire corpore, & vitâ donare æternâ, ita non verbis tantùm sed exemplo suo docuit. Tandem effu-

ſo Spiritu Sancto in Apoſtolos & primos Chriſtianos, miraculis illis doniſque ſtupendis ſe præſtare potuiſſe quæcunque promiſerat, & reipsâ præſtiturum oſtendit: dato hôc ſpecimine ſuæ poteſtatis & veracitatis, & ſolutâ parte pretii veluti in ſtipulationis arrham & confirmationem.

His probè ſtabilitis & expenſis, nihil deeſſe video, nihil obſtare, quò minùs legem Chriſtianam, ſive materiam ipſius ſpectes, ſive authoritatem ſanctionémque, ſuis partibus abſolutam, ſequamur & amplectamur: toto corde, ſpe inconcuſſâ, & obedientiâ pro viribus univerſali: Cooperante Spiritu divino & conatus noſtros adjuvante.

CAP. VII.

De fide & dogmatis Chriſtianorum.

HACTENUS egimus de Præceptis Legis Chriſtianæ, ubi clara ſunt omnia, ſinè umbrâ aut nube, inſtar lucis meridianæ. Sequuntur Dogmata; in quibus tractandis ſiquid occurrat obſcuri, ardui aut ſalebroſi, eò lentiùs incedendum erit, & pedetentim, fixis firmiter veſtigiis, ne labamur. Quùm primò

mò promulgari cœpit Evangelium inter Judæos, prædicante Christo ipso, vel Apostolis ipsius, *Jesum Nazarenum esse Messiam* erat caput primum ac velut initiatio in Fidem Christianam. Hoc autem à Gentibus exigere, qui de Messiâ parùm aut nihil audiverant, haud æquum fuisset. His itaque Apostoli prædicârunt & præceperunt generatim, ut rejectis Idolis & Diis multifariis, Deum unum summum colerent: Jesumque Nazarenum, ut Prophetam ab ipso missum, amplecterentur: Ipsius legibus obsecuturi, fidémque habituri promissis. Hæc qui professi sunt ore & ex animo, baptizabantur & recepti sunt in cœtum Christianum, sive in Ecclesiam. Atque intrà hos terminos stetit aliquamdiu Fides Christiana: nec à Judæis exactâ suæ Legis abdicatione, nec à Gentibus fide plenâ & omnibus numeris absolutâ.

Progrediente autem Evangelio, auctóque Fidelium numero, pleniùs & apertiùs expoſuerunt Apostoli tàm Hebræis quàm Græcis doctrinæ Christianæ capita: ut tandem ex eorum prædicatione & ministerio *tota Dei voluntas, totúmque consilium* innotescerent. Omnia scilicet quæ ad vitam æternam parandam credi fierique debent. Sive id omne, quod à singulis præstari vult Deus ut ad salutem perveniatur, secundùm hanc novam Le- Act. xx. 20, 21, 27. Gal. i. 8.

gem & dispensationem Evangelii. Hæc autem initia & progressus doctrinæ Evangelicæ paulò fusiùs sunt explicanda.

IN historiâ Evangelicâ manifestum est, id primùm à Judæis postulâsse Christum, ut ipsum agnoscerent, *promissum esse Messiam.* Et cùm hoc agnovissent & declarassent, recepti sunt in sensum fidelium, habitique discipuli & proselyti Christi. Hæc erat fides *Petri* & fidei declaratio, cùm Jesum recognovit pro Messiâ & Dei Filio, *Mat.* xvi. 16. Hæc erat fides & professio *Marthæ*, Christo Lazarum resuscitaturo, *Joh.* xi. 27. Hæc fides *Nathanaelis* & Apostolorum, *Joh.* i. 45, 49. Atque hic erat scopus, propositum, & significatio miraculorum Christi, ut eum nempe testarentur esse Messiam: ut illius rei fidem facerent omnibus, & ex illâ fide vitam haberent æternam quique fideles. Ita nos docet ex-
Act. ii. 22. plicitè S. *Johannes*, c. xx. 31. Denique, Christus ipse ab hôc capite pendere dixit vitam æternam, ut *unum verum Deum cognoscant, homines, & quem misit Jesum Messiam, Joh.* xvii. 3. Quibus verbis tàm Gentes quàm Judæos respexisse videtur. Gentes, ut unum verum Deum agnoscerent, abjecto Polytheismo: Judæos, ut Jesum Nazarenum pro vero Messiâ reciperent, omni spe Israëlis omnibúsque prophetiis expletis quæ

ad

ad Messiam eousque spectabant. Atque hoc fundamentum esse Legis Christianæ, in primâ suâ Epistolâ ad Corinthios, posteà testatus est & annunciavit *Paulus*, *Fundamentum aliud nemo potest statuere præter id quod positum est, quod est Jesus Messias.* 1 Cor. iii. 11.

His præmissis notandum, non patuisse, quantum constat, Divinitatem Christi, ne quidem Apostolis, ante suam resurrectionem, (*Mar.* xvi. 11, 13, 14. *Luc.* xxiv. 21.) aut Christo jam resuscitato & in cœlum evecto, ante effusionem Spiritûs sancti: Qui de eo testimonium adhibiturus erat, & plura dicturus quàm de seipso dixerat Christus, *Joh.* xiv. 26. & xv. 26. Quinimò ea dicturus erat, quorum, præ suâ imbecillitate, tempore Christi non erant capaces Apostoli, *Joh.* xvi. 12, 13. Non memini Christum apertè dixisse in Evangelio, se esse Deum; sed eo nomine usus est *Thomas* Apostolus audiente Christo, nec reprehensus, *Joh.* xx. 28. Atque eo modo intellexisse videntur Judæi verba Christi, *Joh.* v. 18. & x. 30. & *seq.* Atque ipse Christus novam formam Baptismi instituit. *In nomine Patris, Filii, & Spiritûs Sancti*, *Mat.* xxviii. 19. Jussitque ut *omnes honorent Filium, prout honorant Patrem*, *Joh.* v. 23. " Dixitque *ipsius esse omnia* " *quæ habet Pater*, c. xvi. 15. " Utique Luc. xxii. 70, 72.

parum modestè (sit verbo venia) de seipso locutus est Christus, aut alios ità loquentes audivit, si nihil intereà præter merum Hominem se esse noverit: Aliorúmque errorem permiserit incorrectum. Præterea cùm effecit miracula Christus, non locutus est ut Apostoli, nomine alterius: sed Imperatoriè & instar Dei. Dixit olim Deus, *Fiat Lux*, & facta est: Dixit Christus, *Volo, Purgator*, & purgatus est Leprosus, *Mat.* viii. 3. Dixit Paralytico, *Surge, attolle tuum lectum, & abi domum:* abiitque sanus, *Mat.* ix. 6. Dixit mari, (sæviente tempestate) *Sile, obmutesce.* Et quievit ventus & facta est tranquillitas magna. *Non vox hominem sonat*, est Deus ipse. Id quod clariùs opinor innotescceret ex ipsis Christi verbis, modò nobis tacitum non fuisset illud Colloquium, quod, terras jam relicturus, habuit cum Apostolis Christus post suam Resurrectionem: cùm à *Mose* exorsus, fertur expositisse *quæcunque Prophetæ de eo dixerant*, *Luc.* xxiv. 27. Utcunque hanc expositionem, aliáque omnia à Christo adumbrata aut expressa circa Messiam, ut in mentem revocaret Apostolis, novâ luce, in mandatis habuit Spiritus Sanctus, Christi Advocatus. Nova etiam superaddere, quæcunque visa fuerint necessaria ad explendam & consummandam doctrinam Christianam.

Mat. iv. 39.

tianam. Propterea quæ sequuntur in Apostolorum scriptis, Quæ prædicabant Gentibus & Judæis, Quam fidem in conversis aut convertendis postulabant, porrò dispiciendum.

IN Actis Apostolorum habemus historiam nascentis Ecclesiæ, prima ipsius lineamenta, & veluti stamina fidei Christianæ. Hæc declarantes Apostoli, communi & præfato articulo de *Jesu Messiâ*, adjunxêre alterum de ipsius Resurrectione, & remissione peccatorum credentibus & pœnitentibus. Tertium denique de futuro Judicio, per eundem Christum instituendo. Nec plura mihi occurrunt in Actis Apostolorum. Sed facile est percurrere Apostolorum conciones aut orationes ad Judæos Gentesve habitas, cùm ad fidem Christianam convertendi essent. Prima est S. *Petri*, capite secundo, ubi (præter Prophetias, signa & miracula. Ver. 22.) Resurrectionem & Ascensionem Christi, Sanctique Spiritûs effusionem, ad attestandam veritatem religionis Christianæ adducit, Ver. 32, 33, 36. Hisque perculsus & compunctus populus dixerunt ad Petrum & reliquos, *Quid faciemus viri fratres?* nempe ver. 37. ad Deum nobis reconciliandum, & ad adipiscendam salutem. Quibus respondens dixit Petrus, *Resipiscite, & baptizetur unusquisque vestrûm in nomine* ver. 38.

Jesu

Jesu Messiæ, in remissionem peccatorum: & accipietis donum Spiritûs Sancti.

Cap. iii. Dein secundò *Petrus* perorabat ad populum, in porticu Solomonis, cùm sanâsset claudum ab utero matris suæ:

ver. 6. Eúmque sanàsset his verbis, *In nomine Jesu Nazaræi surge & ambula.* Hunc hominem notum cùm in Templo perambulantem & salientem conspexissent populus, *Impleti sunt pavore & stupore super eo quod acciderat.* Eâque arreptâ occasione *Petrus* sic affatus est populum:

ver. 12, 13. *Viri Israëlitæ quid miramini de hâc re? aut quid intentos oculos in nos habetis, quasi propriâ potestate aut pietate effecerimus ut hic ambulet. Deus ille Abrahami, Isaaci, & Jacobi: Deus Patrum nostrorum glorificavit Filium suum Jesum, quem vos tradidistis & abnegâstis, &c.* Dein pergit, (Ver. 22.) *Moses etenim ad Patres dixit, Prophetam suscitabit vobis Dominus Deus vester ex fratribus vestris, sicut me: audietis eum in omnibus quæ locutus fuerit vobis; Futurum est autem ut quisquis non auscultârit Prophetam illum disperdatur è populo.* Christum Prophetam promissum ab omni ævo celebrat, nullâ adhuc factâ mentione ipsius Deitatis.

Cap. iv. 7. NEC hîc substitit commotio: Re enim perlatâ ad sacerdotes & primores populi, sic

sic illi interrogabant Apostolos, *Quâ potestate, aut quo nomine vos hoc feciſtis?* Respondit Petrus, *Notum sit vobis* ver. 10. *omnibus, & toti populo Israëlitico, per nomen Jesu Christi Nazaræi, quem vos crucifixistis, quem Deus suscitavit ex mortuis: per hoc*, inquam, *istum astare sanum in vestro conspectu. Nec est in alio quoquam salus, nec enim aliud nomen est sub cœlo, quod datum sit inter homines, per quod oporteat eos servari.* Hæc omnia spectant ad Jesum Messiam; pariter *Stephanus* protomartyr prædica- Cap. vii. bat Jesum esse Prophetam illum pro- 37. missum: Paulúsque recèns conversus eundem Jesum esse Filium Dei atque ip- ix. 20, 22. sum Messiam, in Synagogis Damasci palàm docuit.

Hæc hactenus de Judæis: indè ad Cap. xiii. Gentiles progressi sunt *Paulus* & *Barnabas:* Paulúsque Antiochiæ (in Pisidiâ) tam Gentibus quàm Judæis dispersis Evangelium enunciat: Jesum scilicet Ser- ver. 23, & vatorem resurrexisse à mortuis, creden- 33, 37, 38. téſque in ipsius nomen remissionem peccatorum habituros. Posteà, dissentientibus *Paulo* & *Barnabâ*, *Paulus* sibi in socium allegit Silam: Et cùm essent *Philippis* seditionis falsò accusati conji- Cap. xvi. ciuntur in carcerem. In intimum carcerem, detrusit eos Commentariensis, pedésque astrinxit numellâ. Mediâ autem

nocte, concussa sunt fundamenta carceris terræ motu, reseratis foribus, & laxatis vinculis Pauli & Silæ. His expergefactus & perculsus custos ergastuli, pro-
ver. 30,31. cidit ad eorum pedes, clamavitque, *Domini, quid me oportet facere, ut salver*? Dixerunt illi, *Crede in dominum Jesum Christum, & salvaberis Tu & domus tua.* Et in hanc fidem sunt baptizati.

Cap. xvii. 3. POSTHÆC Thessalonicæ, *Paulus* in Synagogis prædicavit itidem Jesum esse Messiam: Eumque & pati & à mortuis resurgere oportuisse. Athenis pariter à
ver. 17,18. Philosophis dictus est *peregrinorum Deorum annunciator, quoniam Jesum & Resurrectionem ipsis annunciabat.* Quùm verò in medio consistens Areopago concionem habuit ad viros Athenienses, hîc quidem, ut antea *Lystris*, (*c.* xiv, xv.) sermones instituit præcipuè contra Idololatriam, ut unum summum Deum colerent, cœli & terræ Dominum, nervosè hortatus. Perorans verò, Deum
ver. 31. ait *statuisse diem quo justè judicaturus est terrarum orbem, per illum virum quem definivit: fide ejus rei palàm factâ omnibus, illo ex mortuis suscitato.* Jesum, ut vides, subintelligit.

Cap. xviii. 5. AB Athenis ad Corinthum profectus est Paulus, ubi etiam in Synagogis Jesum esse Christum, vel Messiam, fervidè

dè asseruit. Obnitentibus autem & blasphemantibus Judæis, eorum ille indignatus obstinationem, excusso pulvere è pedibus & vestimentis (ut antea Antiochiæ, *c.* xiii. 31.) dixit, *Sanguis vester* ver. 6. *esto super caput vestrum, mundus ego, ab hôc tempore ad Gentes proficiscar.* Sui in hâc fide propagandâ studii & diligentiæ, presbyteros Ephesi ad Miletum Cap. xx. accersitos, testes appellat Apostolus: se 17, 21. nempe annunciâsse *Judæis simul & Gen-* Cap. xxiv. *tibus conversionem ad Deum & fidem* 24. *quæ est in Dominum nostrum Jesum Messiam.* Dein eandem fidem in Christum, & judicium futurum professus coram *Felice*, missus est ad Regem Agrippam: Quo præsente & præsidente, cùm suæ vitæ & authoritatis rationes exposuisset, subjungit, *Auxilium à Deo nac-* Cap. xxvi. *tus perstiti in hunc usque diem, testifi-* 22, 23. *cans ista tàm parvis quàm magnis nec quicquam dicens extra ea quæ Prophetæ ac Moses futura prædixerunt. Nempe Christum fuisse passurum, ac primum ex resurrectione mortuorum lucem annunciaturum huic populo ac gentibus.*

DENIQUE Romæ, ubi postea supre- Act. xxviii. mum diem obiit, in solenni conventu 23, 30, 31. Judæorum exposuit Mosem & Prophetas in testimonium Jesu, & per biennium ibidem docuit ea quæ spectant *ad Regnum Dei & ad Dominum Jesum Messiam:*

ſiam: ſuóque hæc tandem obſignavit ſanguine.

HACTENUS capita fidei Chriſtianæ quæ occurrunt in Actis Apoſtolorum, breviter notavimus. Sunt quidem illa primaria, & quæ pertingunt à principio ad finem œconomiæ Chriſtianæ. Vides, præter unum ſummum Deum, prædicâſſe Apoſtolos imprimis *Jeſum Nazaræum eſſe Meſſiam*, Spiritumque Sanctum à Deo miſſum. Eundem Jeſum reſurrexiſſe à mortuis & in cœlum aſcendiſſe, repetitis teſtimoniis confirmabant: Denique remiſſionem peccatorum, Reſurrectionem noſtram, judicium futurum, vitàmque æternam annunciabant, in eodem ſacro nomine conſtituenda, donanda, peragunda. Hæc capita ſi conferamus cum ſymbolo Apoſtolico, ſic dicto, omnes ipſius articulos, primævos & indubios, comprendere mihi videntur. Quod enim ibidem interſeritur de Deſcenſu Chriſti ad inferos, de Eccleſiâ Catholicâ & Communione Sanctorum, ſequioris eſt ævi & explicationis magis dubiæ: reliqua autem hîc comparent. Proindéque ad dicta uſque tempora, quibus finiuntur Acta Apoſtolorum, non conſtat (quæcunque fuerit antiquitas aut authoritas illius Symboli) ulla dogmata, aut fidei Chriſtianæ capita publicè & apertè Judæis aut Gentibus propoſita fuiſſe,

fuisse, præter illa præmemorata. Dico *apertè proposita* ab Apostolis: Adorabant autem intereà Jesum Christum quotidiano cultu, & in ipsius nomine baptizabant & miracula patrabant. Denique *Stephanus* moribundus, Jesum Christum invocans Animam suam in ipsius manus tradidit, *Act.* vii. 59.*

QUOD verò parciùs meminerint aut minus explicitè Deitatis Christi in primis suis ad populum concionibus Apostoli, id, si conjecturæ locus esse possit, consultum

---

* Quid Ecclesiæ Matrices & Apostolicæ docuere paucis enumerat Tertullianus *de Præscrip.* c. 36. *Unum Deum, &c.* Dein *de Veland. Virg.* c. 1. regulam fidei explicitiùs enarrat. *Regula quidem fidei una omninò est, sola immobilis & irreformabilis, credendi scilicet in unum Deum Omnipotentem, mundi Conditorem, & Filium ejus Jesum Christum, natum ex Virgine Mariâ, crucifixum sub Pontio Pilato, tertio die resuscitatum à mortuis, receptum in cœlis, sedentem nunc ad dextram Patris, venturum judicare vivos & mortuos, per carnis etiam resurrectionem. Hâc lege fidei manente, cætera jam disciplinæ & conversationis admittunt novitatem correctionis, operante scilicet & proficiente usque ad finem gratiâ Dei.* Eosdem fidei articulos ante Tertullianum notârat Irenæus, *l.* 1. *c.* 2. *Ecclesia enim per universum orbem usque ad fines terræ seminata, & ab Apostolis & Discipulis eorum accepit eam fidem, quæ est in unum Deum Patrem Omnipotentem, &c.* Utî hìc non cernimus articulos illos symboli dubios, ita videmus paucis fuisse contentos & fide simplici primos Christianos: donec ad occurrendum hæresibus subortis aut suborituris adhibitæ fuerint, veluti remedia, explicationes novæ & pleniores. Tandem verò invalescente superstitione & tyrannide Pontificiâ, novi articuli fidei, qui non reperiuntur in scriptis sacris aut primorum Patrum, procusi sunt, mulctisque & pœnis diris sanciti. " Vide S. Hilar. lib. de Synodis, & Dris. Taylor. Dissuas. " par. 2. p. 4. in fol. 441. "

ſultum factúmque exiſtimarem, nequa ſpecies aut ſuſpicio Polytheiſmi Judæos offenderet. Probabile eſt vulgus Judæorum haud credidiſſe Meſſiam fore Deum: ideóque cùm ſe eſſe Deum, Chriſtum affirmâſſe crediderint, lapidibus obruendum cenſebant tanquam blaſphemum, *Joh.* x. 30, 31, 33. Prætereà idem præjudicium, illámque inſuper reticentiam veriſimile eſt occaſionem dediſſe Ebionitis, Nazarenis, aliíſque ſectariis primævis Judaizantibus, negandi Deitatem Chriſti, licèt eum agnoverint pro Meſſiâ. Hæc de Judæis: ad Gentiles quod ſpectat, qui convertendi erant à Polytheiſmo, haud opportunum fuiſſet, myſterium de Deo Trino, aut de tribus Perſonis quarum unaquæque eſt Deus, iis proponere primo ingreſſu, ne in novum genus Polytheiſmi incidiſſe ſibi viderentur. Expectandum erat donec tempus illud advenerit, cùm, præparatis firmatíſque animis, omnia dicenda eſſent omnibus, palàm & exertè. Id quod poſteà factum legimus in Epiſtolis Apoſtolicis & in Evangelio S. *Johannis.** Sed hæc obiter, pergamus in propoſito.

Confer Joh. v. 18. & viii. 58, 59.

3 TER-

* Chryſoſt. in Pſal. cix. Εἰ δὲ ὁ Μωϋσῆς λέγει, κύριος ὁ θεός σου κύριος εἷς ἐστιν, ἡ ὑμετέρα ἀσθένεια γέγονεν αἰτία τοῦτων· καὶ τί θαυμάζεις εἰ ἐπὶ τῶν δογμάτων τοῦτο γέγονεν, ὅπου γε καὶ ἐπὶ τῶν πραγμάτων ἀπὸ τῶν τελειοτέρων ἐπὶ τὰ ἐλάττονα

TERMINANTUR illa Acta Apostolorum in adventu Pauli ad urbem Romam. Eóque eum advenisse creditur paulò ante annum sexagesimum à nato Christo. Nondùm promulgatum erat Evangelium S. *Johannis*, aut cætera ipsius scripta, nec ex Paulinis Epistolæ plurimæ. Manet itaque, ut siqua sint prætereà dogmata in scriptis illis, aut aliis quibuscunque Apostolicis exposita, diligentèr inquiramus. S. *Johannes* eo animo, magnâ ex parte, scripsisse videtur suum Evangelium ut Deitatem Christi testaretur. Ab ipso exordio præexistentiam τῦ Λόγυ, eúmque esse Deum, & ab eo creata esse omnia declarat. De personâ Christi loqui Evangelistam manifestum est, cùm eundem Λόγον fuisse incarnatum, nobísque conspicuum infrà memoret. Qui verò hæc detorquent ad Epocham Evangelii & creationem metaphoricam & moralem, subterfugium quærunt quod nullarum est virium aut verisimilitudinis apud viros liberalis ingenii. (Quum nullius sit aculei, nullius saporis, & quasi

Joh. i. 1, 2. 3.

ver. 14. Apoc. xix. 13.

K identica

ἐλάττονα τὸν λόγον ἦγεν ὁ Θεὸς, τῇ ἀσθενείᾳ τῇ ἡμετέρᾳ συγκαλαβαίνων; *Si autem Moses dixit, Dominus Deus tuus Dominus unus est, imbecillitas vestra fuit in causâ. Et quid mirum si hoc in dogmatibus factum est, quando etiam in rebus à perfectioribus ad minùs perfecta deduxit Deus orationem, se demittens ad nostram imbecillitatem?* "Vid. etiam "Eusebium de Eccles. Theol. l. 2. c. 20. p. 134."

identica propositio, *Christum extitisse in principio religionis Christianæ.*) Præcipuè cùm his cohæreant & concinant quæ dicta sunt de Christo ab eodem Apostolo in suis Epistolis, 1 *Joh.* i. 1, 2, 3. & v. 7. & 20. Et cùm eundem ut Deum, ut α & ω, (confer *Isa.* xli. 4. & xliv. 6. & xlviii. 12.) invocandum & adorandum in suâ Apocalypsi sæpiùs exhibeat, *cap.* i. 8. cum *cap.* xxi. 3, 6, 7. *cap.* iv. & v, &c. Quod ab aliis Scripturæ locis confirmatur.

IN Paulinis Epistolis non pauca occurrunt, nec unius ordinis argumenta & indices, quibus Christi Deitas nobis innotescere possit. Dictum est à S. *Johanne* omnia esse facta aut creata ἀπὸ τοῦ Λόγου, Eundémque postea incarnatum. Creationem rerum omnium, non minùs quàm *Johannes*, Christo attribuit Paulus in suis Epistolis: ait autem ad Hebræos (*cap.* iii. 4.) *Qui fecit omnia est Deus:* unde sequitur necessariò eundem Christum à S. *Paulo* habitum pro Deo. Dixi hanc Creationem universalem adscriptam esse Christo, & solennibus verbis consecratam ab eodem Apostolo, *Heb.* i. 3, 10. & pleniſſimè ad Colossenses Epistolâ, *cap.* i. 16, 17. his dictis, *per Eum*, de Christo loquitur, *condita sunt omnia quæ in cœlis sunt, & quæ in terris: visibilia & invisibilia, sive throni, sive dominia,*

dominia, sive imperia, sive potestates: Omnia, inquam, *per eum & propter eum condita sunt. Estque ipse ante omnia, & omnia per eum consistunt.* Hìc mundum cœlestem & terrestrem, corporeum & intellectualem à Christo conditum asserit Apostolus: nec pleniori enumeratione res efferri poterat. Nullus hìc locus creationi metaphoricæ aut renovationi per Evangelium, cùm rerum ordines homine superiores, Angelósque omnes qualescunque, qui suâ usque perstitissent innocentiâ & obedientiâ, comprehendat hæc rerum series. Prætereà, Dei veri summíque character singularis habetur in sacris literis, tàm Prophetarum quàm Apostolorum, quòd cœlum terrámque condiderit, atque omnia quæ in iis sunt: eâque ratione à Diis fictitiis aut minoribus distinguitur. Nec hîc aliter exponi potest idem character nisi tortè & violenter; Quin & probabile est, multiplices rerum classes hîc percensèri, ut objectiunculis aut cavillationibus eorum hæreticorum occurreretur, qui alios mundi opifices sibi fingebant. Denique, Huic sermoni S. *Pauli* astipulatur *Johannes*, (ut se solent in hôc argumento alternatìm confirmare) eúmque corroborat, cùm explicitè titulum παντοκράτορος attribuit Christo, *Apoc.* i. 8. Illìc enim, ex æquâ verborum interpretatione, vox παντοκράτωρ

Isa. xlii. 5. & xliv. 24. Jer. x. 11, 12. Act. vii. 50. & xvii. 24.

ad Christum referenda est. Quoniam prima pars versiculi spectat ad Christum, ut ex aliis locis ejusdem libri manifestò constat, (infrà Ver. 11. & 18. *cap.* ii. 8. & xxii. 13.) proximè etiam præcedentia spectabant ad Christum. Denique ipsa vox Κύριος plerumque designat Christum in novo fœdere. * Et sub eodem titulo ei adscribitur potestas, & mortuos resuscitandi, *& subjiciendi ei omnia*, *Phil.* iii. 20. & 1 *Cor.* viii. 6. εἷς κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, δι' οὗ τὰ πάντα, *Unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia.*

SED præter potestatem Christi, quâ ipsius Divinitas eluceſcit, de personâ Christi ea prædicat idem Apostolus *Paulus*, quæ substantiis creatis non competunt.
Heb. i. 3. Dicitur enim Christus ἀπαύγασμα τῆς δόξης, καὶ χαρακτὴρ τῆς ὑποστάσεως τοῦ Θεοῦ, *Irradiatio Gloriæ, & character vel forma expressa substantiæ divinæ.* Neque natura humana, neque Angelica, quomodocunque exaltata,

---

* Eâ voce κύριος utuntur Septuaginta (quorum dictiones plerumque sequitur stylus novi fœderis) loco vocis Hebraïcæ *Jehova*; & quidem vox illa Jehovæ datur Messiæ semel atque iterum apud Prophetas, & de eodem exponitur ab Evangelistis, *Isa.* viii. 14. *Jer.* xxiii. 6. *Zach.* x. 14. *confer Isa.* xl. 3. *cum Mat.* iii 3. *& Malac.* i. 3. *cum Mat.* xi. 10. *& Luc.* i. 76. Præterea, qui invocandum & adorandum negant esse Christum, quàm plurimis, præter jam dicta, locis & exemplis sacræ Scripturæ refutantur, *Act.* vii. 50. & ix. 14, 21. *Rom.* x. 12, 13. 1 *Cor.* i. 2. *Phil.* ii. 9, 10, 11. *Heb.* i. 6.

exaltata, mihi ferre posse videtur hos titulos, verè divinos: nec acquisitos illos, aut extrinsecùs collatos, sed nativos & emanatione necessariâ congenitos, ut Lux à Sole. Dicitur etiam extitisse Christus in formâ Dei ante suam incarnationem aut exinanitionem, *Phil.* ii. 6. Ubi nonnullæ licèt occurrant dictiones & phrases interpretationis minùs certæ, id tamen indubiò significant, Christum extitisse, ídque in formâ divinâ, ante suum descensum in corpus mortale. Denique, idem Apostolus in secundo capite ad Colossenses, Ver. 9. ait *in Christo habitâsse omnem plenitudinem Deitatis CORPORALITER.* Non tantùm in umbris, figuris, aut repræsentationibus: Nec assumptitiè & transitoriè, sed *vitaliter*, ut Anima habitat in corpore.

NEC parvi denique faciendum est, quod à temporibus usque Apostolicis, quantum constat, hæc doctrina de Christi Deitate obtinuerit in Ecclesiâ Christianâ: habitáque fuerit semper pro errore aut hæresi sententia contraria. Non utique infallibilitatem Ecclesiæ attribuo, nec Conciliis generalibus, sed in disquirendis articulis fidei Christianæ juvat testes temporum consulere, quid receptum primitùs jugitérque, quid inauditum aut improbatum. Quod enim sub initiis religionis Christianæ obtinuit, ejusdémque

Patres & Antiſtites docuêre, tàm in Conciliis collectim, quàm ſeorſim in ſuis ſcriptis, (non adverſante ſacro canone) id apud æquos judices ſuum pondus in controverſiis dirimendis ſemper habiturum eſt.

SED ut ad fontes redeamus. Hæc cùm ita ſint, ſecundùm id luminis quo nos dignatus eſt Deus in œconomiâ Evangelii, *Jeſum Nazarenum eſſe Meſſiam, eundémque Deum*, credere & profiteri tenemur. Sin erramus in hâc fide, adeò non eſt error voluntarius, ut ſit inevitabilis. Sequimur enim, quoad poſſumus, duces nobis à Deo datos, S. *Johannem* & Apoſtolum *Paulum*. Deus nos juſſit de cœlo, ut Chriſtum audiremus: Chriſtus itidem, ut Apoſtolos, *Mat.* x. 40. & xxviii. 20. *Johannes* erat dilectus Chriſti diſcipulus, *Paulus* à Chriſto, jam in cœlum evecto vocationem ſuam, Apoſtolatum & authoritatem divinam accepit, eadémque repetitis miraculis confirmavit. His nos Authoribus ſacris aſſentimur & adhæreſcimus, eorum mentem ſecundùm vim nativam verborum uſúmque receptum interpretati. Neque alio ſtylo ſcripta, aut alio modo intelligenda eſſe hæc oracula ſacra, nos monuit Chriſtus aut authores præfati. Denique, quod ad Lumen naturæ pertinet notandum, in iis quæ ſolâ revelatione

Joh. xx. 21.

one nobis innoteſcunt, qualia ſunt illa de quibus hîc diſſeritur, doctoris authoritatem ſequamur oportet: Nec Rationem noſtram in materiâ infinitâ, qualis eſt Natura Divina, judicem eſſe idoneum, & per omnia competentem, æquum eſt æſtimemus. Precipuè cùm de arcanis illius naturæ, *modis diſtinctionis & unitatis*, quæſtiones inſtituuntur: quas reverà nec comprehendere, nec definire poſſumus viribus noſtris. In his igitur tractandis & examinandis, ſummâ nos uti decet modeſtiâ & moderatione: tàm propter imbecillitatem noſtram, quàm materiæ contemplandæ ſupereminentiam.

HÆC paucis diſſeruimus de Chriſti Deitate ſecundùm literas ſacras. Ipſius etiam incarnationem, ejuſdem Λόγου, Filii Dei unigeniti, declarant & enunciant apertiſſimè eædem Literæ. Id verbis explicitis dicitur à S. *Johanne* principio ſui Evangelii, *cap.* i. 14. Idémque ab eodem cæteriſque Apoſtolis iterùm iterúmque repetitur, 1 *Joh.* iv. 2, 3. & 2 *Epiſt.* Ver. 7. 1 *Tim.* iii. 16. *Heb.* ii. 9, &c. dein *Rom.* viii. 3. & ix. 5. *Gal.* iv. 4. *Col.* i. 21, 22. aliiſque in locis quamplurimis, infirmitates & affectus naturæ noſtræ ſuſcepiſſe Chriſtum, dictis factiſve patet. Nec quicquam obſtare videtur, ſi rationem ipſam conſulas, quò minùs uniri poſ-

sit natura divina animæ humanæ, eáque mediante, carni nostræ. Nihil, inquam, obstat ex parte rationis, quandoquidem eidem carni uniri posse substantiam immaterialem in nobismetipsis compertissimum habeamus. Qui verò hanc unionem sacram eousque protendunt, ut realem per omnia *Communicationem idiomatum*, ità enim loqui solent, inter naturam divinam & humanam assumptam indè eliciant, non tantùm doctrinam incarnationis in se simplicem, multifariis subtilitatibus & inutilibus onerant & involvunt, sed etiam de Deo & naturâ divinâ dictu gravia & periculosa efferunt. Neque quid sit unio substantiæ corporeæ & incorporeæ, aut in quo consistat, satis intelligunt aut satìs explicant. Sique verò sint in sacris scriptis dictiones circa hoc argumentum fortiores aut duriusculæ, non torquendæ sunt, sed emolliendæ sanâ interpretatione. Nota est interpretandi regula, quæ dicta sunt ἀνθρωποπαθῶς, intelligenda sunt θεοπρεπῶς: & quæ prolata sunt τροπικῶς exponenda sunt λογικῶς: ne committamus temerarii ut inter se pugnent rerum naturæ, aut alia aliis repugnent divini verbi oracula. Denique, multæ sunt in hôc capite Incarnationis Doctorum Scholasticorum argutiæ & digladiationes, quas libens prætereo, quùm minimè

minimè sint ad fidem Christianam necessariæ.

Hæc de Christi Deitate & τῆ λόγῳ Incarnatione secundùm oracula nostra. In iisdem cum Christo conjungitur Spiritus Sanctus, nobísque per modum Personæ singularis & divinæ repræsentatur, *Mat.* iii. 16, 17. & xxviii. 19. & *Joh.* xiv. 16. & xv. 26. 1 *Cor.* xii. 4, 5, 6. 2 *Cor.* xiii. 14. 1 *Pet.* i. 2. 1 *Joh.* v. 7. Prætereà ei personæ sic designatæ & distinctæ, attribuuntur perfectiones Deo propriæ. Spiritus Sanctus per suam omnipræsentiam habitat in omnibus fidelibus ubicunque sparsis, 1 *Cor.* iii. 16. & vi. 19. *Rom.* viii. 26. 1 *Pet.* iv. 14. Eodémque Spiritu regeneramur, sanctificamur, illuminamur, *Joh.* iii. 5. *Tit.* iii. 5, 6. *Joh.* xvi. 13. Scrutatur ille & intelligit omnia, tàm corda hominum quàm profunda Dei, *Act.* v. 3, 4. 1 *Cor.* ii. 10, 11. Denique Prophetas olim, perinde ac Apostolos, idem numen afflavit & inspiravit, 2 *Pet.* i. 21. *Heb.* 1. Celebratur denique cum Patre & Filio tàm in formulâ Baptismi à Christo præscripta, quàm in benedictionibus & doxologiis Apostolicis. Quùm itaque nobis exhibeatur Spiritus Sanctus in sacris literis sub habitu & charactere, non qualitatis aut virtutis, sed *Personæ* & rei subsistentis: Eíque, distinctè à Patre & Filio,

actiones

actiones perſonales attribuantur. Denique, iſtiuſmodi ſint illæ actiones, virtutes, & effecta, ut vim omnem creatam ſuperent & ſuperemineant. His inducti argumentis, *Spiritum Sanctum* ſub hâc ideâ nobis exhibitum, unà cum Patre & Filio, colendum & glorificandum cenſemus.

TANDEM ut hoc caput de primariis doctrinæ Chriſtianæ dogmatis expediamus, notare licet, Apoſtolos quibus commiſſæ erant claves regni cœlorum, atque novæ hujuſce Revelationis expoſitio, quædam documenta citiùs, quædam ſeriùs aperuiſſe: ídque magìs minúſque plenè & apertè pro ratione temporum, rerum & perſonarum. Quemadmodum Joh. xvi. 12. Chriſtus dixit Apoſtolis, *Adhuc multa habeo vobis dicenda, quæ nunc ferre non poteſtis.* Paritèr Judæis & Gentibus dicere potuiſſent Apoſtoli, non omnia ſimul & ſemel vobis enarramus: ſed prout eſtis Infantes aut adulti, lacte aut cibo Iſ. xxviii. 9. 1 Cor. iii. 2. ſolido nutriendi, ita plùs aut minùs pro uſu captúque cujuſque ſuppeditamus, tàm in inſtitutis quàm doctrinâ. Senſim abo- Heb. v. 12. lita eſt Lex Judaïca, ut & ſuperſtitio Gentilis, & ſenſim obtinuit Lex Chriſtiana; non confecta & conflata eſt unico ictu, aut ſuperſtite primo Legiſlatore, ut Lex *Moſis:* ſed ab initio ſimplicior & paucioribus contenta, inſtar naſcentis

floris sese paulatim evolvit. Quod statuerunt Apostoli in conventu Hierosolymitano de praxi Christianorum illius temporis, de eorundem fide aliquatenùs locum habuit: *Visum est*, inquiunt, *Spiritui Sancto & nobis, nullum aliud vobis imponere onus præter hæc necessaria.* Id, inquam, in nonnullis doctrinæ mysteriis locum habuit, utpote quæ dicenda essent opportuniùs progrediente tempore, quùm radices egissent altiùs prima semina, primaria capita Religionis divinæ. Tempora & mores hominum in consiliis semper oportet eos habere, qui magnas moliuntur mutationes in salutem generis humani. Tandem verò cùm obsignatum fuit ab Apostolis Evangelium, & Scripturæ Sacræ Canon, nihil ultrà addendum, nihil imminuendum in fide Christiana.

CAP. VIII.

De Dogmatis secundariis in Doctrinâ Christianâ, à variis variè expositis.

HACTENUS Fidei Christianæ dogmata, prima & originalia, paucis ante oculos posuimus. At si doctrinæ Christianæ ea sit simplicitas quæ nobis

bis hîc exhibetur, quorsùm, inquies, tot libri, tot volumina ad eandem doctrinam explicandam accumulantur? Præterea, Tot lites, & discordiæ, & sectæ multifariæ, quæ orbem Christianum dilacerant, & in partes oppositas, sibi invicem inimicissimas distrahunt: Undè hæc oriuntur dissidia circa doctrinam simplicem, & imprimis pacificam? Quæsivit olim
Jam. iv. 1. Apostolus à Christianis, *unde bella & lites inter vos?* Et respondet sibiipsi aliâ quæstione quæ tantundèm valet ac affirmatio, *nonne à cupiditatibus vestris?* Ecce originem mali: radicem unde pullulant tot amarulenti fœtus. Diversa quidem sunt hominum ingenia & conceptus, & exinde oriuntur nonnullæ dissensiones: sed leviora hæc sunt & innocua, nisi ardor accedat. Ab affectibus pravis, lucri, honorum, & potentiæ cupidine proveniunt & aluntur odia intestina & implacabiles iracundiæ. Obsurdescunt aures ad lenem rationis vocem, cùm hôc luto obthurantur, & rerum mundanarum obtunduntur strepitu. Præterea, fidem Christianam, in se simplicem & paucis contentam, dogmatis secundariis nimiùm onerant Theologi, ut dicuntur, *Polemici* aut bellicosi: & ex his maximè, dum quisque suas mordicus tenet & tuetur opiniones, quin & in censum

sum articulorum fidei inscribere satagit, turba controversiarum enascitur.

DOGMATA secundaria appello quæ in nullo antiquo symbolo aut summâ fidei reperiuntur: quæ tamen eousque tenemur amplecti quousque probari possunt à sacris literis aut rectâ ratione. Et in his quidem secundariis non tàm de rebus ipsis, quàm earum modis & explicatiunculis disceptari solet. Hujusmodi sunt multa quæ spectant ad peccatum originale, ad justificationem, satisfactionem, aliáque infrà memoranda: in quibus, ut nonnulla sunt indubia, ità alia (salvâ fide & amicitiâ) in utramque partem agitari possunt.

UT à capite ordiamur, atque eo, quo licet, ordine tractemus cætera, de Peccato Originali primò dicendum. Certum videtur, Animas humanas esse degeneres, idque ab origine mundi nostri: & eâdem ratione iræ divinæ obnoxias. Sed qui præter labem nobis inhærentem, sive in Animâ, sive in corpore, singulare illud peccatum primi Hominis suis posteris nondum natis ascribunt, tenentur illi exponere & rationes peccati, & rationes justitiæ divinæ modo aliquo intelligibili, qui doctrinam illam admirabilem sustineat. Peccatum enim quantum nobis concipere licet, est actio peccantis: nec alteris cujuslibet nihil contribuentis ad

illam actionem, multò minùs nondum nati. Omnis actio, ſive bona ſive mala, probat exiſtentiam Agentis: non exiſtentis enim nullæ ſunt actiones aut affectiones. Et quemadmodum rectè dicitur, *Cogito, dubito, ergo ſum:* ità non minùs rectè dicitur, *Pecco, Deum offendo, ergo ſum.* Eſt eadem utrobique conſequentia, nec minùs clara & invicta. Præterea ſi peccata diſtribuamus, omne peccatum poſitum eſt vel in cogitatione aliquâ, vel in dictis vel in factis: Qui verò nondum eſt, non cogitat benè aut malè: nec loquitur quovis modo, nec quicquam agit. Eſt igitur peccati, ut ita dicam, incapax & inſuſceptibilis. Denique, nulla eſt tranſgreſſio ſinè Lege: nec ulla Legis incognitæ obligatio: Infantes autem, vel nondum nati nullam habent Legis, ſive naturalis ſive poſitivæ, cognitionem, (idque per ignorantiam invincibilem) ergo in neutram peccare poſſunt. Eodem modo omne peccatum eſt voluntarium, ſed peccatum Adami nec voluêrunt committere, nec commiſſum approbavêrunt ipſius poſteri.

Rom. iv. 15. & x. 14.
1 Joh. iii. 4.

Hæc mihi videntur clara & perſpicua, & in ſuo genere demonſtrativa. At inquies forſan, ſint iſta quidem vera & ineluctabilia, modò intelligantur de peccato propriè & ſtrictè ſic dicto: ſed eſt inſuper aliud genus peccati, quod per

ſolam

ſolam imputationem oritur, dicíque poteſt peccatum *imputativum.* In hôc autem peccati genere poteſt quis eſſe aut haberi Reus, pœnáſque luere culpæ ab altero commiſſæ. Fieri hoc poſſe, ut inſons dicatur reus per iniquum Judicem, atque pœnas luat à potenti Domino, non nego. Fieri quidem id poteſt per abſolutam dominationem, quam ſolemus appellare Tyrannidem. Sed id fiat licet, nihil mutat in rationibus juſti & injuſti, nec proinde fieri poteſt omninò ab æquo judice Dominóque, qualis eſt Deus optimus maximus. A Deo, inquam, fieri non poteſt, ob ſuam perfectionem & ſanctitatem. Quandoquidem hoc tollit & obliterat ideam æquitatis divinæ, tollit diſcrimen juſti & injuſti, ipsámque formam & eſſentiam peccati. Ratio juſtitiæ punitivæ neceſſariò exigit, ut is, qui pœnas luit, reus ſit criminis illati: Reus, inquam, ut cauſa principalis aut acceſſoria, ut loqui ſolent: ut ope ſuâ qualicunque, conſilio aut conſenſu, aliquid attulerit ad actionem illam criminoſam: aut illius ſaltem, factæ aut faciendæ, conſcius fuerit. Qui verò nondum natus erat, nihil egit, nihil contulit quocunque ex his modis, neque primariò neque ſecundariò, neque proximè neque remotè, ad peccatum Adami ſive alterius cujuſcunque: Ac proinde

ſecundùm

ſecundùm leges æqui, juſtíque puniri non debet ob Adami crimen, cujus erat penitùs inſons & inſcius. Si exemplo rem velis exhibitam, Dico Petrum, qui natus eſt annis quater millibus poſt lapſum Adami, non fuiſſe reum ipſius culpæ. Quod ſic probo; Qui nec voluntate, nec intellectu, nec affectibus aut quovis animi motu, aut quâvis humanæ mentis facultate, contulit quicquam ad crimen Adami, non erat reus iſtius criminis: Petrus autem nec voluntate, nec affectu, nec quovis ex dictis modis, contulit, contribuit, aut aſſenſit iſti crimini: ergo iſtius criminis non erat reus. Enumera quot velis obligationum genera, aut reatûs cauſas, Petrus immunis erat omnium: non erat reus promittendi, ſtipulandi, ſatiſdandi aut accipiendi, conſpirandi, aut etiam conſciendi & celandi. Quo jure, quæſo, transferes culpam, aut imputabis illam Petro? niſi eodem aut æquali jure quo in Angelum Gabrielem aut perſonam penitùs innocuam, eandem transferre liceret.

SED reſpondebis forſan, Adamus erat communis parens generis humani, atque eo nomine ipſius poſteri eodem cum ipſo crimine involvuntur. Aſpera quidem & dura ſententia: quæ juſtitiæ rationes omnes ſupradictas lædit aut ſupergreditur. Sed videamus fundamentum hujuſce cauſæ

sæ prætextæ. Si nos involvit secum in suo crimine Adamus, vel id fecit ratione solius paternitatis, vel ratione pacti aut stipulationis nobis cum illo communis. Hoc pactum ab Adamo initum non legimus, neque memores sumus aut conscii cujusvis pacti à nobis initi. Denique in pacto legitimo oportet ut consentiant partes quæ vi pacti obstringuntur, sed consentiri non poterant nondùm nati. Ad paternitatem quod spectat, Noachus pariter noster erat parens communis, nec tamen ipsius ebrietas, aut aliud quodcunque crimen posteris suis imputatur. Neque pars melior nostrûm, Anima, quæ sola peccat, & sola pœnam sentit, fit ex traduce: Non ab Adamo, sed à Deo, Patre Spirituum, derivatur. Denique ex hâc lege, quam ponis, stirpis & sanguinis, involutus esset quisque peccatis sui patris, aut avi, aut proavi: & quò proximior parens, eò fortiùs obstricti essemus & obnoxii delictis ipsius luendis. Sed ut quisque suum portet onus, atque sui operis mercedem referat, est lex æqui, Deique judicis æquissimi, (*Exod.* xxxii. 32, 33. *Deut.* xxiv. 16. *Ezek.* xviii. 20. *Gal.* vi. 5. 1 *Cor.* iii. 8.) in hôc judicio stamus cadimúsve.

Superest ultima quæ mihi occurrit excusatio. Aiunt à jure humano hoc neutiquam alienum esse, ut plectatur fi-

lius ob delicta parentis: quod in crimine læsæ majestatis usu venit apud multas gentes. Non diffiteor, sed non est utrobique par ratio, sive Legislatores spectes, sive pœnas. Cogimur quandoque in rebus humanis leges ferre non quidem optimas absolutè, & omni modò irreprehensibiles, sed pro loco & tempore & rerum statu commodissimas: Quæ prosint universis, licèt nonnunquam in singulis, hîc & illîc, sint iniquæ. Nec pro rerum nostrarum conditione hoc malum penitùs evitari potest. Bonum publicum privato præferendum est, & è malis minimum nobis eligendum, sed Legislatori summo nulla incubuit istiusmodi necessitas. Si res stetisset integra, nullis opus fuisset pœnis: Sin Deus prolapsuros viderit primos homines, eò magis oportuerit prospicere posteris, nequid detrimenti caperet à suis majoribus proles innocua. Dein quod spectat ad pœnam, non est hìc privata & singularis, ut in dictis legibus humanis, sed est malum publicum & universale, non incidit in hanc aut illam familiam, aut tribum aut gentem, sed totum genus humanum involvit: nulla pars supereſt libera & impunita, cui proficiat aut terrori esse possit hoc exemplum, hæc severitas nunquam reditura. Præterea, in gravitate & magnitudine pœnarum nulla est proportio.

portio. Quantillum est quod patimur ab his legibus humanis? Prædii, patrimonii, bonorum jacturam. Non vitâ privatur filius ob crimen patris quodcunque sit: Sed quæ imputationem illam paterni criminis in peccato originali sequitur pœna, attingit lædítque vitam hodiernam simul & futuram, mortémque minatur temporalem & æternam. Nihil his majus, nihil gravius in pœnarum genere. Et in hâc proinde comparatione nulla est argumenti aut rationum paritas.

SED quid quereris, inquiunt Pontificii? Justitia originalis non erat Adamo naturalis, sed donum supernaturale. Ideóque nulla fit injuria posteris Adami, si non descenderit ad ipsos donum gratuitum, cùm malè meruisset Pater. Sed negamus primò Justitiam illam fuisse supernaturalem: Integritas naturæ & rectitudo videntur esse debitæ, ex æquo & justo, omni creaturæ in suâ origine, cùm primùm exit è manibus Dei, pura & immaculata; nempe ut idonea sit & apta nata ad finem suum assequendum. Finis autem in naturâ rationali & immortali est beatitudo æterna. Proinde nisi primitùs instructa sit istiusmodi dotibus quælibet Anima, atque in eo rerum statu collocata, ut major sit spes perveniendi ad fœlicitatem quàm pereundi periculum, nulla, quantum video, elucet bonitas aut

ſapientia conditoris in hujuſmodi creaturâ conſtruendâ. Præterea, ſi æquum eſſe cenſes, nos privari his donis ob alterius peccatum, ſaltem haud æquum eſſe videtur æternùm damnari quenquam ob alterius peccatum : aut eò nos redigi, ut neque velle bonum neque exequi poſſimus præ virium inopiâ : Denique innumeris malis & incommodis opprimi, externis & internis, corporis, animi, fortunæ. Hinc enim, ut aiunt, mentis tenebræ & mali affectus, corporis morbi & ægritudines: naturæ externæ inimica facies, cœli inclementia, terræ ſterilitas & rerum ad vitam neceſſariarum laborioſa acquiſitio: adeò ut difficile ſit *vivere* in hodierno ſtatu, *beatè vivere* impoſſibile.

VIDES nos, ob peccatum Adæ, non tantùm ſpoliari donis extraordinariis, ſed etiam naturæ noſtræ debitis, dotibúſque ordinariis, ſecundùm æquam rerum conſtitutionem. In ſtatum præternaturalem aut contranaturalem protrudimur, multifariis diríſque malis onerati ob alienam culpam. Fac jam recognoſcere Adamum, ubicunque ſit, in quem rerum ſtatum totam naturam & genus humanum adduxerit: Quot in eum fundantur querelæ miſerorum mortalium. Clamant univerſi homines; Tu nobis author es omne genûs malorum, cùm nihil mali

mali feceramus. Clamat Natura, se vanitati subjectam esse invitam & reluctantem. Denique, ab inferis clamant Infantes, Crudelis Pater es nobis: nos luimus pœnas, non nostræ sed tuæ culpæ. Nati sumus & in lucem protrusi nobis insciis, denati invitis. Nihil boni aut mali fecimus, & tamen hîc languemus in tenebris procul à Deo, aut æstuamus in flammis: idque ob hanc unam culpam, quòd nati fuimus, quòd Tui simus Filii. Durus es Pater Infantum. Mar. x. 16. Christus nos amplexus est suis ulnis, dixitque nos Angelis in cœlis esse curæ, (*Mat.* viii. 10.) & ex nostrûm similibus constitutum esse Regnum cœlorum, (*Mat.* xviii. 3. & xix. 14.) Tu verò è contrà abigis Angelos nostros, (ut te abigerunt olim è Paradiso) & inter Dæmonas nos protrudis: non Regnum cœlorum, sed infernorum constituturos. Dicimur quidem Innocentes & vulgò & à Prophetis; sed non ita tractamur, *Jer.* ii. 34. & xix. 4, 5. Quid sit malum aut peccatum, non novimus: Quid sit pœna, parvuli miseri nimis novimus. Nec locus est pœnitentiæ, aut unquam fuit, nobis infantibus: quâ tamen aliorum remittuntur peccata. Vid. Mar. xviii. 6. de Saxo Molari, &c.

TANTI maleficii sibi conscius Adamus, tantæ noxæ, labis & maledictionis in totam suam stirpem, totam gentem humanam

manam inductæ: Tot indidem opprobriis & querimoniis onustus, non video quî possit animi tranquillitate frui, aut verâ beatitudine, ubicunque sit. Sed querelarum satis.

NON suppetunt, quod sciam, adversæ causæ patronis plura defensionis capita. Redeamus jam ad thesin ab initio propositam, quam ego semper axiomatis instar habeo. *Neminem fieri peccatorem nisi suâ culpâ.* Habitus est quidem peccator Christus, qui *peccatum non novit*, sed ita habitus est tantùm οἰκονομικῶς, repræsentatione quâdam: non erat reipsâ peccator Christus. Ita nec fieri possumus peccatores reipsâ per aut propter alterius culpam. Hoc clarâ luce perspicimus, modò quicquam à naturâ constitutum sit de finibus justi & injusti, ac in tabulis mentis nostræ rectè descriptum; clarè, inquam, percipio, alterius peccatum, antequàm extiterim ipse, commissum, nullâ imputatione justè ferri posse in caput meum. Actio quævis non minùs individua est quàm persona, nec magìs communicabilis: Et quemadmodùm Petrus non est Adamus, ita actio Adami non est actio Petri aut viciſſim. Imputatio autem alicujus actionis alieno authori, nihil ponit reale in subjecto innoxio. Hæc imputatio qualiscunque, ut id denique addam, est actio Dei, non actio hominis: & si

solâ hâc imputatione peccator fierem, factus essem peccator actione Dei, eâque solâ: quod absit ut dicamus. HIS omnibus expensis æquo liberóque animo, satiùs mihi videtur in explicando Peccato Originali non inhærere tenaciter parti illi imputativæ: ne deprehensâ istius partis infirmitate, tota doctrina labefactetur.

PROGREDIMUR ad doctrinam *Satisfactionis & Justificationis.* Animas humanas degenerâsse supponimus, atque opus esse Mediatore, Intercessore, Redemptore. Placuit autem Deo, rerum omnium Rectori, Filium suum unigenitum ad Terras demittere, ut, assumptâ carne, Ipse sese offerret sacrificium propitiatorium pro peccatis humani generis. Placuit, inquam, Deo, Mundi Domino, qui anteà sacrificia propitiatoria, per sanguinem Vitulorum & Hircorum, ad expianda peccata instituisset, in consummatione sæculorum per sanguinem & sacrificium sui Filii, omnes typos explere, & peccata remittere credentibus & obedientibus per & propter hanc victimam inæstimabilis pretii, semel oblatam pro peccatis mundi. Hoc iterùm iterúmque repetitum legimus ab Apostolis, (*Rom.* iii. 25. & v. 8, 9. *Ephes.* i. 7. *Col.* i. 14. & ii. 13, 14. 1 *Pet.* i. 3. & i. 18. 1 *Joh.* ii. 2. & iv. 10. *Rev.* i. 5.) Qui Deum hôc modo placatum docuêrunt, Heb. ix. & x.

vitámque æternam nobis largiturum, modò partes noſtras expleverimus.

DIXI hanc œconomiam placuiſſe Deo, mundi Rectori. Potuiſſet utique per pœnitentiam, reformationem & obedientiam peccata remittere: aut aliam inſtituiſſe methodum de peccatis remittendis. Quis enim bonitati aut ſapientiæ divinæ limites præſcribere auſus fuerit? Quiſque poteſt Debitorem ſuum aut gratis abſolvere, aut ſub æquis conditionibus. Neque ad nos reos ſpectat hæc ſollicitiùs & ſcrupuloſiùs anquirere. Sufficit nobis Voluntas Dei revelata, cui inniti & acquieſcere, cum omni animi ſolatio, tutiſſimum & gratiſſimum eſt. Gratias agamus Deo, qui, vice noſtrâ, victimam ſibi gratam ſubſtituit, nobiſque pepercit. Gratias agamus Chriſto, quas poſſumus maximas, qui amore noſtrûm ſeipſum obtulit (morte acerbâ & ignominioſâ) non tantùm in exemplum, ſed in ſacrificium propitiatorium & expiatorium pro peccatis humani generis. Deus rerum hominúmque ſtatum optimè perſpectum habet, omnéſque ſæculorum ordines à principio ad finem mundi proſpiciens, vidit, quæ & qualis eſſet methodus accommodiſſima & efficaciſſima gentem humanam ad ſalutem perducendi: Eíque placuit, conſilio nobis imperſcrutabili, hanc œconomiam in remittendis peccatis conſtituere. Permitte Deo ſuum mundum regendum, nec in minutiis

Mat. xx. 28, &c. xxvi. 26, 28. Luc. xxii. 19, 20.

minutiis ad formulas humanas exigendis simus temerarii aut pervicaces. In his, quod satis est, ducem sequimur scripturam sacram, nec lumini naturæ contradicimus. Interea, si cui minùs placeat vox illa *satisfactio*, modò de re conventum fuerit, Pacis gratiâ mittamus, si libet, verba litigiosa, verba fori, quæ in Canone nostro non reperiuntur: ut omnes λογομαχίας, quoad fieri potest, abscindamus. Me judice, quò molliùs hæc tractantur, non secundùm apices juris, sed accommodatè ad mores ritúsque Gentium & Judæorum, eò magis respondent, tàm affectibus humanis, quàm proposito stylóque sacrarum literarum. Omnes inutiles controversiæ nocent religioni Christianæ, quæ suâ naturâ est pacifica.

AD doctrinam *Justificationis* quod spectat, multos de hâc re sermones & dissertationes habuit cum Judæis Paulus Apostolus, in quibus id agit maximè ut Legem vel Dispensationem Mosaïcam imperfectam esse & Elementarem præ alterâ Evangelii, primámque à secundâ compleri & consummari doceat: ac proindè evanescere in adventu Messiæ, ut solent minores stellæ exorto Sole. Dein ritibus Mosaïcis & observationibus externis neminem justum fieri ostendit, aut ita haberi apud Deum, sed ob fidem vivam, cor rectum, vitámque puram. Ità Patriarchæ ante Legem Mosaïcam habiti sunt

ſunt juſti, Deóque accepti: & extra eandem Legem, in quâvis gente populi,
Act. x. 35. *qui timent Deum & operantur juſtitiam*, Deo ſunt grati. Hæc eſt via Regia ad cœlum, univerſalis & perpetua. In hâc fundantur omnes œconomiæ particulares, & in eandem deſinunt.

ET quemadmodùm materia, de quâ tractatur ab Apoſtolo, magis ſpectat ad Judæos quàm Chriſtianos: ità modus tractandi eſt planè Judaïcus, tàm phraſeologiâ & formulis loquendi, quàm argumentis & ratiociniis ad eorum ingenium adaptatis. Non itaque mirabimur eſſe δυσνοητὰ nonnulla in Epiſtolis Paulinis, quæ nobis obſcura videntur, abrupta, aut incontexta: quùm argumenta ad hominem, ut tela, non feriant in omnes partes, ſed quà diriguntur. Nos forsàn quandóque latent conſuetudines, mores aut opiniones, undè pendeant aut petantur argumenta, indoles populi aut traditiones receptæ: neque ideò vis rationum aut alluſionum ita vivida nobis appareat, ac viſa eſt iſtius gentis & genii Lectoribus. Sed doctrinæ Apoſtolicæ de juſtificatione hæc mihi videtur ſumma. Docet, Nihil habere Legem Moſaïcam ſibi proprium & à Lege naturali diſtinctum, quod nos ſolidè reddere poſſit apud Deum juſtos, gratos, acceptos: Sed ab habitu animi & qualitatibus, intercedente Chriſto, pendere

dere salutem nostram. *Neque circumcisio quicquam valet, neque incircumcisio, sed nova creatura.* Quod repetitur sæpiùs ab Apostolis, tàm ratione habitâ Legis Mosaïcæ, quàm alîus cujuscunque œconomiæ. Gal. vi. 15. & v. 6. 1 Cor. vii. 19. Rom. ii. 28, 29.

QUID demùm est *Justificari*, sensu tàm Judaïco quàm Christiano? Respondeo, justum fieri, vel justum haberi, Deo judice. Sive, remissis peccatis, Deo acceptum esse. Quandóque latiùs accipitur vox illa Justificatio, quandóque strictiùs, sed id semper implicat, Deo quempiam esse acceptum. *Justificari* supponere solet crimen aliquod intentatum, dein crimen illud remissum vel expurgatum. Utrumque complectitur justificatio nostra; Deus remittit peccata credentibus in Jesum Messiam, & ipsius Legi obedientibus, intercedente autem sacrificio Christi. Hócque ex parte Dei dicitur Reconciliatio, & ex parte nostri Remissio peccatorum & expurgatio, (*Mat.* xxvi. 28. *Rom.* iii. 24, 25. & v. 9. 1 *Cor.* vi. 11. *Heb.*. i. 3. & ix. 12. 1 *Pet.* i. 19. *Rev.* i. 5.) Quandóque latiori sensu accipitur justificatio, nullà factâ mentione Christi, ut de Publicano, *Luc.* xviii. 14. & de Abrahamo, *Rom.* iv. *Jac.* ii. 23. cùm quis Deo amicus & acceptus habetur quibuscunque justis de causis. Eodem sensu latiori justificat Fides quæ dicitur *naturalis:* Luc. xxiv. 47. Act. ii. 38. & x. 43. & xiii. 39.

Heb. xi. 6. *naturalis:* quâ nempè creditur *Deum eſſe, omnéſque qui eum ex animo quærunt & venerantur, remuneraturum.* Qui credunt Deum eſſe, Numen optimum maximum ſapientiſſimum, Mundi rerúmque omnium Authorem & Rectorem, eouſque Deo placent: Et ſi præterea animorum immortalitati, vitæque futuræ præmiis fidem tribuentes, operam dent probitati & pietati, pro ſuis viribus, & pro ſuo lumine, eatenùs juſti ſunt coràm Deo, & juſtorum mercedem accipient. Denique Fides Chriſtiana, majori gaudens lumine & præſtantioribus innixa promiſſis modo ſingulari & eminenti juſtificat, quatenùs pleniorem ingenerat juſtitiam & perfectiorem, quàm efficere unquam potuiſſet Lex Moſaïca aut Naturalis: quatenùs etiam conditiones omnes partéſque explet, quas de peccatis remittendis Deus inſtituit. Proinde hæc fides inſignitur, & κατ' ἐξοχὴν juſtificare dicitur, criminibus abſolvere, Deo reconciliatos, approbatos, amicos reddere fideles, ut omnimodò & inſolidùm juſtorum inſtar habeantur.

QUÆCUNQUE præterea ſuboriuntur altercationes humanæ in hôc capite, videntur mihi ſuperfluæ aut temerariæ: ortúmque duxiſſe à malè intellecto ſtatu hujuſce controverſiæ, cum Judæis aut Judaïzantibus primùm initæ: paritérque ma-

lè

lè intellectis, ob mutatas rerum, temporum & populorum vices, ſtylo modíſque arguendi, quibus utitur Apoſtolus *Paulus* in hâc doctrinâ explicandâ. Ad fontes recurrendum eſt, & prima religionis fundamenta, cùm in particularibus hæremus: ut per analogiam cum primariis, cætera intelligamus ſanè & rationabiliter. Eſt quædam ἀνθρωποπάθεια in totâ ſerie religionis inſtitutæ, ſive Judaïcæ, ſive Chriſtianæ: Deus iraſcitur & placatur, inſtar hominum: peccata expiantur ſuo modo per ſacrificia, ritúſve alios: Hæc non fiunt φυσικῶς, ſed ἠθικῶς, aut οἰκονομικῶς, ſecundùm mores affectúſque hominum: Atque alia non pauca in ſacris literis imitantur ordinem rerum humanarum, ſed intelligenda ſunt θεοπρεπῶς. Ita bona opera licèt omninò ſint neceſſaria ad juſtificationem & ſalutem, tamen vox illa *Meriti* (utcunque apud homines uſitatiſſima) Deum inter & nos miſellos eſt prorsùs incongrua.

Satis dictum eſſe putáſſem de hâc materiâ, niſi veniſſet mihi in mentem dogmatis pernicioſi, quod Antinomi vel Antinomii, ut dicuntur, in hanc partem doctrinæ Chriſtianæ invexêre. Aiunt illi ſcilicet nos juſtificari, atque Deo gratos & acceptos haberi, fide ſolâ, nudâ, à bonis operibus & interiori ſanctitate, abſtractâ. Ad refutandum hoc dogma nefarium, id

unum, ut mihi videtur, ſufficere debet; *Quicquid* abhorret à religione naturali, in nullâ religione *Divinitus* inſtitutâ locum habere poteſt. Hoc autem dogma, quùm naturæ divinæ perfectionibus adverſetur, paritérque obſtet perfectioni naturæ humanæ, fundamenta finémque religionis in genere, ſive naturalis ſive inſtitutæ, unà tollit & evertit. Et quoad Chriſtianam in ſpecie, quantùm diſtant lux & tenebræ, dies & nox, tantùm diſſident ab hâc ſententiâ Chriſti & Apoſtolorum inſtitutiones. Nihil quidem eſt nobis Chriſtianis cum ritualibus opuſculis Legis Moſaïcæ: Hanc explevit Chriſtus, & ſenſim abſtulêrunt Apoſtoli: id libentèr concedimus, id ſæpiùs prædicavit S. *Paulus:* ſed Lex moralis vim habet æternam, obligationem perpetuam ſub omni œconomiâ divinâ. Hanc legem Chriſtus in primâ ſuâ oratione ad populum egregiè expoſuit, confirmavit, ſuíſque præcepit accuratiùs obſervandam. Et quærentem ab eo ſalutis viam, imprimis monuit de cuſtodiendis Dei præceptis, *Mat.* xix. 16, 17, 18, &c. Pœnitentiam morúmque reformationem, ad præparandam viam œconomiæ Chriſtianæ, imperavit *Johannes*, Chriſti præcurſor, *Mat.* iii. 2, 8, 9, 10, 11, 12. Idem nos docuit Chriſtus ipſe, & qui aliud docent pro pſeudoprophetis haberi voluit, Lupíſque rapacibus

Mat. v. &c.

rapacibus agninam pellem indutis, *Mat.* vii. 15, 16, 17, &c.

APOSTOLI paritèr vitiis omnibus moribúsque impuris bellum ubique indicunt. Quæ sint opera carnis, Christianis fugienda: Quæ Spiritûs Sancti, Deo grata & nobis ad salutem necessaria, distinctè explicant. Et vitiosos sceleróstque omnes è regno cœlorum firmiter excludunt, *Gal.* v. 19, 20, 21, &c. *Hebr.* xi. 14. Docent hunc esse finem Evangelii, adventûs mortísque Christi, *Qui dedit semetipsum pro nobis, ut redimeret nos ab omni iniquitate, & purificaret sibiipsi populum peculiarem, accensum studio bonorum operum*, Tit. ii. 14. Ephes. v. 25, 26, 27. *Ad hoc manifestus factus est Filius Dei, ut dissolvat opera Diaboli*, 1 Joh. iii. 8. Innumeri sunt præterea loci in Codice Christiano, qui justitiam insitam & proprii animi sanctitatem, non vicariam & subditítiam, unicè Deo grata, nobísque ad salutem necessaria, docent & demonstrant. *Quisquis hanc habet spem, purum sese conservat, sicut ipse Christus est purus*, 1 Joh. iii. 3. Jac. i. 27. Nervus omnis religionis est interna sanctitas, & quæcunque repugnant religioni naturali, expurganda sunt è Christianâ tanquam sordes, aut amputanda ut recrementa.

1 Cor. vi. 9. Eph. v. 5. Col. iii. 5. 6.

AT

AT hujuſce ſectæ ſequaces dicent forſan, ſe quidem eſſe juſtos, per juſtitiam Chriſti iis imputatam. Sed quomodò quæſo? Qualis eſt hæc juſtitia imputata? Ecquid ponit in re, extra intellectum & imaginationem? Mutátne naturam ſubjecti? Si Æthiopi imputem albedinem, modò nulla fiat mutatio phyſica in corpore & cute Æthiopis, manet ipſius nigror nòn obſtante meâ imputatione albedinis. Eodem modo nihil valet illa imputatio juſtitiæ, ſiquidem nullam mutationem realem, nullam renovationem in perſonâ cui imputatur, efficiat. Nôſti comparationem quâ utitur Apoſtolus, ſi nudo aut eſurienti dixeris, abi in pace, incaleſce, ſaturator: nihil autem dederis quod frigus repellat aut famem levet, quid proderit alterutri hæc fictitia charitas?

Jacob. ii. 15, 16, 17.

AT inquies, ſecundùm ſacras literas & dicta Apoſtolorum, nobis imputatur juſtitia Chriſti: Eſto, ſed eodem modo quo Chriſto imputatur peccatum noſtrum, 2 *Cor.* v. 21. Et quemadmodùm non factus eſt Chriſtus reverà peccator illâ imputatione peccati, ità nec imputatione ipſius juſtitiæ facti ſumus (abſque pœnitentiâ moribúſque emendatis) reverà juſti. Hæ ſunt denominationes extrinſecæ, ad ordinem & œconomiam Evangelii accommodatæ, ſed nullum effectum obtinent

nent ex parte nostrâ, nisi justitia inhærens & intrinseca accesserit. Id nos monuêrunt sæpiùs Apostoli, ut Judæos olim Prophetæ. At inquies, quid tùm valet Fides Evangelica? Quid gratia divina? Valent utique quàm maximè, sed mutando naturam & qualitates subjecti cui insunt & attribuuntur. Alitèr parùm aut nihil valent. Fides quæ nullos fert fructus est mortua, & gratia inefficax quæ sanctitatem non ingenerat. *Filioli, nemo vos seducat*, inquit Apostolus, *qui exercet justitiam justus est, sicut ille justus est*, 1 Joh. iii. 7. Gal. vi. 7. 1 Pet. i. 15. Et ex his præmissis constat, Sanctificationem esse conditionem necessariam Justificationis. Tit. ii. 11, 12.

HYPOCRITIS placet prædictus error: credulisque & infirmis nonnunquàm surrepit. Sed malè res cedet utrisque: Quod quisque severit id metet, nec amplius. Qui justi sunt in hôc seculo justitiâ non reali & inhærenti, sed imputatâ tantùm, beati erunt in altero, non beatitudine reali, sed imputatâ & imaginariâ. Quinimò nec illâ fruentur fœlicitate fictitiâ, sed, instar expergefactorum è somno, qui se edere & bibere somniabant, evigilantibus evanescent illa phantasmata, atque se siti & fame oppressos sentient. Ferimus puerilia, modò non sit noxia: sed hujusmodi errores suis morsibus infun-

dunt venenum omni religioni, nedùm Chriſtianæ. Quid ſi *Paulus* fervidiùs diſputans contra Judæos, miniſterium Evangelii magnificans, depriménſque illud Legis Moſaïcæ, unum atque alterum dictum, forſan ἀμετείᾳ τῆς ἀνθολκῆς, ambiguum protulerit, quod torqueri potuerit ab imperitis in alienum ſenſum: id ſano ſenſu exponendum eſt, ità ut cohæreat cum toto corpore, atque aliis locis, pluribus & clarioribus conſentiat. Hæc eſt regula generalis interpretandi ſacram ſcripturam: nequid efferamus temerè in damnum & dedecus doctrinæ Evangelicæ. Cujus nimirùm, hæc eſt gloria & eminentia, quòd omnibus, tàm Gentium quàm Judæorum præluceat inſtitutis, in formandis moribus, & ad elevandam naturam humanam in participationem divinæ. Nec ab hâc regulâ quovis obtentu juſtitiæ novæ & tralatitiæ eſt recedendum. Sed de his ſatís.

HINC deinceps agi ſolet de *Libero Arbitrio*, & de *Concurſu Dei*: Spinoſis utique quæſtionibus, ſed *Cui Bono?* Certum eſt eouſque nos eſſe liberos & propriarum actionum dominos, ut Deus non ſit Autor ullo modo peccati noſtri. Et ex alterâ parte conſtat, Deum ſemper eſſe paratum favere, ſubvenire, & aſpirare conatibus noſtris: atque nos conari

nari posse aliquatenùs non minus est perspicuum. Cùm aliàs inutiles essent & ludicræ omnes adhortationes, simùl & præcepta, totúmque Evangelium. Qui te jubet aut hortatur ut montem amoliaris, neque vires præstat aut auxilium, ludit, aut tuam tibi exprobrat imbecillitatem. At in præceptis divinis nulla est ludificatio aut exprobratio. Quodcunque Deus imperat facultatem dat perficiendi, aut à Naturâ aut à Gratiâ: nec tuâ aut meâ interest sollicitiùs inquirere quota sit pars hujus in operâ præstandâ, quota sit illius. In omni argumento excutiendo certa ab incertis, utilia ab inutilibus secernere oportet: Et in controversiis Theologicis si amputaveris primò quæ de *verbis & nominibus* oriuntur lites, dein quæ de rebus non necessariis, quod reliquum est parvo includetur ambitu, & à paucis in dubium revocabitur.

DE *Gratiâ*, cujus suprà meminimus, non dissimiles sunt & vix pauciores controversiæ. Nomine *Gratiæ* omnes intelligunt influxum aliquem divinum quo mens illuminatur in cognitione veri, & voluntas affectúsque versùs bonum inclinantur. Hic influxus gratiosus est universalis ex nonnullorum sententiâ, vímque suam habet & effectum magìs minúsve pro ratione habitúque animorum in quos illabitur. Secundùm alios est particularis

ticularis & discriminativus, neque à dispositionibus animorum pendet semper effectûs inæqualitas. Esto, non *semper*: In his & illis gratiam discriminativam agnoscunt, opinor, omnes: ut in Prophetis & Apostolis, aliisve ad opus aliquod singulare à Deo constitutis. In reliquis autem quid ni se diffundat uniformiter in omnes, ut Lux Solis, hæc vis divina: penetrétque & operetur diversimodè pro qualitatibus subjecti cui incidit. Deus
Act. x. 34. non est προσωποληπτης, nec ipsius bonitati
1 Pet. i. 17. æquum est limites præscribere ex amore proprio aut animi nostri angustiis. Est communis Pater, qui impertit omnibus, ut pluviam, ità rorem Gratiæ: suúmque per totum agrum spargit semen, quod pro diversitate soli, aliisque circumstantiis, fructus fert magis minúsve, inæquabili
1 Joh. ii. 2. varietate. Christus etiam sese obtulit sacrificium propitiatiorium pro omnibus. Nec cuiquam deerit subsidium Spiritûs Sancti, modò quod in ipso fuerat, fecerit. Denique pietati & conatibus nostris, quinetiam gloriæ divinæ, obicem ille ponere mihi videtur, qui liberaliter effusam cœlestem gratiam ad paucos & incerti nominis restringit.

INTEREA, & *velle & perficere* à Deo accepimus, & in utroque Sancti Spiritûs auxilio, intus operantis & inhabitantis, adjuvamur, (*Phil.* ii. 13. *Ephes.* iii. 16.)

Et

Et ab hâc inhabitatione *Templa Dei* dicimur, & quasi Sanctum Sanctorum, ubi divinæ præsentiæ sedes, (1 *Cor.* iii. 16. & vi. 19. *Ephes.* ii. 22.) Hinc etiam spes nobis certa immortalitatis & resurrectionis futuræ per inhabitantem illum Spiritum Sanctum cujus habemus primitias, quasi principium vitæ & liberationis à corruptione, *Rom.* viii. 11, 23. 2 *Cor.* v. 4, 5. Eodem etiam respicit, cùm idem Spiritus, vel ejusdem participatio nostra dicitur *Arrha* vel *Arrhabo* futuræ hæreditatis & gloriæ: nempè pars pretii in anteceſſum soluta, ut de præstatione reliqui rata fiat fides, 2 *Cor.* i. 22. *Ephes.* i. 13, 14. & iv. 30. Denique idem Spiritus alio aspectu aut allusione dicitur *Sigillum*: quo scilicet obsignatur & fit authentica æternæ hæreditatis promissio, ut ex iisdem locis patet. Ità loquitur Scriptura Sacra de significatione & efficaciâ Spiritûs Sancti fideles inhabitantis: & licèt in iis qui dona ipsius extraordinaria gustaverant, vim habuerint hæc dicta fortiorem & singularem, omnes tamen complectuntur qui ab eodem Spiritu sunt regeniti, renati, renovati, (*Joh.* iii. 5. *Tit.* iii. 5.) Qui *semen* illud *incorruptibile* in se retinent, (1 *Pet.* i. 23.) & ejusdem vitæ æternæ sunt hæredes.

POSTREMO, ut hæc finiam, Quid preces fundimus quotidianas ad ſolium Dei, publicas, privatas, ut Deus nos adjuvet, infirmitatibus noſtris ſuccurrat, mentem illuminet, voluntatem & affectus amore ſui accendat, flectátque cœleſtia versùs & æterna: Quid, inquam, hujuſmodi precibus Deum interpellamus & laceſſimus, ſi nihil indè fructús ſperare liceat, nec iſtâc ope aut auxilio indigeamus?

SUCCEDIT doctrina de *Decretis Divinis*, Electionis & Reprobationis: & de præſcientiâ Dei. Deum intueri omnia, præterita, præſentia, futura, cujuſcunque generis, mihi extra dubium eſt. Quinetiam ordinem inſtituere quo alia aliis ſint ſucceſſura. In mundo autem naturali, præter ordinem, cauſas rerum omnium, à principio ad finem ſæculorum, Deus conſtituit, & in ideâ mentis ſuæ incluſas tenet. Cauſas proximas, remotas: primas, ultimas, intermedias: totam ſeriem, totam catenam: aut ſi magìs placet, integram telam & contextum Univerſi. Ipſe ſcilicet prima naturæ ſtamina, prima mundi fundamenta ita diſpoſuit, ut non tantùm pulcherrima rerum compages indè oriretur, ſed eadem etiam materia labentibus ſæculis, ſecundùm ſtatos ordines & periodos, in alias atque alias formas mutata, multifariam Opificis & Rectoris ſapientiam oſtentaret.

ret. Proinde statuendum est, (neque enim fas est credere, Hæc, Deo inscio, fortuitò & contingenter advenisse) Ideam Mundi naturalis, æternam, stabilem, universalem, infallibilem, tàm in primâ ipsius facie & fabricâ, quàm in toto ordine subsequenti, & per omnes vicissitudines à principio ad finem, in mente divinâ substare & semper substitisse.

De mundo morali secunda est quæstio: Qui suas non minùs patitur vicissitudines, status degeneres, instaurationes, & complementa. Quis mihi probaverit aut persuaserit hæc magìs latuisse Deum, quàm cætera quæ memoravimus? Videmus naturam nunquam non conspirare cùm Providentiâ, veluti sociam & fœderatam: Mundúmque Naturalem ita sese acclinare & respondere morali, ac si illius hic esset quasi famulus & minister; ad exequendam scilicet Dei iram funestis catastrophis, aut testandam ipsius benevolentiam in statu innocuo. His perspectis, æquum est credere sapientiam & justitiam divinam hæc ità temperâsse ab initio rerum, ut pari passu incederent. Quod quùm fieri non potuit, nisi præcognitis & prædispositis utriusque mundi futuris mutationibus, dicimus igitur primò, omnes motus & mutationes materiæ in mundo naturali, sive majores,

ſive minores, præſciri à Deo, ſuóque beneplacito comprobari. Dein, in mundo morali pariter dicimus, omnes ſtatus generales, & converſiones ſive in melius ſive in deterius, ſubjici divinæ providentiæ, præſcientiæ, & præordinationi. Hæc mihi videntur clara, ſed manet tertia quæſtio, ardua & perobſcura, quatenus ſcilicet in ſingulis hominibus, eorúmque actionibus ſingulis, locum habeant præſcientia & præordinatio divina, ídque ab æterno? Ratio dubitandi & difficultas in eo ſita eſt, quòd tolli videatur libertas humanæ voluntatis, ſi omnes ipſius motus, non reſciantur modò, ſed etiam præſcribantur & definiantur ab æterno. His enim poſitis à Deo omnipotenti & infallibili, omnes deinceps, ut videtur, voluntatis actus neceſſarii forent & immutabiles.

HUNC nodum vix aliter expedire poſſumus, quàm agnoſcendo humani intellectûs imbecillitatem & anguſtiam. Veram eſſe utramque partem ſeorſim, perſpicimus clarè: ſed modum conciliandi alteram alteri, quùm adverſæ videantur, ignoramus. Neque tamen deſerenda eſt veritas aut hæc aut illa, propter illam ignorantiam concomitantem aut intermiſtam, ſive eò quòd *ex parte tantùm cognoſcamus*, ut inquit Apoſtolus. In omni ſiquidem materiâ, nedùm infinitâ (qualis

(qualis est illa præscientiæ & præordinationis divinæ) notum ab ignoto, clarum ab obscuro, distinguere oportet: relictísque quæ nos latent, ea retinere quæ manifestò cadunt sub aspectum nostrum & intelligentiam. Comperimus autem certissimâ experientiâ & interiori sensu in permultis nos esse liberos & proprii juris, ad excitandum hos aut illos motus in corpore, itidem ut cogitationes à nonnullis rebus avertamus, & applicemus ad alias, ut in dubiis assensum cohibeamus: & in aliis plurimis eandem nobis ineſſe potentiam experimur. Ex alterâ autem parte, Deum esse omniscium, nec quicquam accidere eo invito aut inscio, certò novimus: tàm ex perfectione omnimodâ naturæ divinæ, quàm quòd aliàs non esset idoneus Mundi Rector: Pendent enim res humanæ (præsidente semper providentiâ) ab humanis actibus, & potissimùm ab his primis cardinibus: A voluntate Principum, à deliberationibus & consultis Senatûs aut Conciliorum, & à prœliorum eventu: & nisi hæc prænoverit Deus, quid craſtino die futurum sit, necesse est nesciat, neque ullam habeat stabilem ideam rerum humanarum & regiminis mundani, ad omnes gentes & sæcula pertingentem. Quod si habeat hujusmodi Ideam Providentialem, ut ita

dicam, quæ rerum temporúmque totam ſeriem complectitur (qualem utique ſummo Numini, cui nihil inopinatum aut improviſum accidit, omnes ſapientes attribuunt) eandem vel approbat vel improbat. Si approbat, ratam facit: Sin improbat, nunquam eveniet, non prævalebit illa rerum ſeries, Deo invito. A quibus enim cauſis effici poteſt quicquam contra Dei beneplacitum? Si permitti hæc dicas, non approbari; quod permittitur à causâ potenti, quodammodò approbatur; ſi non abſolutè, ſaltem comparatè: aut ad illuſtranda alia, ut ſoni diſcordes aptè intermiſti harmoniam accuunt, qui tamen in ſeipſis ſunt ingrati. Præterea notandum, quò minùs hæc dura videantur, quoad rerum futurarum ordinem & certitudinem idem valere præſcientiam divinam ac præordinationem. Quùm enim illa ſit infallibilis & univerſalis, nihil aliud evenire poteſt, aut alio modo quàm quo incluſum eſt in Ideâ intellectûs divini. Denique, ſi dederis Deum præſcire omnia, vel præſcit ea in ſuis cauſis, vel in ſuo decreto: Et eodem recidit utrumlibet quoad eventuum immutabilitatem. Sed de his ſatis.

NON eſt ſapientis argutari de modis rerum incomprehenſibilium, ſed in clarè perceptis acquieſcere. Statuamus Deum

esse omniscium, mundúmque regi providentiâ ad ipsius voluntatem & præscriptum. Dein, ut intimè conscii sumus, nos in pluribus sponte, voluntariò, liberè agere. Si verò in iis componendis occurrat aliquid perplexum & intellectui nostro impervium, Eliam expectemus, ut aiunt Judæi: novum lumen & revelationem pleniorem. Intereà, quod tutissimum est, sopitis controversiis ineluctabilibus, quæ vehementiùs agitatæ charitatem lædere solent, operam demus pietati & virtuti colendis, nostrísque conatibus nihil obstabit aut officiet quævis præscientia divina aut præordinatio.

Hæc hactenus: Sunt quidem plures aliæ, sat scio, controversiæ & controversiolæ inter Theologos, sed non id agimus ut earum censum integrum instituamus, quùm suis numeris opprobrio sint potiùs religioni Christianæ quàm adjumento aut honori. Hæc mihi videntur graviora capita dissensionis inter amicos; & de Pontificiorum erroribus dicenda sunt plura in sequentibus. Intereà hæc ipsa capita non tractanda mihi assumpsi ut subtilitates captarem, aut ut ea excuterem & definirem argutiùs, sed ut, minutiis relictis, animísque compositis, quæ noxia sunt evitemus dogmata, quæ verò innoxia toleremus: incerta

certa licèt ſint, & ſententiis noſtris privatis adverſa. Quod dixit Marthæ Chriſ-
Luc.x.40. tus, *Martha, Martha, ſolicita es, & ſatagis de multis, UNUM EST NECESSARIUM*, Idem ferè dici poteſt de his dogmatis ſecundariis; modò animum pium & ſincerum afferas, fidémque inconcuſſam in verbo Dei, leviores teget errores charitas. Multitudine controverſiarum obruitur animus, & abducitur ab earum rerum intuitu & examine, qui ſcitu ſunt maximè neceſſariæ. Ad claudendum hoc argumentum reſtat tantùm, ut de *Opinionibus* in genere pauca inſuper diſſeramus.

OPINIONES appello variantes ſententias hujus & illius ſectæ aut cœtûs hominum, qui in fundamentis fidei conveniunt. Hujuſmodi opiniones, ſive veræ ſive falſæ, proveniunt vel ab intellectu ſolo & ſimplici, vel ducto aut incitato ab affectibus. Actus intellectûs in ſeipſo eſt involuntarius, nec pro arbitrio noſtro cuilibet opinioni aut propoſitioni aſſenſum præbere poſſumus, aut eundem negare cuilibet: ſed datum lumen ſequimur: ac proinde quod à ſolo pendet intellectu, licèt error ſit, non habet rationem peccati: ſed imbecillitatis humanæ. Quùm verò affectus vitioſi in animum & intellectum influunt, trahúntque aut alliciunt in ſuas partes, id reverà

rà rationem habet criminis: & ab hôc fonte oriuntur errores plurimi, id licèt plerumque fugiat ipsos authores. Propterea cùm experimur nos ferri aut vehementiùs inclinare in hanc aut illam opinionem absque ratione explicitâ aut examine præmisso, meritò dubitandum & inquirendum à quibus causis quâve origine proveniat illa anticipatio aut præjudicium. Quod si ad liquidæ rationis principia reduci nequeat, aut ullum claræ cognitionis ordinem, ad *affectus* referendum est. Affectuum enim nomine hîc complector quicquid, præter rationem & oracula sacra, momentum aliquod habet aut vim flectendi animum in hanc aut illam opinionem aut sententiam. Sive id à corpore & ipsius temperamento oriatur, (quod potissimùm in Enthusiasticis contingere solet) sive à causis exterioribus.

Temperamentum corporis quandoque incalescit nimiùm, quandoque nimis crassescit: atque hinc nasci Atheos & Epicureos aiunt, illinc inflammari fanaticos. Sed de his causis interioribus non est hîc differendi locus. Plures sunt causæ exteriores, educatio, authoritas, quietis amor & studium, utilitas, aliáque vitæ commoda & honores. Ab educatione & inveteratâ consuetudine multa imbibimus documenta de rebus sacris, absque rerum ipsarum examine. Quod vix

alitèr

aliter fieri poteſt, aut penitus evitari. Teneris animis infundenda ſunt principia religionis, ſed his unà adjungit aut intermiſcet quælibet ſecta, quævis Eccleſia, opiniones ſibi proprias: quæ eâdem fide recipiuntur, & nonnunquam inculcantur diligentiùs & majori ſtudio, quàm primaria capita. Hinc fit plerumque, ut ea nunquam in dubium revocemus, quæ à majoribus & ſuperioribus accepimus: multò minùs audemus ea conteſtari aut redarguere quæ pro veris haberi vult authoritas publica. Ab his dogmatis receptis ſi vel tantillum diſceſſeris, concitabis tibi odium atque nonnullorum iras. Plerumque cum famæ & fortunæ diſpendio, ſi fortè parcatur gravioribus damnis. Oportet eſſe fortem animo, & ſimul veritatis amantiſſimum, ut his quiſpiam non deterreatur malis à quâvis ſententiâ amplectendâ, aliis ingratâ, ſibi noxiâ. Quocirca nihil miror apud plurimos plurimùm valere hæc argumenta, quùm ad partem tutiorem & utiliorem omnes ſimus propenſiores.

CREDE mihi; non eſt eadem libertas animi & intellectûs in quæſtione Theologicâ ac Mathematicâ excutiendâ. Hîc ſola veritas mentem tangit, & aſſenſum provocat: cùm nihil profuturum ſit aut obfuturum Mathematico, ſive hanc partem, ſive illam, veram eſſe comperiat & pronunciet.

pronunciet. Sed Theologo non perinde integrum est utramlibet sequi partem, pro rationum pondere: Multa obstant & impediunt intus & extrà, quo minùs latentem videat, visámque agnoscat efferátque veritatem. Et si quid humanitùs patimur, ab illecebris mundi, à metu malorum insequentium, aut denique à præjudiciis educationis, ratio habenda est imbecillitatis humanæ, ut hôc modo errantibus aliquid condonemus.

DISTINGUENDI sunt igitur Opinatores, alii ab aliis: Qui mores corrumpunt suis opinionibus, & sanctitatem legis Christianæ, me judice non sunt ferendi. Neque minùs illi qui peccant in jus naturale & societatem humanam. His autem illæsis, unicuique liberum esse videtur suas opiniones, aut secum retinere, aut in publicum proferre, modestè & pacificè. Ut quisque sibi reservet, alátque pectore inclusas quascunque opiniones, nemo impedire potest, ne quidem acerrimi hostes libertatis Christianæ. Et si nihil præterea concesseris aut indulseris errantibus, non id justitiæ tuæ aut clementiæ tribuendum, sed necessitati, aut puniendi impotentiæ. Sed ut jus humanum & Christianum sequamur, permittendum est, ut quisque suam sententiam honestè proponat, quasi in communi hominum

minum ſenatu, ſecundùm æqui veríque regulas examinandam, ut à diſſentientibus, ſi opus eſt, refutetur: & apud alios vim ſuam habeat pro rationum allatarum momentis. Hæc mihi videtur, ad veritatem inveniendam, via recta: Et qui alio incedunt tramite, Tribunal erigere mihi videntur infallibile apud homines: Quo quidem erecto & legitimè ſtabilito, jus habent definiendi omnes controverſias. Qui verò hoc jus ſupremum & infallibile ſibi non aſſumunt arrogántve, ſeſe aliis fatentes ὁμοιοπαθεῖς, paritérque erroribus obnoxios in ſuis ſententiis, eorum decreta aut deciſiones eatenus tantùm valere poſſunt (quantum ad veritatem patefaciendam ſpectat) quatenus fundantur in * ſacris literis & in rectâ ratione. Agnoſcunt quidem omnes pro lege & regulâ ſcripturam ſacram, ſed hujuſce legis interpretes infallibiles nullos habemus, nullos agnoſcimus. Id conſcientiæ cujuſque & † *judicio diſcretionis*, ut dicitur, in ſingulis apud nos rectè permittitur.

UT

---

* "Baſil. Epiſt. 80. p. 143. ἡ θεόπνευς ἡμῖν διαιτησάτω "γραφὴ, &c.

† "*Quæ obſcurè, vel ambiguè, vel figuratè dicta ſunt, ea* "*quiſque ſicut voluerit interpretur ſecundùm ſenſum, ſuum*" Aug. de Unit. Eccleſiæ c. 16."

UT alii aliorum ‡ notiones & sententias intelligant, excutiant, dijudicent, refuténtque aut amplectantur, in omnibus disciplinis & scientiis permissum est, ad promovendam rerum cognitionem: Et in solâ Theologiâ si nobis interdictum sit hâc libertate, illo interdicto non tantùm via obstruitur veritati investigandæ & adipiscendæ: sed, quod gravius est, adducitur in suspicionem ipsa Religio, ac si, suæ infirmitatis conscia, malè sibi metueret ab omni examine libero & accurato. Quod absit ut concedamus.

DE his omnibus si candidè & maturè deliberemus, haud æquum videbitur, aut è re nostrâ, salvis fidei fundamentis, aliis invitis opiniones obtrudere. Est quædam pulchritudo in varietate innocuâ, atque animorum colores diversi non minùs placent quàm florum, aut animalium pictæ vestes. Si omnia objecta alba essent aut nigra, deesset naturæ suus decor sua ornamenta: neque oculos animúmve recrearet identidem repetita rerum facies. Præterea, discrimina ingeniorum & opinionum stimulant & exercent mentem, vim & motum excitant, ne torpeant & stagnent

N

‡ " *Parem cum fidelibus ii qui errant pacis & quietis fructum accipiant, &c.* V. Constantini verba apud Euseb. lib. " 2. de vit. Constan. Quære locum & huc transfer est " cap. 55. in. p. 349. "

ſtagnent res humanæ. Nec quenquam gravare ſolent leviora diſſidia, præter moroſos, imperioſos, & opinioſos; Facit etiam ſæpe ipſa anguſtia & exiguitas animi, ut ægrè feramus quicquid à ſententiâ noſtrâ diſſidet. Da mihi principia religionis naturalis & Religionis Chriſtianæ, ob cætera charitatis & amicitiæ vincula non diſrumpam.

CAP. IX.

De Eccleſiâ Chriſtianâ, ipſius regimine & diſciplinâ.

UT olim primarii Philoſophi ſectas condidêre, nomine, doctrinâ, & inſtitutis à reliquâ gente humanâ diremptas & diſcriminatas, ità manifeſtum eſt id in conſiliis fuiſſe Jeſu Nazareno, ut ſectam inſtitueret, novâ Lege à cæteris omnibus diſtinctam: eámque diffundendam in omnes gentes, & in omnia ſæcula permanſuram.

SIC *parvis componere magna* ſolemus: Eſt autem reverà altioris ordinis hæc inſtitutio Chriſtiana, nec tam Philoſophorum ſcholas reſpicit quàm Gentiliſmum in genere, atque Judaiſmum. Quorum alterum penitus improbavit, alterum explevit

plevit & cessare voluit; novámque Legem in rebus sacris, populúmque sub hâc Lege sibi proprium constituit. Retentâ semper & illustratâ, quòd sæpiùs diximus, Lege naturali, virtutis & pietatis fundamento.

UTCUNQUE, hæc nova institutio aut societas dicta est primùm à Judæis *secta Nazaræorum*, vel *hæresis* Nazaræorum, (nec quidem malè sonuerunt olim hæ voces) à Jesu Nazareno nomen sortita. Apud Gentes autem, Antiochiæ, discipuli Christi primò dicti sunt Christiani, à Christo capite, quo titulo etiamnum gaudent. Sed ad denotandum hunc cœtum & sodalitatem Christianorum Apostoli, plerumque usi sunt voce *Ecclesiæ* (congregationis populi, stylo Judaïco.) Eandémque usurpârat antea Christus, cùm se ait suam *Ecclesiam* ædificaturum in confessionem à Petro factam, nempe quòd esset *Messiah, Filius Dei viventis*, *Mat.* xvi. 16, 17, 18.

Act. xxiv. 5, 14.

Act. vii.

DIXIMUS autem hanc, sive Sectam sive Ecclesiam, non fortuitò & inopinatò emersisse, sed præstituto consilio & apparatu. Et in eum finem Christus duodecim, ut notum est, elegit Apostolos, in primo statim Ministerii sui exordio. Quos sibi peculiariter ascitos & associatos, pleniùs instruxit & informavit, ut idonei essent quos posteà ad Evangelium in to-

Mat. iv. 18, 19, &c. x. & xxviii. 19. Joh. xvii. 18.

to orbe prædicandum emitteret & allegaret. Quin & alios ſeptuaginta Diſcipulos in Civitates Judææ miſit binos & binos, donis plus quàm ordinariis inſtructos, ut viam pararent & aperirent ad regnum cœlorum, *Luc.* x. Dein poſt ſuam reſurrectionem Chriſtus, jamjam abiturus, ſupremis verbis ita locutus eſt Apoſtolis, *Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terrâ: profecti ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomen Patris & Filii & Spiritûs Sancti: docentes eos ſervare omnia quæ mandavi vobis: Et ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus uſque ad conſummationem ſæculi, Amen.* Denique poſt ſuam Aſcenſionem, effuſione Spiritûs Sancti, quem antea promiſerat, eoſdem Apoſtolos in ſuis muneribus obeundis confirmavit & corroboravit, ut eſſent teſtes & præcones ipſius operum & doctrinæ, non tantùm *Hieroſolymis, & in totâ Judeâ & Samariâ, ſed ad extremas partes Terræ.* Utque ſuæ potiſſimùm Reſurrectionis à mortuis fidem omnibus facerent.

Mat. xxviii. 18, 19, 20.

Joh xx. 21. & xxi. 15, 16, 17.

Act. i. 8. v. 22.

NEC ſucceſſu caruêrunt Apoſtolorum in prædicatione Evangelii labores & vigiliæ, quin uberes lætóſque tulêre fructus, & Eccleſiæ quotidiè addebantur, qui fidem Chriſtianam amplexi, ſalvi fierent, ut in eorundem Apoſtolorum Actis memoratum legimus. Quùm verò

multitudo hominum nec contineri possit sine aliquo regimine, nec in disciplinâ quâvis institui sine doctoribus, horum utriusque cura incubuit primùm Apostolis. Illi autem, cùm scirent, exacto vitæ curriculo, sibi ex his terris abeundum esse: & durante vitâ non uno subsistendum in loco, civitate, aut regione, cùm quà patebat Orbis, disseminandum esset Jesu nomen & Evangelium: Istis in locis ubi plures ad fidem converterant, constituerunt alios (Ἐπισκόπους dictos) qui vices eorum gererent, & utroque munere tam docendi quàm regendi fungerentur. Hi denuo Episcopi, ab Apostolis designati, & cæteris præfecti, alios deinceps constituêre, *Tit.* i. 5. ad promulgandum nomen & doctrinam Christi, sui Magistri & Ἀρχηγοῦ, novúmque in cultu divino ordinem & œconomiam stabiliendum. Denique, continuatâ serie hic Ordo, hæc Hierarchia, per diversos gradus, officia, ministeria insterstinctus & absolutus, fidem Christianam propagabit usque, & ad mundi finem sub auspiciis Christi conservabit, *Ephes.* iv. 11, 12, 13. *Mat.* xxviii. 19. 1 *Cor.* xi. 26.

Act. xiv. 23. 1 Thes. v. 12. Heb. xiii. 17.

Sic è parvo semine crevit Ecclesia Christiana, in arborem, in sylvam: quæ etiamnum viget, & magnam terrarum partem obumbrat. Rami sunt Ecclesiæ particulares, majores aut minores, quæ

ſimul in trunco unitæ Eccleſiam univerſalem ſeu Catholicam conſtituunt. Miremur intereà vim divinam hujuſce ſeminis, Chriſtianæ religionis intelligo progreſſum & incrementa: quæ ab initiis exiguis, urbes, regiones, imperia ſibi ſubjugavit. Non armis aut armatorum turmis, ut olim invaluere Monarchiæ celebres, & Lex Mahometis: ſed à plebeiis & piſcatoribus promulgata doctrina, & per miracula cœlitùs confirmata, flexit in aſſenſum & obſequium genus humanum: Renitentibus interea tàm Judæis quàm Gentibus, Imperatoribus diu perſequentibus, & obluctante Diabolo, furiiſque infernis. Sed progrediamur.

DE Doctrinâ, Regimine, & Diſciplinâ hujuſce Eccleſiæ Chriſtianæ, præterea dicendum. Sed de primâ parte, doctrinâ Chriſtianâ, dictum eſt in precedentibus, *cap.* 8. & 9. Ad Regimen quod ſpectat, nullam inſtituit Chriſtus formam ſingularem regiminis in Eccleſiâ: Sed eam conſtituiſſe videntur Apoſtoli, quam Epiſcopi cum ſuo presbyterio exercent, à primoribus Eccleſiæ ſæculis introductam. Neque tamen ullam formam particularem regiminis Eccleſiaſtici ita definitè & immutabiliter ab Apoſtolis conſtitutam exiſtimo, ut non liceat illam ob bonum publicum immutare, aut exercere aliam, cùm id exigit ratio manifeſta aut neceſſitas.

neceſſitas. Varii modi & formæ adminiſtrandi, ſive res Sacras ſive Civiles, non ſunt ipſe finis & ultima linea rerum, ſed media ſunt ad finem: ad pacem ſcilicet, pietatem & virtutem aſſequenda. Quodcunque ad hanc metam collimat, rectiùs & rariùs aberrat, optimum id eſto utrobivis imperium, ſive ab uno, ſive à pluribus exerceatur. Sed forma regiminis Eccleſiaſtici accommodatur plerumque ad ſtatum Imperii aut Reipublicæ, ut eo meliùs coaleſcant, & ſuâ quaſi cognatione arctiorem ineant amicitiam: ſeſe ſuffulciant, corroborent, juvéntque mutuâ ope & authoritate in commodis & ſalute populi ſibi commiſſi procurandis & promovendis. Ut *vitam degamus* (quod utriuſque ſcopus eſt) *tranquillam & quietam, cum omni pietate ac honeſtate.*

Ad regimen & præfecturam Eccleſiæ ſpectat, ut ſuprà innuimus, ordinatio miniſtrorum in ſacris, ſive conſecratio. Quùm Sacerdotium Chriſtianum non ſit hæreditarium, nec affixum huic aut illi familiæ aut tribui, ut apud Judæos; neque tamen conveniat, ut quiſque pro impetu animi ſui & arbitrio, Rectoris aut Doctoris publici in Eccleſiâ officium & authoritatem ſibi aſſumat, ne ſpretis legibus decori, oriatur confuſio: Hæc facultas illis conceditur, qui, præmiſſo examine, præpoſitis Eccleſiæ maximè idonei

videbuntur ad tantum munus ſuſcipiendum; id Chriſtus dedit Apoſtolis, Apoſtoli ſuis ſucceſſoribus, atque alii deinceps aliis. Æquum eſt etiam & rationi conſentaneum, ut hôc modo approbati, ſolenni aliquo ritu in novum illum ordinem & miniſterium cooptentur. Chriſtus inauguratus eſt ad munus ſuum obeundum deſcenſu Spiritûs Sancti, formâ viſibili, omnis unctionis ſacerdotalis complemento. Apoſtoli conſecrati ſunt à Chriſto, afflatu aut anhelitu: & poſtea delapſu Spiritûs Sancti ſub ſpecie linguarum ignearum. Apoſtoli autem conſecrârunt alios ad hoc ſacrum munus, impoſitione manuum, ut olim à *Moſe* factum eſt, *Num.* xxvii. 18, 19, 20. *Deut.* xxxiv. 9. Idémque mos, adhibitis precibus, etiamnum obtinet in Eccleſiâ. Hic eſt ordo receptus & laudatus: quod ſi verò, pro mutabili & incerto rerum humanarum ſtatu, in hôc aut illo caſu, obſervari nequeant hæ regulæ, cedendum eſt neceſſitati, quæ omnem legem ſuperat: atque iis utendum modis & mediis, quibus quàm proximè finis præcipuus inſtitutionis Chriſtianæ attingi poterit. Electiones, ut & modus diſciplinæ in nonnullis, ab initio erant magis populares: quæ ſenſim, ad vitandam confuſionem, ad præpoſitos Eccleſiæ ſunt devoluta.

Mat. iii. 16, 17. Act. x. 38. Joh. xx. 22. Act. ii. 2. 1 Tim. iv. 14. 2 Tim. i. 6. Act. xiii. 3.

SPECTAT

Spectat etiam ad hoc regimen jus conscribendi canones & constitutiones de rebus Ecclesiasticis: Et instituendi ritus sacros in adiaphoris. Hæc autem jura nec eadem sunt, nec æqualia, in singulis Ecclesiis: sed pro diversâ Regni aut Reipublicæ constitutione suos habent limites. Solet hîc agitari quæstio de potestate convocandi Synodos & conventus Ecclesiasticos: utrùm ea spectet ad Magistratum Civilem vel ad præpositos Ecclesiæ. Manifestum est, in primævis Ecclesiæ sæculis sub imperio Ethnico hanc potestatem exercuisse Ecclesiarum præsides: mutato autem Imperio in Christianum, eandem exercuisse Imperatores & Reges. Quæritur quâ ratione transierit hoc jus à sacrâ ad sæcularem potestatem? Non pacto aliquo explicito, aut cujusvis Concilii generalis concessione: sed, opinor, tacito Ecclesiæ consensu, ad conservandam pacem & concordiam inter utrumque statum. Et vix aliter quidem evenire potuit in hôc rerum exitu & novâ facie. Pendebant à Principibus aditus omnes & promotiones ad dignitates & divitias Ecclesiasticas, & penès eosdem erat vis coërciva: proinde ut affectus humani suasêre hunc concentum, ita etiam pacis studium, ne duæ potestates Legislativæ sibi invicem obluctarentur: aut mali Cives viderentur aut mali subditi

diti Clerus Chriſtianus. Intereà, ſiquid juſſerint ſtatuerintve Principes, quod in perniciem aut corruptelam inſignem religionis Chriſtianæ ceſſurum eſt, non deſerenda eſt cauſa, ſed conveniendum pacificè & deliberandum de ſalute religionis Chriſtianæ, etiam injuſſu Magiſtratûs. In extremâ enim neceſſitate jus primævum reviviſcit.

Huc etiam referri diximus ordinationem rituum ſacrorum in rebus aliàs adiaphoris. Sed ritus illi adſcriptitii, pauci ſint oportet & modeſti: Pauci, ne exterioribus nimis occupati, ad ſanctitatem internam animum minus intendamus: Modeſti etiam, ne faſtidium pariant, aut ſuperſtitionis fiant ſemina. Denique, ad hoc caput Regiminis revocari poteſt jus *Ligandi & Solvendi*, retinendi & remittendi peccata. Sed hæc commodiùs referuntur ad Diſciplinam Eccleſiaſticam & Cenſuras, de quibus jam nonnulla ſunt dicenda.

POTESTAS puniendi & à pœnis exolvendi pertinet aliquatenùs ad omne genus regiminis: ſed alio atque alio modo, & pœnarum genere. Nihil eſt Eccleſiæ cum pœnis corporalibus, ſed æquum eſſe videtur, ut penes ſit rectores & præpoſitos Eccleſiæ ſacris peragundis aut participandis interdicere, quoad fieri poteſt, aut à ſuo cœtu amovere viros nefarios & profanos.

profanos. Absque hâc disciplinâ, his pœnis, conservari nequit Pietatis honos, aut morum puritas. Ac proinde qui hôc modo interdicti aut amoti fuerint secundum leges receptas, latam sententiam ferre debent pacificè atque æquo animo: remissâ causâ, siquid iniqui se passos crediderint, ad supremum Dei judicium ἀπεςσωπόλημπλον & infallibile. Neque minus penes est eosdem præpositos, vinctos his censuris, cùm illis visum fuerit, liberare & absolvere. Heb. xiii. 17.

SED est aliud genus absolutionis Ecclesiasticæ, de quâ multo difficilior habetur quæstio: De remittendis scilicet peccatis per sententiam sacerdotis confessarii. Receptum est à pluribus, Ministros Evangelii, confitentes & pœnitentes absolvere posse à peccatis, idque efficaciter: ut remissa sint in cœlis, quæcunque debito modo remiserint in terris sacerdotes. Eámque absolutionem sacerdotalem si neglexerint pœnitentes, id iis periculosum fore, si non funestum. Hæc cautè intelligenda sunt, ne in errores incidamus. Constat primò non esse penes sacerdotem aut hominum quempiam, suâ authoritate peccata remittere: Neque remissionem efficacem pendere à conditionibus externis quibuscunque, sed à verâ pœnitentiâ. Quæ si adfuerit, remittentur peccata, sive sacerdos absolvat peccatorem, Ezek. xviii. 22. & xxxiii. 14, 15, 16. Luc. xv. 18, 19, &c.

rem, ſive non. Et ſi non adſit, quicquid dixerit fecerítve ſacerdos, manent irremiſſa. Proinde aut fruſtranea videtur, aut ſuperflua abſolutio ſacerdotalis. Versùs impœnitentem eſt fruſtranea, & verè pœnitentem versus eſt ſuperflua & ſupervacanea. Quapropter conſultius eſſet, ut mihi videtur, ab his abſtinere formulis abſolutionis, quæ ſpem fallacem, fiduciam inanem, & conſolationem deluſoriam animis hominum ſæpe ingenerant. Nonnunquam etiam populus, prævíſo hôc remedio, licentiam peccandi ſibi faciliùs indulgent. Id licet autem expedítque, pœnitentibus exponere promiſſa Dei de remiſſione peccatorum verè contritis. Et ſi fortè crimen aliquod ſecretum ad levandam conſcientiam liberè confeſſi fuerint, laborantibus ſuccurrendum eſt charitate, conſilio & prudentiâ Chriſtianâ, ut de miſericordiâ Dei non deſperent. Denique, ſi quis æger, animo aut corpore, requiſierit hanc abſolutionem, veluti quoddam anodynum, præmiſsâ pœnitentiâ non eſt illa deneganda. Valeat ad ſuam conſolationem quantum valere poteſt, per modum declarationis benignitatis divinæ erga peccatores pœnitentes, & abſolutionis hypotheticæ. Abſolutio autem judiciaria ſacerdotis ſi penitus ablata eſſet (præter illam quæ in reſtituendis excommunicatis exercetur) id quidem nihil

nihil obfuturum existimo religioni Christianæ.

Hieron. in *Mat.* xvi. ad illa verba, *Dabo tibi claves.* Hunc locum Episcopi & Presbyteri non intelligentes, aliquid sibi de Pharisæorum assumunt supercilio, ut vel damnent innocentes, vel solvere se noxios arbitrentur: cùm apud Deum non sententia sacerdotum, sed reorum vita quæratur.

AT inquies, Christus dedit suis Apostolis hanc potestatem solvendi & ligandi, remittendi aut retinendi peccata: ut patet ex dictis ad Petrum, *Mat.* xvi. 19. *Tibi dabo claves regni cœlorum: & quicquid ligaveris in terrâ, erit ligatum in cœlis: & quicquid solveris in terrâ, erit solutum in cœlis.* Dein ex dicto Christi post suam resurrectionem ad omnes Apostolos, *Joh.* xx. 23. *Si quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: si quorum retinueritis, retenta sunt.*

Addunt nonnulli locum tertium, *Mat.* xviii. 15, 16, 17. Sed de privatorum litibus aut injuriis illîc agitur, iisque componendis: ut repetitis admonitionibus injuriosus ad sanam mentem reducatur, & qui injuriam passus est se officium suum explêsse demonstret. Non temerè adeundum erit forum Christianis, *Mat.* v. 25, 40. Nec certandum coram judice infideli, 1 *Cor.* vi. Si quis è Fratribus, inquit Christus, injuriam tibi inferat, admone eum amicè & privatim. Dein, si minùs profeceris, coram testibus: denique si obstinaverit, coram Ecclesiâ aut publico conventu. Quod si neque justitiæ neque pudoris eum tangat ratio, post ultimum tentamen, fuge istum hominem tanquam Ethnicum aut alienum, & Dei judicio relinque. Sed de causis aut censuris delictisve in Ecclesiam commissis, quantum video, nihil hìc agitur. Sed pergamus ad reliqua duo loca.

HÆC loca præfata primò, si libet, in genere: dein seorsim expendemus. Dico primùm in genere, nullum oportet sensum huic aut illi loco, nullam interpretationem

tationem affigere, quæ rationi claræ, atque aliis ſacræ Scripturæ locis repugnet. Quæro igitur, (ut ſupra diximus) num de pœnitentium vel impœnitentium peccatis hæc velis exponenda? ſi de verè pœnitentibus, lites non movemus, eorum peccata in cœlis ſunt remiſſa. Sin de impœnitentibus aut hypocritis: fruſtra pronuncias, *Abſolvo te.* Nec Deus eorum peccata remittet; nec, Deo invito, penès eſt hominum quemcunque ea remittere. Hoc dictat ratio naturalis, hoc confirmat Scriptura Sacra, quùm ubique prædicet pœnitentiam, ut conditionem ſalutis Evangelicæ & remiſſionis peccatorum neceſſariam, *Mat.* iii. 7, 8, &c. *Luc.* iii. 3. & xxiv. 47. *Act.* iii. 19. & v. 31. & xi. 18. 2 *Pet.* iii. 9.

His præmiſſis, Quid de uſu Clavium dicendum ſit, & de illâ phraſeologiâ *ligandi & ſolvendi*, quâ uſus eſt Chriſtus, paucis examinemus. Non occurrit aliàs, quod ſciam, in ſacris literis hæc dictio, ſed in ſcriptis Talmudicis ſæpiſſimè, ut à viris doctis oſtenſum eſt: unde apparet eſſe locutionem Judaicam. Notat autem, apud illos Doctores Rabbinicos, poteſtatem, aut uſum & formulam explicandi quid licitum aut illicitum ſit, ſecundum eorum Legem. Proinde Interpretes qui ab hâc origine deducunt dictum Chriſti, non niſi parem ei vim & ſignificationem

significationem attribuunt: nempe quod his verbis Christus dederit Petro, & sub ipsius nomine cæteris Apostolis, authoritatem & officium explicandi, tam Gentibus quàm Judæis, quid licitum, quid non licitum sit secundùm Legem Christi, aut in novâ lege Evangelii: atque eo modo aperiendi, quasi clavi, regnum cœlorum, aut januam regni: Ita constituti sunt Apostoli, abeunte Christo, Legislatores Vicarii, aut ipsius Legis interpretes authentici, morum & doctrinæ Censores infallibiles: ut ex ore ipsorum, documentis, decretis, sententiis, addiscerent Christiani Proselyti, quatenùs abolita fuerit Lex *Mosis*, quatenus observanda, aut pro tempore mitiganda: quatenus etiam fugiendi ritus Gentiles. De his rebus sæpiùs incidebant quæstiones sub initio Evangelii ab Apostolis resolvendæ: ut ex Actis Apostolorum & Epistolis manifestum est, *Act.* x. 13, 14, 15. & xv. 20. & xxi. 24. *Gal.* ii. 14. De Circumcisione, de Idolothytis, de Diebus festis, aliisque similibus: quæ adhæserunt aliquatenus Christianis Judaïzantibus, aut Gentilibus neophytis, ritibus suis antiquis nondum penitus excussis. Non consulendi sunt in posterum Scribæ aut Doctores Rabbinici; ab ore vestro, authoritate & definitionibus, inquit Christus, pendebit regula licitorum & illicitorum;

Mat. xxviii. 19. 20. Joh. xx. 21.

Vid. Mat. xxiii. 4. & 13. & Luc. xi. 46, 52.

&

& in his definiendis ſæpiùs & diutiùs verſati ſunt Apoſtoli, ut ex eorum ſcriptis patet. Neque facilè mihi perſuadeo Chriſtum hîc uſum eſſe phraſeologiâ penitus novâ, nec apud gentes nec Judæos * receptâ, quamque ideò non intellecturi eſſent, ad quos allocutus eſt, ſui Diſcipuli primarii.

AD locum ſecundum quod ſpectat, *Joh.* xx. 23. de remittendis aut retinendis peccatis hîc clarior fit mentio. De quâ re, ſi rata habeantur quæ ſuperiùs dicta ſunt, eorum interpretationem oportebit ſequi, qui hanc poteſtatem Apoſtolis ſolummodò conceſſam ſtatuunt: utpote qui errare non poterant in diſcernendis ſpiritibus hominum, verâque & fictâ pœnitentiâ dijudicandis. Verba quæ præcedunt in textu ad hunc ſenſum collimare videntur, Ver. 22. *Cùm hæc* dixiſſet Apoſtolis Chriſtus, *afflavit eos, & dixit iis, accipite Spiritum Sanctum. Si quorum remiſeritis peccata*, &c. Ita cohærent verba; nec dubitandum eſſe cenſeo, majorem Apoſtolis in hâc re, ut in aliis multis, conceſſam eſſe potentiam & authoritatem, quàm hodiernis Evangelii miniſtris quibuſcunque. Qui corda

---

* *Mos erat apud Hebræos, cùm alicui poteſtas dabatur, Legem & Prophetas interpretandi, clave datâ, quaſi in poſſeſſionem muneris mittere.* Grot. ad Luc. xi. 52.

da hominum inspicere, sanare ægrotos solo verbo, aut tactu, aut umbrâ potuere, & resuscitare mortuos, nihil miror in remittendis peccatis authoritatem singularem eos exercuisse. Quùm Christus sanavit Paralyticum, dixitque timido, *Confide Fili, remissa sunt tibi peccata tua*, Scribæ & Pharisæi obmurmurabant, dicentes, *Quis est iste, qui loquitur blasphemias? Quis potest remittere peccata, nisi solus Deus?* Quibus ita respondit Christus, *Utrum est facilius, dicere, remissa sunt tibi peccata: aut dicere, surge & ambula? Ut autem sciatis Filium hominis authoritatem habere in terrâ remittendi peccata, ait Paralytico, tibi dico, surge, & sublato lectulo tuo, abi domum tuam*; *is autem illico surgens in conspectu eorum, sublato in quo jacuerat lectulo, abiit domum suam, glorificans Deum.* Tu, qui jam remittis peccata, fac similiter: præmissis miraculis aut subsequentibus, Christum & Apostolos imitare, & fidem adhibebimus. Sin minus id poteris, memento, nihil temerè tentandum in rebus sacris. Quemadmodum Christus potestatem habuit superiorem Apostolica, ita nec Apostolis æquantur eorum successores: neque pari vi defluxere ad posteros primorum jura & privilegia. Gradatim descenditur ad statum

Mat. ix. Luc. v.

fixum, in quo tandem requieſcere oportet, niſi forſan reviviſcant miracula.

SED in præfatis Chriſti verbis ad Apoſtolos duo mihi contineri videntur: Primum eſt generale, atque omnibus Evangelii miniſtris unà cum Apoſtolis commune, nimirùm ut prædicent verbum *Reconciliationis* & *Remiſſionis peccatorum* in nomine Chriſti. Ità S. *Paulus* ipſum Evangelium appellat *verbum reconciliationis*, vel *miniſterium reconciliationis:* quo ſcilicet homines Deo, remiſſis peccatis per Chriſtum, reconciliantur: ſed nullâ factâ mentione abſolutionis privatæ, 2 *Cor.* v. 18, 19, 20. Pariter apud S. *Lucam* verba Chriſti in cœlum migraturi, ad Apoſtolos habita, hôc modo leguntur, *Dixit iis, ita ſcriptum eſt, & ita oportuit Chriſtum pati, & reſurgere ex mortuis tertio die, & prædicari ejus nomine reſipiſcentiam & remiſſionem peccatorum apud omnes gentes, incipiendo ab urbe Hieroſolymorum*, *Luc.* xxiv. 46, 47. Hæc declaratio remiſſionis peccatorum per Chriſtum eſt officium commune omnium Evangelii præconum: atque hoc proculdubiò in verbis Chriſti includitur. Sed eſt aliud præterea, ut mihi videtur, Apoſtolis peculiare, atque iis qui dono διαφόρων πνευμάτων pollebant, ſcilicet authoritativa poteſtas remittendi peccata in hôc aut illo homine, prout illis

illis innotescceret animi ipsius status interior, verúsque erga Deum affectus.

REM paucis dicamus. Data est aliquibus in Ecclesiâ ministris potestas remittendi peccata: Quibus data sit, quæritur? An Apostolis tantùm, vel pari jure eorum in Ecclesiâ successoribus, continuatâ serie ad hodierna usque sæcula: Nos in eâ sumus sententiâ, potestatem illam, quatenus est judiciaria & authentica, Apostolis tantùm concessam esse: neque exerceri posse hodiè à quibuscunque Ecclesiæ ministris. Facultas *discernendi Spiritus*, & efficiendi miracula hanc authoritatem comitabatur & confirmabat: His deinde charismatis subductis vel intermissis, unà desiit illa potestas, suis nimirùm indicibus, authoritate & effectu viduata, ut in unctione ægrotorum factum est. Interea, manet & manebit usque potestas altera, prædicandi verbum reconciliationis pacísque pœnitentibus. Denique utramque potestatem complecti mihi videtur præmemoratus sermo Christi ad Apostolos, pro ratione temporum & personarum transeuntem aut permanentem.

HÆC de remittendis peccatis dicta sunto. Quid autem sit *retinere peccata* minus clarè patet, nisi hoc pariter ad Apostolos restrinxeris. Si hanc *retentionem* ità intelligas, ut nullius remittantur

peccata qui non petit absolutionem à sacerdote aliquo, certè ad inferos detrudendi erunt multi pii probíque. Sin potiùs ad pœnas & censuras Ecclesiasticas utramque partem, tàm remissionem quàm retentionem, referendam duxeris, non recuso. Earum proinde Censurarum hîc pauliſper, inspicienda est vis & ratio.

ECCLESIÆ censuris obnoxii sunt Flagitiosi, Sismatici, Hæretici: dein lapsi aut relapsi pœnitentes, & denique contumaces. Adversus Flagitiosos utinam severior esset & magìs aculeata Ecclesiæ disciplina, aut animosiùs exercita quàm cernere est hodiè. In reprimendis opinionibus, quæ dissentiunt à doctrinâ Ecclesiæ, alacres sunt atque acres sacrorum antistites, ac si in his verteretur cardo religionis: sed ad mores castigandos & pietatem tuendam potissimùm instituta est Disciplina Ecclesiastica, tàm apud Judæos quàm Christianos. Idololatriam, homicidium, adulterium, & his cognata crimina, pœnæ & infamiæ metu coërcere, curæ erat veteribus: & in extirpandis vitiis, omnium malorum radicibus, primam impendebant operam. Quibus utpote expulsis, parùm metuenda esset in cæteris opinionum diversitas. Denique, qui propter scelera & flagitia ritè admoniti tandem è communitate Christianâ ejecti fuêre, sine reditu aut animo redeundi,

redeundi, pro desertis, derelictis, & tantùm non desperatis habiti sunt. Et eorum peccata *retineri* aut retenta non immeritò dici possunt.

SCHISMATICI habentur vulgò, qui se ultrò separant à communione Ecclesiæ, & seorsim à publico conventu, apertè aut furtim conventicula celebrant. Hoc à factione malâ sæpius oritur, nonnunquam ab imbecillitate, aliquando etiam à causis non injustis: ut ab Ecclesiis reformatis factum est, cùm à Pontificiâ recessêre. Quærendum idcirco, quid sit quod schisma vel separationem faciat illicitam & criminosam. Ut discessio ab imperio Principis dici solet Rebellio, ita discessio ab Ecclesiâ nomen habet Schismatis: Sed culpa quandoque est ex parte Principis, aut ex parte Ecclesiæ, siquando causas præbeant graves & vehementes rumpendi vincula mutuorum officiorum & communionis. Multa utique, permulta pati oportet tàm à Principe, quàm Ecclesiâ, æquo animo, ob pacis studium: (Hoc virum Christianum decet, hoc bonum Civem) neque levitate animi, aut innovandi pruritu, neque spe lucri, aut affectibus privatis quibuscunque abduci aut avelli à communi societate & obsequio. Mala etiam publica nonnulla sunt dissimulanda, excusanda alia, alia denique pro viribus ferenda. Sed distinguen-

dum eſt, ne prorſus obſtupeſcere videamur, inter mala tolerabilia & intolerabilia. Cùm eò excreverint onera & gravamina, ut ferri ultra non poſſint, ab oppreſſis humeris ſunt excutienda. Et quoad Eccleſiam (de quâ hîc agitur præcipuè) qui fundamenta religionis evertunt, qui Idololatriam aut fœdam Superſtitionem in Dei cultum invehunt, qui abſurda & repugnantia humanis ſenſibus pro articulis fidei Chriſtianæ obtrudunt, næ illi ſunt verè ſchiſmatici, atque omnibus cenſuris digni. Alteri autem qui ſeſe retrahunt ab hâc communione, non aliter faciunt quàm qui à contagioſis aut peſtiferis fugiunt. Péndet itaque, ut vides, à rationum momentis definiendum, tàm qui dicendi ſunt Schiſmatici, quàm quibus cenſuris onerandi. Ad Hæreticos progredimur.

De vel. Virg. c. 1. princ.

QUODCUNQUE *adversùs veritatem ſapit*, inquit Tertullianus, *erit hæreſis, etiam vetus conſuetudo.* Antiquitas non mutat verum in falſum nec è contra. *Nec hæreſes tam novitas quàm veritas revincit*, ut idem loquitur. Hoc omnes, opinor, agnoſcunt: Sed quâ regulâ, quo indice, quid verum, quid falſum, dignoſcemus? Imprimis ratio clara & evidens eſt index univerſalis. Huic quæcunque repugnant, pro veris haberi nequeunt, nec pro Sacræ Scripturæ ſenſu, aut

aut fidei Christianæ dogmatis. Tollis omne discrimen veri & falsi, si facultatem dijudicatricem tollas. Dein rationi naturali Sacræ Literæ nuspiam contradicunt, & quod ab his duobus testibus confirmatum est, quicquid dicat faciátve Ecclesia regnatrix, extra crimen hæreseos id constituitur; nec tantùm innoxium est, sed pro purâ veritate Evangelicâ firmiter est retinendum. Intereà suus debetur honos Antiquitati, suus Patribus, suus Conciliis Ecclesiasticis, sed omnes omnium vires, fidem, authoritatem unà complectitur * Scriptura Sacra.

PRÆTEREA, Symbolum Apostolicum haberi solet κανόνιον & quasi tessera ὀρθοδοξίας, *rectæ de doctrinâ Christianâ sententiæ*, spectatæ & probatæ fidei. Ita *Tertullianus* loco præmemorato, *Regula quidem fidei*, inquit, *una est, sola immobilis & irreformabilis, credendi scilicet in unicum Deum omnipotentem, mundi conditorem. Hâc lege fidei manente, cætera jam disciplinæ & conver-* De veland. Virg. c. 1.

* Cyprian, Epist. 63. *Hic est filius meus dilectissimus, in quo benè sensi, ipsum audite.* Quare si solus Christus audiendus est, non debemus attendere quid alius ante nos faciendum putaverit; sed quid, qui ante omnes est, Christus prior fecerit. Neque enim hominis consuetudinem sequi oportet, sed Dei veritatem. *Hoc non minus in Theoreticis quàm practicis verum est.* " Vide St. Augustin. con-
" tra Max. Arrian. p. 14. c. & de Unit. Ecclesiæ c. 3:
" contra Donatist. & 18. & 8. Epistol. Citat ab Hooker, p. 119, 120.

ſationis admittunt novitatem correctionis, operante ſcilicet & proficiente uſque ad finem gratiâ Dei. In his conſiſtamus immobiles: qui verò multiplicant auctitántque dogmata ad fidem & ſalutem (ſecundum eos) neceſſaria, ut laqueos tendunt ad irretiendos infirmos, ità materiam ansámque præbent cavillantibus, & dilacerandi Eccleſiam per ſchiſmata & ſeceſſiones, occaſionem.

HÆRESIS, quatenus diſtinguitur a ſchiſmate, eſt affectus animi, ut ita dicam, incognoſcibilis: prætèr ſoli Deo, aut hominibus à Deo inſpiratis. Non definitur in ſacris literis, & prout ſolet definiri ſemper includit aliquod voluntatis vitium: Quod nos latet intus reconditum, niſi forſan ſe prodat moribus pravis aut ſeditioſis, vel dogmata ſpargant Hæreſiarchæ quæ eò tendant manifeſtó. Si planè fanatici ſunt, mihi videntur amandandi ad hoſpitia inſanorum, donec deferbuerit & ſeſe deſpumaverit iſte æſtus ſanguinis, & ad ſanam mentem redierint. Prætereà, diſtinguendum eſt inter authoritatem Apoſtolicam & hodiernam in cenſuris infligendis. Ab Anathematis abſtinendum eſt hodiè, ut mihi videtur, cùm ad poteſtatem infallibilem id ſpectet. Ne ſæviant tantoperè, credántve cenſores Eccleſiaſtici ſe detrudere poſſe ad Tartara quos petunt ſuis fulminibus

nibus, nec ab Ecclesiæ Catholicæ communione internâ, & connexione cum Christo capite sejungere, modò sic perculsi ex mero amore Dei & veritatis suis sententiis adhæreant, *Act.* iv. 19. 1 *Cor.* ix. 16. Apostoli censuris & increpationibus suis, non animos solùm, sed etiam corpora ferire potuerunt, morbis afficere aut etiam morte, & Satanæ vexandos tradere quos devoverant. Et per hæc effecta vim dedêre manifestam latæ sententiæ, cùm verò nihil efficit sententia, quid aliud est Anathemata spargere quàm in vacuum aërem vibrare * bruta fulmina? sed pergamus in propositio. Act. v. 5. & xiii. 11. & 1 Cor. v. 5. 1 Tim. i, 20.

SUCCEDUNT considerandæ *Lapsorum pœnitentium* castigationes; quas quidem non promptum est definire districtè. Non enim describuntur jure aliquo divino,

---

* Constitut. dict. Apostol. l. 2. c 21. Δίκαιον γὰρ ἀδίκως φονευθεὶς ὑπό τινος, παρὰ Θεῷ ἐν ἀναπαύσει ἔσται εἰς τὸν αἰῶνα· ὡσαύτως καὶ ὁ μαλαίως ἀφορισθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου. *Justus quippe injustè à quoquam occisus, apud Deum requiescet in æternum. Et simili modo qui ab Episcopo perperàm fuerit excommunicatus.* Dein alterum dictum, ἡ κατάρα ἐπιστρέψει εἰς κεφαλὴν τοῦ ἀδίκως αὐτὴν ἐκπέμψαντος, *Revertetur maledictio in ipsius caput qui eam injustè emisit.* Augustinus de verâ relig. c. 6. hæc habet: *Sæpe finit divina providentia, per nonnullas nimiùm turbulentas carnalium hominum seditiones, expelli de congregatione Christianâ etiam bonos viros. Quam contumeliam vel injuriam cùm patientissimè pro Ecclesiæ pace tulerint, neque ullas novitates vel schismatis vel hæresis moliti fuerint, docebunt homines quàm vero affectu & quantâ sinceritate charitatis Deo serviendum sit.*

no, ſed pendent à prudentiâ Chriſtianâ & à conſtitutionibus Eccleſiæ, quæ pro ratione locorum & temporum ſunt mutabiles. Dum ſtetit Eccleſia a Magiſtratu ſeparata, utpote Ethnico: nec ullas aliunde ſuppetias accerſere potuit; cavendum ſibi duxit legibus ſeveris in Lapſos & relapſos, quò magis terrorem incuteret Apoſtatis, aliiſve qui à fide aut moribus Chriſtianis deſciverant. Pœnitentium publicorum *Exomologeſis*, qualis fuerit apud Antiquos, & quo rigore & diuturnitate pœnarum exercita, notum eſt ex Tertulliano, Cypriano, aliiſque. Sed alia eſt hodie rerum facies & ſtatus Eccleſiæ. Quouſque revocari debeat quæ jam exolevit, quo modo & formâ exercenda ſit hæc diſciplina, magni conſilii res eſt. Cavendum ne tyrannidem affectare videamur in ſontes & pœnitentes. Nec Chriſtianos à peccato magìs, quàm à pœnitentiâ, commiſſo peccato, deterreamus. Ex utrâque parte opus eſt prudentiâ, tàm in ſanandis vulneribus quàm in præcavendis. Sed ablatâ culpâ verè & ſolidè, unà tollitur pœna: nec fictitiis indulgentiis, aut fictitio Purgatorio, crimen aut pœna criminis eluitur.

DENIQUE quod ſpectat ad *Contumaces*, ita dicuntur ii qui legitimè in jus vocati non comparent: vel latæ ſententiæ non obtem-

obtemperant, cum ad jurisdictionem ejus, cui negant obsequi, pertinent. Vides hæc involvere jura humana, quæstiones & disceptationes fori, quæ non sunt hujus loci. Decet utique virum Christianum in omnibus pacificè & modestè se gerere, sive in causâ defendendâ, sive in pœnis subeundis. Ita tamen ut nemini non liceat, privilegia sibi per leges indulta conservare. Nec minùs iniqui sunt, qui alterius invadunt jura, quàm qui non parent mandatis licitis.

Hæc breviter diximus de regimine & disciplinâ Ecclesiæ; in quibus exercendis probatur & spectatur maximè prudentia eorum qui rebus divinis præsident. Nobis enim in religione Christianâ non præscripta sunt singula (ut olim Judæis) ad minutias usque. Id fieri potuit commodiùs in Lege unius populi & gentis nec perpetuò permansurâ. In religione autem Christianâ, quæ est omnium gentium, omnium temporum usque ad consummationem sæculi, non facilè esset unicam & inflexilem formulam præscribere in regimine, disciplinâ & cultûs externi ritibus. Unicam, inquam, formulam, quæ ad omnem statum Evangelii, tàm ineuntis quàm adulti, accommoda esset: Omni populo, Gentili & Judæo, Orientali, Occidentali, cæterisque per terrarum orbem diversæ indolis & ingenii;

ingenii; omni denique mundi ætati, quæ ſenſim à pueritiâ ad maturitatem provehitur. Hæc alios atque alios modos & temperamenta poſtulant, ut in ſingulis finem ultimum aſſequamur, pacem nempe, ac pietatis & virtutis incrementa. Semper retinendum & revolvendum animo dictum Apoſtolicum, πάντα εὐσχημόνως, κατὰ τάξιν, πρὸς οἰκοδομὴν γενέσθω. Quæ regulæ cùm generales ſint, vides multa permiſſa aut relicta judicio ſapientum & præpoſitorum Eccleſiæ: ut eorum conſiliis, ità, pro re natâ, attemperetur rerum externarum ordo & adminiſtratio, ut *Graviora Legis* Chriſtianæ ſarta tecta ſemper maneant, & evitentur offendicula quoad fieri poteſt: ſervatis ubique rationibus Honeſti & Decori. In his exterioribus diſſentiunt nonnunquam Concilia à Conciliis, Synodi à Synodis: nec immeritò, mutatâ conditione Eccleſiæ pro variis locis & temporibus; modò id ſemper in animo habeant, non ut acquiſitas ſibi opes & dominationes tueantur, ſed ut ad veræ pietatis augmentum & animarum ſalutem omnia digerant & diſponant.

NEQUE miremur hæc omnia non fuiſſe conſtituta ab ipſo Chriſto antequam terras deſeruit. Neque enim opportunum id fuiſſet, nondum promulgato aut invaleſcente Evangelio. Hoc Apoſtolis incubuit

incubuit primò, dein subsequentibus Ecclesiæ præfectis, congruenter praxi & regulis Apostolicis. Apud Judæos quorum supra meminimus, non constituta fuit à Mose disciplina Ecclesiastica, sed à Synedrio postea, multis à Mose sæculis. Rectéque observatur à viris doctissimis, *Systema Ecclesiasticum* in Religione Christianâ plerumque imitari probata instituta Judæorum, Synedrii aut Synagogæ. Ut postea * distributiones Ecclesiarum & Diœcesiωn factæ sunt plerumque secundùm Imperii Romani divisiones. Præterea quanquam hæc Hierarchica non præscripta fuerint à Christo verbis explicitis, fundantur tamen in ipsius doctrinâ, quatenus *Ecclesiam*, ut diximus supra, fundavit & constituit: ac consequenter omnia quæ ad eandem conservandam erant necessaria. Hoc natura rei postulat, jus commune societatis, & regiminis ordinati ratio. Dein Apostoli qui procurationem sibi commissam, & vicariam Christi potestatem exequebantur, Regimen & disciplinam in Ecclesiis ab ipsis plantatis exercuêre: eadémque exercendi suis etiam potestatem dabant successoribus. Non quidem omnibus eâdem vi & effectu quoad censuras, sed magìs minúsve prout

* "Conc. Trull. can. 38. τοῖς πολιτικοῖς ἄρ, &c."

ut vigerent διακρίσεις πνευμάτων. Denique in conſtitutione Eccleſiæ Chriſtianæ & ipſius œconomiâ nihil video à ratione alienum, aut aliter definitum ab Apoſtolis quàm vir prudens definiturus eſſet. In his autem adminiſtrandis, Diſtinguendum eſt ſemper inter ea quæ ſunt juris Divini, atque ea quæ juris ſunt tantùm Eccleſiaſtici, adeóque humani: quæque proinde pro locorum, temporum rerúmque circumſtantiis identidem mutari ſolent. Non rectè quidem mutantur, ut antea diximus, ob ſolam pompam lucrúmque ſacerdotii augenda, ſed ut obviam eatur vitiis ſæculi maliſque moribus, aut etiam (quod ſæpiùs accidit) ſuccreſcenti ſuperſtitioni. Ut gliſcentem malitiam reprimant & religionis Chriſtianæ ſint quædam munimenta. Eo nempe conſilio, propoſito, & deſtinatione ordinanda ſunt Eccleſiaſtica, ut abſciſſis ſuperfluis & incommodis, ſuffectiſque, ſi deſiderantur, aptioribus, (ſive ſit in ritibus, ſive in diſciplinâ) ſtatus religionis externus ad ſanctitatem internam promovendam ſemper adaptetur.

His obſervatis, haud æquum eſſet hodiè externa omnia ad formam Eccleſiæ Primitivæ exigere: quandoquidem pro mutato rerum ſtatu aliter atque aliter temperandum eſt Eccleſiæ regimen. Prout etiam factum vidimus in multis ritibus

ritibus & institutis quæ jam transiere, quasi emerita. In administrandis sacramentis non paucæ ceremoniæ & consuetudines olim receptæ jam exoleverunt. In Baptismo immersio, vel trina immersio: unctio, exufflatio & exorcismus, mellis & lactis gustus, & hujusmodi alia. In formulis & verbis baptizantis, & in tempore, seriùs aut citiùs, baptismi recipiendi non minùs variatum est. Pariter in Eucharistiâ omissa sunt plura quæ pridem erant in usu. Dabatur olim parvulis & infantibus Hostia Eucharistica, Deferebatur domi manducanda, vel amicis præbenda periclitantibus, moribundis, & nonnunquam, ut vereor, mortuis. Pane azymo utuntur alii, alii fermentato. Hi vino mero, illi diluto, nec indignamur: Præterea Agapas colebant veteres, convivia Christiana Eucharistiæ annexa: idque temporibus Apostolicis & subsequentibus. Dein Osculo sancto vel osculo charitatis salutabant alii alios, finitis precibus vel peractâ Eucharistiâ: quam quidem quotidiè celebrabant. A sanguine & suffocatis abstinentia diù obtinuit in Ecclesiâ: idque, ut credebant, vi instituti Apostolici. Circa jejunia, eorum tempora, leges modósque alii erant ab hodiernis moribus antiqui, & ferè instabiles. Abolitus est ordo Diaconissarum.

coniſſarum. Circa pœnitentiam publicam aut diſciplinam pœnitentialem plurima laxantur, commutantur, aut prorſus abiêre in deſuetudinem. Denique in cultu ſolenni ordo, formulæ & modi variant inter ſe, & diverſimodè conſtituuntur: Liturgiæ, officia, & geſtus precantium: Diebus Dominicis ſtantes orabant olim, nos genu flectimus: atque * alia hujuſmodi conſilii res ſunt ad uſum & ædificationem ordinandæ.

Hæc ſummatim commentati ſumus de ſtatu Eccleſiæ Chriſtianæ: quæ clariora fient, ſi de ipſius conſtitutione & authoritate divinâ aut humanâ, coronidis loco pauca inſuper adjiciamus. Definiri ſolet Eccleſia Cœtus fidelium, vel fidem Chriſtianam profitentium: idque rectè, ſed ſpecialiùs definiri poteſt ſocietas voluntaria doctrinâ ritibuſque ſacris ab aliis diſtincta, ex inſtituto Chriſti, & ſub Chriſto capite. *Voluntariam* appello, non quoad originem & conſtitutionem primam: id enim à voluntate hominum non pendebat: ſed eouſque voluntaria

* *Creſcat igitur oportet, & multùm vehementerque proficiat, tam ſingulorum quàm omnium, tam unius hominis quàm totius Eccleſiæ, ætatum & ſæculorum gradibus, intelligentia, ſcientia, & ſapientia; ſed in ſuo duntaxat genere, in eodem ſcilicet dogmate, eodem ſenſu, eâdémque ſententiâ.* Vincent. Liran. Common. m. p. 309. cum Salv. *Ipſa plenaria Concilia ſæpe priora à poſterioribus emendantur, quum aliquo experimento rerum aperitur, quod clauſum erat, & cognoſcitur quo latebat,* Auguſt. l. 2. de bapt. cap. 3.

voluntaria eſt, quatenus in hanc ſocietatem nemo cogi poſſit, nec in eâdem retineri quilibet invitus. Obedientiam liberam quærit Chriſtus, & religionis ab ipſo conſtitutæ proprium eſt ut ſolâ veritatis vi ſibi viam faciat: nullâ vi externâ, nullâ pœnâ iſtiuſmodi adhibitâ, neque erga infideles neque inter Chriſtianos. A ſuppliciis corporalibus abſtinet, neque in aliena bona aut fortunas invadit. Hæc alterius ſunt ordinis & juriſdictionis, & ad Magiſtratum ſeorſim ſpectant. Lex Chriſtiana non conſtituta eſt eodem modo quo olim Judaica, in quâ nulla erat diſtinctio, hâc in parte, juris civilis & ſacri: Totum jus erat divinum, ut in Theocraſiâ. Hanc libertatem unius religionis Chriſtianæ propriam eſſe dixi, & prærogativam. Vi & armis utantur aliæ Sectæ, ut illa Mahometis: Alieno ſanguine madefacta creſcat & propagetur eorum religio, noſtro noſtra. Vincant illi, ut Hoſtes; nos ut amici, monitores, conſiliarii. Minis & metu mortis adigant alii ſerviles Animas in ſuum gregem, nos monſtratâ viâ ſalutis vitæque æternæ, ut eam ingrediantur ſuademus, hortamur, & quodammodo propellimus: at ſolâ vi veritatis & propriæ ſuæ conſcientiæ ſtimulis.

Hoc modo *Liberam* dicimus religionem Chriſti, & cultores ipſius voluntarios. Nullâ vi utitur prout innuimus,

præter ſuaſoriâ & rationali, & in nullius provinciam ſeſe ingerit. Non in bona aut vitam alterius, ſunt enim Cæſaris: non in Conſcientiam, eſt enim ſolius Dei. Neque tamen deſunt Eccleſiæ ſua jura: Eáque triplicis ordinis, Divina, Socia, & Politica. Primò, jura divina, à Chriſto & Apoſtolis conſtituta & confirmata. Qualia ſunt jus prædicandi verbum Dei, & adminiſtrandi ſacramenta: & ad hæc ritè peragunda perſonas idoneas eligendi & deſignandi: Deníque interdicendi ſuis ſacris nefarios & ſceleratos. Secundò, jura ſocia: de quibus ſcilicet inter ipſos convenit in commune bonum Eccleſiæ; quæque Magiſtratu non renuente, exercere poſſunt: modò ſint innocua, nec libertati Chriſtianæ diſſentanea. Deníque, jura politica; quæ à Magiſtratu & legibus, Eccleſiæ ſunt conceſſa: Qualia ſunt multa circa reditus & libertates Eccleſiaſticorum, circa diſciplinæ modos, circa jus conveniendi, aut novas condendi conſtitutiones: cum aliis ſimilibus, quæ alia atque alia ſunt pro diverſis locis & temporibus. Atque intra hos terminos conſiſtere mihi videntur jura Eccleſiæ.

INTER jura Politica jus convocandi & celebrandi Concilia & conventus Eccleſiaſticos numeravimus. Quandoquidem, ut nobis videtur, non jure divino, ſed prudentiâ humanâ inſtituuntur Comitia Eccleſiaſtica. Ita tamen ut in extremâ neceſſitate

cessitate consulendum sit religioni Christianæ, ne labatur. De rebus externis ordinandis & œconomiâ Ecclesiæ in his conventibus usitatiùs deliberatur. At siquis de controversiâ finiendâ Concilium appellet, ipsius sententiæ (non prohibente principe) acquiescere debet, ut eâ de re lites publicas ultra non moveat. Interea, veritas manet eadem ex quâcunque parte steterit sententia Concilii: Sed ad pacem conservandam ordinémque Res ita judicata pro ratâ habeatur appellanti, vel prematur postea silentio. Ut hæc autem Tribunalia, pluris aut minoris, æquâ semper ratione, æstimemus, res paulo altiùs est repetenda.

FUNDAMENTI loco ponatur, perire non posse funditùs Ecclesiam Christianam, nunquam extinctum iri in terris. Nunquam reviviscet & dominabitur Paganismus aut Judaismus: Nunquam prævalebit Lex Mohometis, aut alia quæcunque, per totum terrarum orbem, extincto Evangelio & religionis Christianæ professione. Hoc certum ratúmque ex verbis Christi. Sed qui promisit se conservaturum Ecclesiam suam inextinctam, non itidem promisit eandem se conservaturum incorruptam; incorruptam dico, aut doctrinâ aut moribus. Quinimò nos monent eadem Oracula Sacra futurorum scandalorum, Apostasiæ futuræ, Antichristi futuri: Eóque reg-

Mat. xvi. 18. & xxviii. ult.

nante corruptum iri Eccleſiam, tàm in fide quàm moribus. Ad mores quod pertinet, utinam liberare potuiſſem ab hâc maculâ quamlibet Eccleſiam. Proh dolor! id quod maximè ſacrum eſt in omni religione, & potiſſimùm in noſtrâ, deſideratur maximè inter Chriſtianos: Animi probitatem intelligo, & mores inculpatos. Atque ii ipſi qui ſe jactitant immunes ab omni errore in fide, improbitate & vitiis, ſunt maximè infames.

MALA Moralia, ſecundum inſtitutionem Evangelii præ cæteris omnibus Deo ſunt odioſa: Spiritúmque Dei offendunt, contriſtant, abigunt aut extinguunt, (*Epheſ.* iv. 30.) aditúmque ad veritatem intelligendam mentémque Chriſti præcludunt, *Joh.* xiv. 17. & vii. 17. Quo minùs credibile eſt Spiritum veritatis habitare inter malos.

AD Doctrinam quod ſpectat, neque hanc eliquatam penitùs, & ab omni fæce & admiſtione puram eſſe arbitror in quâvis Eccleſiâ particulari: ſed in his quàm illis multo minus aberratur, in paucioribus nimirùm & levioribus. Si de Eccleſiâ univerſali inſtituatur quæſtio, ipſius ſententia non aliter inveſtigari poteſt quàm in Concilio Generali: Quúmque Concilium Generale, (ut eò jam redeamus) ex iiſdem ferè viris compoſitum ſit, quibus conſtant Synodi Provinciales & Nationales, iidem homines aut iiſdem affectibus

affectibus obnoxii, mutato loco non fiunt sapientiores aut inerrantes. Sententiæ Conciliorum, sive majorum sive minorum, nihil aliud mihi videntur quàm consulta patrum, aut opiniones virorum doctorum de certis rebus in deliberationem propositis. Quibus suus quidem debetur honos. Sed quantum ad obligationem in sacris dogmatis recipiendis, ultima Judex est Conscientia cujusque, Deo sinceritatis teste. Doctores aut cœtus Doctorum errare possunt, atque fœnum aut stipulam super-ædificare, (1 *Cor.* iii. 12.) res inanes & combustibiles. Id firmum fixúmque habeo, NULLUM dari in terris (à temporibus Apostolicis) Tribunal Infallibile: Nihil paris authoritatis aut certitudinis cum Sacris Literis: sive sit definitio Concilii, sive Traditio quæcunque inscripta: Nec ita obligari conscientiam quorumvis hominum placitis, ut non superfit in privatis *Judicium discretionis*, ad normam Sacræ Scripturæ dirigendum. Non creant aut constituunt veritatem quicunque conventus Ecclesiastici, nec procudere possunt novos Fidei Articulos, sed tentant pro viribus veritatem invenire, fidémque primitùs datam rectè exponere. Quùm verò non sint ἀνυπόπτοι, æquo examini subjiciendæ sunt eorum

" Δεῖ γὰρ περὶ τῶν θείων μυστηρίων μήδε τὸ τυχὸν, &c. " Quod inquit addendum sit Sacris Literis in re fidei. Cyril. " Catec. 4. m. p. 30. huc transfer si bene congruunt."

eorum ſententiæ, conſtitutiones & decreta. Et ſi forte reperiantur Sacris Literis adverſa, aut manifeſtæ rationi, his refragantibus nullius obligant conſcientiam.

PRÆTEREA, Horum conventuum ſi reſpiciamus indolem & affectus, ſequuntur plerúmque inclinationes temporum & perſonarum. Agitantur quæſtiones huc illuc privatis partium ſtudiis, & definiuntur maximoperè ex placito eorum qui Concilium indicunt. Concilia fuere hactenus Imperatoria aut Pontificia, & in utriſque quantum valuit factio, diſcas mallem ex rerum ipſarum hiſtoriâ, aut aliorum animadverſionibus, quàm ex noſtris. Bene dictum eſt olim ab Apoſtolis, utputà errori non obnoxiis, *Ita viſum eſt Spiritui Sancto & nobis:* Sed cum pendet Spiritus Sanctus ab afflatu Principis aut Pontificis, ſimulatâ authoritate luditur in re ſeriâ, & nomen Dei prophanatur cum placitis humanis inſcribitur. Denique, Da mihi Concilium liberum, tàm à vi externâ, quàm à partium ſtudiis & præjudiciis: Da, inquam, Senatum Eccleſiaſticum legitimè convocatum & ſub æquis conditionibus: A viris probis, ſapientibus & verè Chriſtianis compoſitum, qui nullius ambiunt gratiam, aut metuunt odium, aut captant beneficentiam: Qui veritatem Evangelicam unicè quærunt, & inventam ex animo ſincerè & audacter proferunt & profitentur:

Act. xv. 28.

tur: Hujuſmodi cœtûs auguſti quis non pronus veneraretur judicium? Sed hujuſmodi cœtum à temporibus Apoſtolicis Sol nondum vidit in his terris, an viſurus ſit unquam, neſcio. Intereà donec ad hæc tempora, ad hos judices integros & incorruptos perventum fuerit, ſit tibi Concilium Prophetarum, Evangeliſtarum, & Apoſtolorum chorus: Eorum decreta & conſtitutiones evolve, hos ſequere duces quoad poteris. Non deerit tibi lumen ad vitam æternam, modò ſint aperti vigiléſque oculi: nec offundantur animo, ut ſæpiùs ſolet, à cupiditatibus mundanis caligo & nebulæ. His regulis præpoſitis, unicum eſt ad ſalutem neceſſarium *Sinceritas:* & qui ſub hâc includitur, Dei & veritatis amor. * In cæteris, pro ratione intellectûs & notitiæ, majoris aut minoris, nunc plura nunc pauciora ſunt ad ſalutem requiſita. Qui unicum habet talentum, rationem reddet unius: qui plura, plurium. Sed qui fidelis eſt in parvo, acceptus habebitur & remunerabitur. Paupercula, quæ duo minuta in Gazophylacium immiſit, plus dedit cæteris, judicante Chriſto. Pro voluntate & viribus æſtimatur opus cujuſque, non pro mole & magnitudine tantúm. Ita qui Deo loquenti & revelanti credit,

Epheſ. ii. 20, 21, 22.

* *Proculdubio aut docilis ignorantia non facit Hæreticum, aut omnis Chriſti diſcipulus erit Hæreticus.* Facund. Hermian. l. 12. c. 1.

credit, & quicquid noverit ipſius eſſe verbum firmâ fide amplectitur, is complexim & implicitè & voluntatis inclinatione credit omnia quæ cœlitùs revelantur: & ſpeciatim ac explicitè hoc aut illud dogma, quàm primùm quærenti innotuerit id eſſe Verbum Dei. Deus non tam reſpicit numerum articulorum quibus fides adhibetur, quàm diſpoſitionem animi quâ creditur, & quos ferat fructus illa fides. Denique, Nihil valet fides abſque fundamento & fructu, & nullum eſt certum fidei fundamentum præter Verbum Dei, nec fructus ſine obedientiâ illi debitâ. Atque his adhæreamus.

TANDEM ut claudamus omnia, non diffitendum eſt in his Eccleſiaſticis, quæ prudentiæ Chriſtianæ magnâ ex parte commiſſa ſunt, nonnunquam occurrere locos nodoſos & caſus ferè inextricabiles, ubi omnem prorſùs errorem effugere non tam penès nos eſt, quàm à magnis præcavere. Sed idem accidit non rarò in cæteris rebus humanis: In quibus non pauca ſunt mala inſanabilia, & dubia inſolubilia. Et quemadmodum è malis minimum, ita è dubiis minus dubium Prudentis eſt eligere. Adhibitis ſemper in conſilium & judicii regulam Literis Sacris, Conſcientiâ purâ, & Chriſtianæ religionis indole & fine ultimo. Hæc hactenus.

F I N I S.